

## Evangelio según San Marcos

Rupuko'a jūjerimaji, Juan imaekaki, ɸo'imajare wārōekaki

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9,15-17; Jn 1.19-28)

<sup>1</sup> Ikuɸaka sime Jesús, Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki majaroka. Tuparā Maki kime. Ā'mitirikōrī je'e: jīitakaja ima sime kimajaroka. <sup>2</sup> Ikuɸakaja simaroyireka're ārīwa'ri Tuparāro'si bojaājirimaji Isaías wāmeiki imaekakite o'oeka, Tuparāte Kimakire jaika mirāka:

“Miruɸubaji aɸika yirika bojarimajire yīɸūatarāñu. Supa imarī meyarūki ruɸu yirika bojaweirimaji kimarāñu, ba'iaja nabaaika naja'ataokaro'si.

<sup>3</sup> Po'imajamatorā kimarāñurō'ōrā kire ā'mitirirī etarāñurāte jājirokapi ikuɸaka kērīrāñu: 'Imatikaja, supabatirā jia ɸuɸajoekaja mija imabe, Maipamakire ikuɸarō'ōɸiji etarāka simamaka. Ba'iaja baabekaja jia oyiaja ɸuɸajoabaraka mija imabe', kērīrāñu, Tuparāte ārīka”, ārīwa'ri Isaías imaroyirekakite o'oeka.

Juanre baarūkia ɸuɸajoaweibaraka i'suɸaka Isaías imaroyikakite o'oeka.

<sup>4</sup> I'suɸaka kio'oeka be'erō'ō, ñoaka sajaritikaṛā Juanre etaeka ɸo'imajare imaberikarō'ōrā. Supa imarī, ɸo'imajare ruɸuko'a jūjēbaraka, ikuɸaka nare kijaika: “Ba'iaja mija baaika ja'atatarā Tuparārika bojariroka āñu uɸakaja mija baabe. I'suɸaka mija baamaka īawa'ri, ba'iaja mija baakoɸeikareka ye'kariabaraka Tuparāte mijare wayuīarāñu. I'suɸaka mija baarāka be'erō'ōɸi ruɸuko'a mija jūjerūjebe”, Juanre nare ārīka. <sup>5</sup> Rīkimarāja

Judeakarã, supabatirã Jerusalénkarãoka þo'imajare kiþõ'irã etarijarika kire ã'mitiyaokaro'si. I'supaka netamaka ritaja þo'imajare imaeka wãjitãji, “Ikuþaka ba'iaja baaiki ñime”, ãriwa'ri Tuparãte nabojaroyika be'erõ'õþi Jordán wãmeiriarã Juanre nare ruþuko'a jũjeroyika.

<sup>6</sup> Ruþuko'a nare jũjerimaji camello þoyapi kãkeka jariroiki kimaeka. Supabatirã wa'ibikirãwẽko ajeakaka kiwa'eyoka imaeka. I'supakajaoka eorã ñimia, mu-miokoapitiyika ba'arijayuka kimaeka.

<sup>7-8</sup> —Yibe'erõ'õþi þuri apika etarãki. Yi'i þuri, i'supakamarika ñime. Yire tẽriwa'ribaji õñuka kimamaka, yi'i þuri marãkã'ã baatirã kiũ'þuko'a kuterã yurupaberijiki ñime. Tuparãte mija ã'mitiripẽamaka ñawa'ri, okoapitakaja mijare ruþuko'a yijũjeyu. Yibe'erõ'õþi etarãki þuri Espiritu Santo mijare ña'ajããrãki. I'supaka mijare kibaarãka simamaka, Tuparãte yapaika upakaja jia baarijayurã mija imarãñu,—ãþaraka Juanre nare wãrõroyika.

*Juan þõ'irã eyatirã “Ruþuko'a yire mijũjebe”, Jesúre ãrãka*

*(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)*

<sup>9</sup> I'sia þoto Galilea ka'iaþi Nazaret wãmeika imaekarõ'õrã Jesúre a'rika. Toþi a'ririjari Juan þõ'irã keyaeka. Torã keyaeka þoto Jordán wãmeiriarã ruþuko'a Juanre kire jũjeka. <sup>10</sup> Riakaþi Jesúre marĩrikaekarõ'õjite wejeþemarã yu'awa'ri, kãaeka þoto, wejeþema wiritaeka. I'supaka sabaaeka þoto okoipakoa upaka imaekarã ña'rĩjãitirã Espiritu Santore kireka ña'rĩro'ika. <sup>11</sup> I'supaka sabaaeka be'erõ'õjite wejeþemarõ'õþi, ikuþaka Tuparãte ãrãka:

—Mi'i imaki Yimaki wãtaka ñoñuka. Jia jĩjimaka ñime mika,— kire kẽrãka.

*Satanáre koriko*peka Jesúre ba'iaja baarika ñaokaro'si  
(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

<sup>12</sup> Topi mae ðo'imajamatorã Jesúre ke'ewa'rika Espíritu Santo. <sup>13</sup> I'supaka kire kibaaeka ðoto í'parã ðo'imajarakarími Jesúre torã imatapaeka. Torã kimaeka ðoto, “¿Yaje ritaitaka Tuparãte takaja yi'yuka kime?”, ãrîwa'ri kire korirî Satanáre kipõ'irã pemakotowirika. I'supaka kire kibaako'omakaja ba'iaja baaberikaki Jesús. Supabatirãoka ðo'imajamato imaekarõ'õ simamaka, werika wa'iro'sitakaja imaekarõ'õ simako'omakaja ángelrãkare kire ñarîrîroyika.

*Galilea ka'iarã mamarítaka Jesúre wãrõũ'mueka*  
(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

<sup>14</sup> Juanre wëkomaka imariwi'iarã Herodete tarũjeka be'erõ'õ Galilearã Jesúre a'rika. Torã keyaeka ðoto, “Ikupaka Tuparãrika bojariroka ima”, ãrîwa'ri ðo'imajare kiwãrõeka. <sup>15</sup> Torãjîrã mae,

—Mae sarã seyarũkia, koyiaja sajariwa'yu, mamarokapi Tuparãte ðo'imajare jã'meũ'murũkia. I'supaka simamaka ba'iaja mija baaika i'yopiparaka saja'atatirã, Tuparãrika bojariroka takaja mija ã'mitiripëabe kirirã mija imaokaro'si,— ãrîwa'ri nare kiwãrõeka.

*Wa'ibaarimaja imaekarãte Jesúre akaeka kika wãrũrimaja nimaokaro'si*  
(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

<sup>16</sup> I'tojîrã mae, Galilea ða'warijepi a'ririjaparaka, Simón, supabatirã kibe'erõ'õkaki Andrés wa'ibaarimaja imaekarãte Jesúre ñatõþoeka. I'supakaja ða'warã wãpua taabaraka nimaekarõ'õrã napõ'irã keyaeka. <sup>17</sup> Napõ'irã eyatirã,

—Dajoa yika. Wa'ibaarimaja imariþotojo, mae þuri yire ã'mitiripëawa'ri, ðo'imajare yiro'si rëarimaja mijare ñimarũjerãnu,— nare kërîka.

<sup>18</sup> I'supaka nare kērīka potojo sarāja nawāpua yiatatirā kika na'rika.

<sup>19</sup> Toḻi ate sa'riwa'ribaji a'ririjaparaka, Santiago, kibe'erō'ōkaki Juanka nimaeka poto Jesúre nare ĩatōpoeka. Ĩrā ĩ'parā nimaeka Zebedeo makarā. Kūmuarā wāpua jiebaraka nimaeka. <sup>20</sup> I'supaka imaekarāte ĩatōpotirā nare kiakaeka. I'supaka nare kēpakā'ā kika na'rika naro'si mae. I'supaka simamaka nakūmuarā naḻaki Zebedeore tuika, kire jeyobaarimajapitiyika.

*Satanárīka ima ña'rjāikakite Jesúre jieka*

*(Lc 4.31-37)*

<sup>21</sup> Galilea pa'warō'ōpi a'ritirā Capernaúm wejearā kika wārūrimajapitiyika Jesúre eyaeka. Judiotatarāte jērītaroyikarīmi simaeka poto narērīriwi'iarā Jesúre kākakaeka. Torā kākaturā mae ḻo'imajare kiwārōū'mueka. <sup>22</sup> Tuparāte kire ārīrijayu upakaja jia nare kiwārōeka ā'mitiritirā, “Kiwārōika upaka wārōirāte ā'mitirikoribeyurā yija ime. Jia wājitāji ḻupajoaiki imarī tērītaka wārōrimaji kime”, narīḻupajoaeka. <sup>23-24</sup> I'supaka nimaekarō'ōrā ĩ'rīka Satanárīka ima ña'rjāikakite imaeka.

—Jesús, Nazaretkaki, ¿dakoia oka mika yijareka ima-maka, yijare mijo'ayu? ¿Kopakaja yijare riatatiyarīji mi'tayu bai je'e? Mire ñiawārūyu, Tuparāte ḻūataekaki mima imarī, ba'iaja baakoribeyuka mime,— Jesúre kērīka akaserebaraka.

<sup>25</sup> I'supaka kēpakā'ā,

—Mijaiasi. Kire mija'atabe,— Jesúre kire ārīka.

<sup>26</sup> I'tojīte mae ḻo'imajire taratatirā jājia akasererikapī ikipī Satanárīka kireka ima ḻorika. <sup>27</sup> I'supaka ima ĩakoriberikarā imarī, ritaja torā imaekarāte marākā'ā baawārūberijīka najarika. I'supaka imawa'ri, natiyaja ikupaka narību'aeka:

—¿Marākā'ā kibaayu? Mamaka wārōrimiji simarijiyu. I'supakajaoka kijā'meika upakaja Satanárika ima pariji kire yi'yua,— pō'imajare ārika.

<sup>28</sup> I'supaka kibaekarō'ōjite ritaja Galilea ka'iakarāre sōrīpataeka.

*Pedro mañeko wāmaria imaekakote Jesúre tãæka*

*(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)*

<sup>29</sup> I'supaka baaweatirā Jesúre porywa'rika narēririwi'iareka kimaekarō'ōpi. Santiago, Juan Jesúska a'rikarā Simón, Andréka i'parārika wi'iarā. <sup>30</sup> Torā neyaeka poto ikupaka Jesúre narika:

—Simón mañeko wāmaritaka imako. Supa imarī kopeyurūkiareka takaja peyuko koime,— narika.

<sup>31</sup> Topi kopō'irā eyatirā kopitakarā ñi'atirā kore kibaimi'mataeka. I'supaka kore kibaeka potojo wāmaria koimakopeka koreka o'rika. I'supaka jariwa'ri, nare ba'ariji'abaraka koimaeka mae.

*Rikimarāja risirika nareka imamaka wāmaria imaekarāte Jesúre jieka*

*(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)*

<sup>32</sup> I'sirimi aiyate ka'raeka be'erō'ō rikimarāja jīñurā, Satanárika ima ña'rījāikarāteoka Jesús pō'irā ne'eeyaeka.

<sup>33</sup> Nimaupatiji i'sia wejeakarā rērīkarā kimaeka wi'ikoperekarā. <sup>34</sup> I'supaka nabaamaka, ritajakaka risirika nareka imaekarāte kijieka. Supabatirāoka Satanárika ima ña'rījāikarāte jiebaraka, “Tuḡarā Maki mime”, kire āriwārūrūkirā nimako'omakaja, sakijairūjeberika.

*Galilea ka'iarā tuḡaraka, judiorākare rēririwi'iarā Jesúre wārōroyika*

*(Lc 4.42-44)*

<sup>35</sup> Topi ate, bikitojo ñamiji pō'imajamatorā Jesúre a'rika, Tuḡarāka jairī. <sup>36</sup> I'supaka baarī ke'rika be'erō'ō

kimabepakã'ã ãawa'ri, Simón kijeyomarãpitiyika kire mo'arĩ na'rika. <sup>37</sup> Supa imarĩ, kimaekarõ'õrã eyatirã,

—Ritaja þo'imajare mire mo'ayuma,— kire narĩeyaeka.

<sup>38</sup> I'supaka kire narĩko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Dajoa, aþewejeaã Tuþarãrika mabojataþarĩ, i'supakaro'siji yi'taeka simamaka,— nare kãrika.

<sup>39</sup> I'supaka nare kãrika be'erõ'õþi Galileaka'ia ritatojo kijeyomarãpitiyika kituritapaeka mae. I'supaka tuþaraka torã narẽriwi'ia imaekarõ'õrã rakakaja kiwãrooyika. I'supaka baataþabaraka Satanãrika ima ña'rĩjãikarãteoka kijieka.

*Kiþo'iarã kãmia þo'ijirikakite Jesúre jieka*

*(Mt 8.1-14; Lc 5.12-16)*

<sup>40</sup> I'supaka turitapaþaraka kimaeka þoto kiþo'iarã kãmia þo'ijirikakite\* Jesús þõ'irã etaeka. Kiþõ'irã etatirã, kiwãjitãji kiñukurupaeka kire jiyiþupayeewa'ri. I'supaka baatirã ikupaka kire kãrika:

—Yire mijieriyapaye'e, yire mijiebe.—

<sup>41</sup> I'supaka kãpakã'ã, Jesúre kire wayuãaeka mae. Supa imarĩ kire rabetirã ikupaka kire kãrika:

—Å'ã yiyapaika sime. I'supaka simamaka jia mijape mae,— kire kãrika.

<sup>42</sup> I'supaka kire kãrikarõ'õjiteje kãmia kireka imakoþeka yayaeka. <sup>43-44</sup> I'supaka imakoþekakite a'rirã baaeka ruþu ikupaka Jesúre kire ãrika:

—Mia'mitipe. Mire yibayaika majaroka ritaja þo'imajare bojaþibabekaja, wãrũaja a'ritirã miþo'ia mibeape kurarãkakakite. Kire samibeawearãka þoto Moisés imaekakite nare jã'meroyika upakaja mibaabe. I'supakajaoka jia miþo'ia jayua imarĩ, jĩjimaka imawa'ri i'þarã wĩ'ñaka wãkoakaka Tuþarãro'si kurare joejirã kire

---

\* 1:40 Leproso

mijibe. I'supaka kibaarāka be'erō'ōpi, “Kāmika ratakī imakoperoyirapakiji jia kipo'ia jayu mae”, ɸo'imajare mireka āriwārūrāñu,— kire kērīka.

<sup>45</sup> I'supaka kire kērīko'omakaja ritaja ɸo'imajare sakibojapibapataeka. I'supaka kēñua ā'mitiritirā, Jesús ɸō'irā rīkimarāja ɸo'imajare rērīka kire ĩarika yapawa'ri. I'supaka nimaeka simamaka, wejeñe'metājirā ɸuri kituriberiroyika. I'supaka simako'omakaja rīkimarā ɸo'imajare imabeyurō'ōrā ɸuri kituritaparoyika. I'supaka kimaroyika simako'omakaja ritaja wejeakarā rīkimarāja ɸo'imajare kipo'irā etaeka.

## 2

*Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyuka imariɸotojo ōñia imaekakite Jesúre jieka*

*(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)*

<sup>1-2</sup> I'supaka ñoapañaka kimatapaeka be'erō'ō, Capernaúm wejearā Jesúre ɸe'rietaeka ate. I'supaka simamaka ā'mitiritirā, rīkimarāja ɸo'imajare kipo'irā rērīka mae. I'supaka baawa'ri wi'ia ɸurutērībakarāja nimaeka. I'supakajaoka simaeka ɸēteɸē'rōtopioka kopereka wā'ta. I'supaka nimamaka nare kiwārōeka mae. <sup>3</sup> I'supaka baabaraka kimaeka ɸoto botarakamarāre kipo'irā etaeka. Ritaja kipo'ia rī'mepatabeyukate\* kipeyurūki ɸemaɸi ne'era'aeka. <sup>4</sup> Rīkimarāja ɸo'imajare imaeka imarī marākā'ā baatirā kākawārūberīwa'ri, wi'ipema ĩrātiji imaekarō'ōrā kire ne'emirīwa'rika. Topi mae, Jesúre imaeka ko'aɸito wi'irupututua naɸoeka. I'supaka baatirā kipeyurūkiɸi Jesús ɸō'irā kire naja'aruetaeka. <sup>5</sup> “Jia yire yi'riwa'ri, i'supaka nabaayu”, nareka kērīɸupa-joeka. I'supaka ɸupaɸoabaraka,

---

\* 2:3 Paralítico

—Yijeyomaki, mae ba'iaja mibaaikareka mireka sayi-  
jeyu,— ritaja kiṑo'ia rī'mepatabeyukate kērīka.

<sup>6-7</sup> I'suṑaka kire kērīka ṑoto, ikuṑaka ṑuṑajoabaraka  
Moiséte jā'meka wārōrimajare ruṑajiyeka: “¿Dako  
baaerā i'suṑakataka ī'ire jaiyu je'e? I'suṑaka āṑaraka  
‘Tuṑarā uṑakatakaja nīme’, kiōrīkoṑeyu ruku bai je'e.  
Tuṑarā ī'rīkaja imaki ba'iaja mabaaika jūjewārūrimaji”,  
narīṑuṑajoaeka. <sup>8</sup> I'suṑaka ṑuṑajoabaraka nimaeka Jesúre  
ōrīwārūeka.

—¿Dako baaerā suṑa mija ṑuṑajoayu? <sup>9-10</sup> ¿Diroka  
kire nārījīkareka jia mija ṑuṑarijīñu ruku? “Ba'iaja  
mibaaikareka jia mijayu mae”, kire nārījīka, “¿Yaje  
rita kire kērītiyayu?”, ni'ioka ārīwārūberijīka sime.  
“Mi'mitirā, miṑeyurūkia me'ewa'ṑe”, kire nārījīka ṑuri  
ñāñu uṑakaja simamaka īatirā “Rita kēñu”, yireka mija  
ārīrāñu. ṑo'imaja Ma'mi nīmamaka, Tuṑarāte yire  
ṑūataeka ika ka'iareka ba'iaja ṑo'imajare baaika yijū-  
jeokaro'si. Suṑa imarī “Rita, i'suṑaka kibaakaro'si  
Tuṑarāja kire jā'meiki”, yireka mija ārīwārūerā, ikuṑaka  
mijare yibeerā baayu,— nare kērīka.

Torājīrā mae, ritaja kiṑo'ia rī'mepatabeyuka  
imaekakite ikuṑaka kērīka:

<sup>11</sup> —Mi'mirīkatirā miṑeyurūkia me'eṑe'riwa'ṑe  
miwi'iarā,— kire kērīka.

<sup>12</sup> Suṑa kērīka ṑotojo kimi'mirīkaeka. ṑo'imajare rīki-  
marāja īaeka wājītāji mi'mirīkatirā, kiṑeyurūkiapitīyika  
kiṑoriwa'rika. I'suṑaka nare kibaabeamaka īatirā ritaja  
torā imaekarā ṑo'imajare jījimaka jarika. Suṑa imarī  
Tuṑarāreka jia ṑuṑajoawa'ri ikuṑaka narīka:

—Jitakaja Tuṑarāte baaika maekaka ṑuri samaiyu.  
Ikuṑaka kibaaika īakoribeyurā maimaroyirape ruṑu,—  
narīka.



*Levíre, “Dajoa yika wārūrimaji mimaerā”, Jesúre ārīka  
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)*

<sup>13</sup> Torājīrā ate, Jesúre ꝑa'warījerā a'rika. Rīkīmarāja ꝑo'imajare kīꝑō'irā etamaka, Tuꝑarārika nare kiwārōeka.

<sup>14</sup> Supa nare baaweatirā, toꝑi o'riwa'rikōrī Levī, Alfeo makire kīatōꝑoeka. Romatatarā īꝑarimarāro'si niñerū† jēñējīrūkirō'ōrā ruꝑaki. Naro'si i'suꝑaka baarimaji imarī, ritaja ꝑo'imajare impuesto kījīrūjerījarika. Kire īatōꝑotirā ikuꝑaka Jesúre ārīka:

—Dajoa yika.—

I'suꝑaka kēꝑakā'ā ā'mitiritirā, Levīre Jesúka a'rika mae.

<sup>15</sup> Kika ke'rika simamaka kiwi'iarā eyatirā Jesúre kika ba'aeka. I'suꝑakajaoka rīkīmarāja Romawejeakarā īꝑarimarāro'si nañu uꝑakaja waꝑa jēñējīrimajare, suꝑabatirā aꝑerā “Ba'iaja baarimaja nime”, ꝑo'imajare ārīroyīkarā ꝑarīji Jesúka ba'aekarā. I'suꝑaka nabaaeka kire ā'mitirīꝑēairā jariwa'ri. Suꝑabatirā kika wārūrimajaoka imaekarā naka. <sup>16</sup> Jesúre i'suꝑaka baabaraka imaeka ꝑoto fariseokaka ꝑuꝑajoairā imariꝑotojo, Moiséte jā'meka wārōrimajare nare īaeka. Nare īatirā, ba'iaja baarimajaka imarika yaꝑabeyurā imarī, Jesúka wārūrimajare ikuꝑaka narīka:

—¿Dako baaerā ba'iratarāka mijare wārōrimajire ba'ayu?— narīka.

<sup>17</sup> I'suꝑaka naꝑakā'ā ā'mitiritirā, ikuꝑaka Jesúre nare yi'rika:

—Jia dako risirīji'yumarīaja imarā ꝑuri īkobaarimajire yaꝑabeyurā. Wāmarīa imarā ꝑuri īkobaarimajire nare īkobaarika yaꝑairā. I'suꝑakaoka sime yiro'si. “Ba'iaja baabeyurā yija ime”, āñurāte jeyobaaokaro'simarīa yi'taeka. “Ba'iaja yija baarijayuareka i'yoa yija ime”,

---

† 2:14 Impuestos

ãñurâte ba'iaja baaika naja'ataokaro'si yi'taeka. I'supaka simamaka naka ñimarijaju,— nare kërîka.

“¿*Marākã'ã simamaka, ba'abekaja imatirã Tuparãka jairika sime?*”, ãrîwa'ri Jesúre najërîaeka

(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

<sup>18</sup> Ì'rākuri, Juan ruṕuko'a jũjerimajika wãrũrimaja, supabatirã fariseokaka ṕupajoairã Ì'rãrîmi Tuparãte takaja ṕupajoabaraka ba'abekaja imaroyikarã. I'supaka nimarijajua ãairã imarî, ikupaka Jesúre najërîaeka Ì'rãrimarã:

—Juanre wãrũekarã Tuparãte takaja ṕupajoabaraka nimarîmi ba'abeyurã. I'supakajaoka fariseokaka ṕupajoairãte ime. ¿Dako baaerã mika wãrũirã ṕuri i'supaka baabeyurã je'e?— kire narîka.

<sup>19</sup> I'supaka napakã'ã ikupaka nare kërîka:

—Ikupaka sime. Napitañi'aika niaerã no'yibojairã ṕuri sîawa'ri jîjimaka imarã. Kika nimarõ'õjîte takaja jîjimakapi kika naba'ayu ruṕu. I'supakajaoka imarã nime yika wãrũrimaja. Yika wãrũbaraka nima ṕototakaja jîjimaka ba'abaraka nime ruṕu. <sup>20</sup> Yire nañi'arãñurîmi ṕuri, yika nimabesarãka simamaka, ba'iaja ṕupayurã nima imarî, ba'abekaja nimarãñu.

<sup>21</sup> Aṕeroka ã'mitirikõrî je'e: Saya bikijakaka, mamakapi mapãijî'aberijîka. Mamapãipi samapãijî'ajîka, samajũjeika ṕoto, baie'ewa'ri bikijakato beriwa'ri jã'rîbaji sajarijîka simamaka. Ikupaka ãrîrikopakaja sime saya bikijakakapi mijare yibojawãrõika: Mamakukukaka majaroka mijare yiwãrõika mamarî imara'aekakuku ṕitiyika mija ṕupajoarukea'si. <sup>22</sup> ã'mitirikõrî je'e: Iyaokoa mamaka ima

wa'ibikirāwēko ajea bikijaka baaeka wajorā maṣaaberijika. Bikijaka wajorā samapaamaka berijika simamaka. † I'supaka simako'omakaja i'supakarāja samapaajika, sarāja saririjĩnu. I'supaka simamaka, mamaka ima iyaokoa wa'ibikirāwēko ajeakaka baaeka mamawajorā samapaajikareka jia simajĩnu. Ā'mitirikōrĩ je'e: mamakukukaka majaroka mijare yiwārōika ā'mitiripēatirā, bikija mamarĩ mija baaroyika upakatakaja baabekaja mija imabe,— nare kērika.

Jērītariĩmi simako'omakaja Jesúka wārūrimajare trigo rika e'etirā ba'aeka

(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

<sup>23</sup> Judiotatarāte jērītariyikarĩmi rioa imaekarō'ōpi Jesúre tērĩ'rika kika imaekarāka. Torā a'ririḡaparaka kika wārūrimajare ōterikia e'etirā naba'aeka. <sup>24</sup> I'supaka sanaba'amaka ĩatirā, fariseokaka ṣupajoairā ikupaka Jesúre najērĩaeka:

—Yaje. Jērītariĩmi ba'iraberika imabeyua. Mika wārūrimaja ōterikia e'etirā naba'aika, ba'irabeirā upaka nabaayu. Irĩmi i'supaka baarika jājika maro'si sime,— fariseokaka ṣupajoairāte ārika.

<sup>25</sup> I'supaka kire narĩko'omakaja ikupaka nare kiyi'rika:

—Davidka imaroyikarā ba'arika naro'si imabepakā'ā kēsia imawa'ri, marākā'ā nabaaeka ḡyaje mija ōnu je'e? <sup>26</sup> Ā'mitirikōrĩ je'e: Tuparāte jiyiṣupaka ōrĩriwi'ia ajeakaka baaeka imaroyika ṣoto, kurarāka ĩṣamaki imatiyaiki Abiata wāmeiki kimaeka. Kēsirabawa'ri Tuparāte jiyiṣupaka ōrĩriwi'iarā kākatirā ṣan imatiyaika Tuparāte jia baawa'ri naṣāroyikakaka Davidre ba'aeka. Moisés imaroyikaki kurarāka imarātakaja “Sanaba'arū”,

† 2:22 En el proceso de fermentación, vino nuevo hace inflar la bolsa de cuero. Si el cuero de la bolsa es viejo y no flexible, puede reventarse.

kērīka simako'omakaja i'suṗaka kibaaeka. Sakiba'aeka ṗoto kijeyomarāteoka Davidre saji'aeka. I'suṗaka nare kiruṗutamaka ĩatirā, Tuṗarāte kire boebariberika,— nare kērīka.

<sup>27</sup> I'suṗaka nare āriweatirā, ikuṗaka Jesúre nare ārika ate:

—Jia ṗo'imajaro'si simaerā Tuṗarāte jērītariirīmi baaeka. “Jērītariirīmi nimarūkiakaka takaja yi'ṗaraka ṗo'imajare imarāñu”, āriwa'rimarīa Tuṗarāte nare ṗo'ijjaeka. <sup>28</sup> Suṗa imarī Ṗo'imaja Ma'mi ñimamaka, jērītariirīmi imarikakaka Tuṗarāte yire jā'mewārūrūjeka. I'suṗaka ñima simamaka, “Ikuṗaka irīmi mija baabe, ika ṗuri jiamarīa ima”, āriwārūiki ñime,— nare kērīka.

### 3

*Kiṗitaka baikōkotaeka imaekakite Jesúre jieka*

*(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)*

<sup>1</sup> I'sia be'erō'ō narērīriwi'iarā Jesúre kākaeka ate. Torā ĩrīka kiṗitaka baikōkotaekakite imaeka. <sup>2</sup> Jesúre torā kākamaka ĩatirā ikuṗaka fariseokaka ṗuṗajoairāte ikuṗaka ṗuṗajoaeka: “Jērītariirīmi ba'irabebeyurā maima simako'omakaja, ¿kiṗitaka baikōkotaekakite Jesúre jierāñu ruku?”, kireka narīṗuṗajoaeka. “I'sirīmi i'suṗaka kibaarākareka, kire mokabaarāñu. ‘Tuṗarāte Moisés imaekakite o'orūjeka yi'riberīwa'ri ba'iaja kibaayu', marīrāñu”, narīṗuṗajoaeka. <sup>3</sup> I'suṗaka naṗuṗajoako'omakaja ikuṗaka Jesúre ārika kiṗitaka baikōkotaekakite:

—Ṗo'imaja wājītāji mimi'mirīkabe.—

<sup>4</sup> I'suṗaka kire āriweatirā, ikuṗaka Jesúre ārika torā imaekarāte:

—¿Marākā'ā jērītariirīmi nimarijarirū āriwa'ri Tuṗarāte i'sirīmi maro'si ṗo'ijjaeka je'e? ¿Jía, ba'ia, suṗabatirā

þo'imajare tããrika, nare jããrika, diba'i jiiibaji ima je'e?—  
nare kërïka.

I'supaka nare kërïko'omakaja okamarïaja kire  
na'mitirika. <sup>5</sup> I'supaka nimamaka boebakapi nare  
ïabaraka, ba'iaja kipuparika simaupakaja kipitaka  
baikökotaekakite nawayuïabepakã'ã. I'supaka  
imaripotojo mae ikupaka kire kërïka:

—Mipitaka mitipatabe.—

I'supaka kire kërïka potojo kipitaka tïpatatirã jia ki-  
jarika mae. <sup>6</sup> I'sia kibaamaka ïatirã fariseokaka pupa-  
joairãte þoriwa'rika Herodes þo'imajapitiyika jaiokaro'si.  
“¿Marãkã'ã baatirã Jesúre majããjïñu?”, ãrïokaika naka  
najaibu'aeka.

*Rïkimarãja* þa'warierã Jesúre imaekarõ'õrã þo'imajare  
kipõ'irã etaeka

<sup>7</sup> I'sia be'erõ'õ kimaekarõ'õpi þoriwa'ritirã Galilea  
þa'warierã Jesúre a'rika kika wãrürimajapitiyika. Torã  
ke'rika þoto tokarã þariji rïkimarãja þo'imajare kika  
a'rika. <sup>8</sup> Torãjïrã mae, “Jiitaka Jesúre baabearijayu”,  
þo'imajare ãpakã'ã ã'mitiriwa'ri, rïkimarãja þo'imajare  
kipõ'irã etaeka. Judea, Jerusalén, Idumea, Jordánria  
i'sipë'rõtorã, Tiro supabatirã Sidónkarã nimaeka.  
I'siaraka wejekarã ñoakurirã imarã imaripotojo kire  
ïarï netaeka. <sup>9-10</sup> I'supaka netaeka imarï, rïkimarãja  
jïñurãte tããrijayuka kimamaka, “Kire yija rabejikareka,  
jia yija jarijïñu”, ãrïpupajoawa'ri kire naraberiypaeka.  
I'supaka simamaka kika wãrürimajare ikupakã'ã kërïka:  
“Kûmua mija mo'abe, þo'imajare rïkimarãja yire  
rabewã'imarïrïjitoika simamaka. Yire natërïtajïkareka  
kûmuarã yijãijïñu”, nare kërïka.

<sup>11</sup> Supabatirã Jesúre ïatirã Satanáríka ima ña'rĩjãikarã ï'ríka upakaja kiwãjitãji ñukurupatirã ikupaka nakasereroyika:

—Tuparã Makitakiji mime,— kire naríka.

<sup>12</sup> I'supaka napakã'ã,

—Po'imajare samija bojapíba'si, — jãjirokapi nare kërĩroyika.

Í'poũ'puarãe'earirakamarã kika wãrũbaraka imarũkirãte Jesúre wã'maeka

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

<sup>13-15</sup> I'sia be'erõ'õ ïmimapemarã mirĩwa'rírã kibaaeka poto, kire jiyuekarakamakire kiakaeka. ïmimapemarã kika neyaeka poto í'poũ'puarãe'earirakamarãre kiwã'maeka kijeyomarãro'si. I'supaka nare baatirã, “Yirika po'imajare wãrõtaparĩ mijare yipũatarãñu. Supabatirã Satanáríka ima ña'rĩjãirãte po'imajareka ‘Mija pøpe’, mija ãrĩrãka upakaja naporirãñu”, nare këríka.

<sup>16</sup> Í'poũ'puarãe'earirakamarã kiwã'maekarã ikupaka nawãmea imaeka: Simón wãmeikiteje í'paroka wãmeiki kimarika yapawa'ri, Pedro Jesúre kire wãmejí'aeka.

<sup>17</sup> Aperã kijeyomarã wãmea ikupaka imaeka: Santiago, kibe'erõ'õkaki Juanpitiyika, Zebedeo makarã nimaeka. Í'rã í'parãte Boanerges Jesúre wãmeyeeka. Nokapi samarijikareka, “Wĩpo makarã”, ãrĩrika simaeka. <sup>18</sup> Aperã imaekarã: Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Alfeo maki Santiago, Tadeo, supabatirã imaekaki, Simón, Celotekaka pupajoaeka mirãki. <sup>19</sup> Supabatirã Judas Iscariote. Iki imaerã baaekaki Jesúre bojajããrimaji.

“Satanáríkapi Jesúre ba'irabeyu”, ãrĩwa'ri kire nok-  
abaaeka

(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23)

<sup>20</sup> Nare e'eweaitirã, kika wārūrimajaka wi'iarã ate Jesúre þe'rika. Torã neyaeka þoto rikimarāja þo'imajare naþō'irã rērika ate. Suþa imarĩ no'ojíteoka maba'awārūberijika naro'si simaeka. <sup>21</sup> I'suþaka kire nabaaiika ã'mitiriwa'ri, “Jiamarĩa þuþajoaiki kime je'e mae”, kirirãre kireka ārĩka. Suþa imarĩ kire akarĩ netaeka nawi'iarã kire e'ewa'yaokaro'si.

<sup>22</sup> Moiséte jã'meka wārōrimaja Jerusalēnþi etaekarã ikuþaka Jesúreka ārĩkarã:

—Satanárika ima iþamaki Beelzebú kiþuþakarã ña'rĩjãikaki kime. Suþa imarĩ Beelzeburikaþi ba'iaja nareka ña'rĩjãikarãte kiþoatayu,— ārĩwa'ri ba'iaja kireka najaika.

<sup>23</sup> I'suþaka naþakã'ã ã'mitiritirã, “I'suþakamarĩa sime”, ārĩwa'ri nare bojaokaro'si Jesúre nare akaeka:

—¿Yaje ikuþaka kirikaja Satanáre baajĩnu ruku? “Þo'imajire ba'iaja jüaerã kireka miña'rĩjãibe”, ārĩriþotojo çmarãkã'ã baatirã “Kireka miþope”, ārĩwa'ri kirikaja kēriwārũjĩnu ruku? I'suþakamarĩa sime. <sup>24</sup> Ikuþaka sime aþea: Ĩ'rãtata imariþotojo najããribu'atirã, jia ĩ'rãtiji þuþaritiirã nimawārūberijĩnu. <sup>25</sup> I'suþakajaoka simajĩnu ĩ'rãwi'irekaja imarãro'si. <sup>26</sup> I'suþakajaoka simajĩnu Satanáro'si. Kirika imaka kijĩrĩjika jãjimarĩka jariwa'ri dakoa kibaawārūberijĩnu,— Jesúre nare ārĩka.

<sup>27</sup> Ikuþaka aþeroka nare kibojaeka ate:

—Ĩ'rĩka o'yiokaki wi'iarã kiba'irĩjia ē'marĩ eyajĩkire, “Åja'a, miro'si simarũ”, ārĩwa'ri kire ĩjiberijiki. I'suþaka baabeyuka kimamaka, o'yiokakire werika baatirã, kire kiþi'þejika be'erō'õþi þuri kiba'irĩjia kē'majĩnu. I'suþakajaoka sime yiro'si. Satanáre tēriwa'ribaji imaki imarĩ, Satanárika ima ña'rĩjãikarãreka yiþoatarijayu. I'suþaka baawa'ri kijã'mekoþeirãte kiro'si

yikūmuriarijayu. Suḡa imarĩ i'suḡaka yibaaokaro'si yire jeyobaabeyuka kime Satanás,— Jesúre nare ārika.

<sup>28</sup> Ikupaka nare kibojañujuka:

—Rita mijare ñaṇu. Po'imajare ritaja ba'iaja baar-ijayua, suḡabatirā ritaja ba'iaja Tuḡarāreka najaika, i'yopi'riwa'ri kire sanaye'kariarūjemaka, ye'kariawārūiki kime Tuḡarā. <sup>29</sup> I'suḡaka simako'omakaja Espiritu Santorikaḡi Satanārika ima ña'rījāikarāre yijiemaka ĩtirā, “Beelzeburiḡi nare kijieyu”, āñurāte, ba'iaja nabaaiḡa ye'kariaberijiki kime Tuḡarā,— Jesúre nare ārika.

<sup>30</sup> “Beelzebú kiḡuḡakarā ña'rījāikaki imarĩ, i'suḡaka Jesúre baawārūyu”, kireka ĩ'rārimakire ārika ā'mitiritirā, i'suḡaka Jesúre nare ārika.

“*Ikuḡaka imarā nime yibe'erō'ōkarā, suḡabatirā yipakoarā*”, Jesúre ārika

(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

<sup>31</sup> Torā ḡo'imajaka jaibaraka Jesúre imaeka ḡoto kipakore etaeka, kibe'erō'ōkarāḡitiyika. Torā eyatirā ḡeterāja natuika. ḡēteḡi imatirā kire nakarūjeka.

<sup>32</sup> I'suḡaka naḡakā'ā Jesús wā'tarā ruḡataekarāte ikupaka kire ārika:

—Miḡako, mibe'erō'ōkarāḡitiyika ḡeterā imarā. Mire niariyapayū naṇu,— kire narika.

<sup>33</sup> I'suḡaka naḡakā'ā ikupaka nare kērika:

—¿Mako koime yipako? ¿Nirā nime yibe'erō'ōkarā? Mae mijare yibojaerā baayu.—

<sup>34</sup> Suḡa nare āritirā kiḡō'irā ruḡaekarāte ĩabaraka ikupaka kērika:

—Yibe'erō'ōkarā, suḡabatirā yipakoarājaoka mija ime yika imarā. <sup>35</sup> Mia je'e, ikupaka sime: Tuḡarāte yapaika uḡaka yi'yurā imarā yibe'erō'ōkarā, suḡabatirā yipakoarā, — nare kērika.



## 4

*Öterikia öterimajire öteika* þupajoatirã Jesúre nare bo-jawãröeka

(Mt 13.1-23; Lc 8.4-15)

<sup>1</sup> I'sia be'erö'ö Galilea þa'warijerã Jesúre wãröeka ate. Torã ríkimarãja þo'imajare kipö'irã etaeka. I'supaka nimamaka ñawa'ri kũmuarã kijãirupaeka. Þo'imaja þuri ni-maupatiji þa'warije ka'iareka oyiaja imaekarã. <sup>2</sup> I'supaka nimamaka ï'rãba'ikakamarãþi bojawãröbaraka ikupaka nare kërïka:

<sup>3-8</sup> —Ä'mitiriköri je'e: Öterimaji öterikiyapea öteri ke'rika. Sakiöterükirö'örã eyatirã sakitaaeka þoto ï'rãri'o ma'arã jũjika wi'ñaka ba'aeka. Aþea ña'rïka äta watoþekarã küþaji ka'ia imarö'örã. Torã ña'rïka wãrũaja þu'ririþotojo aiyapeka sajoemaka jia rïkoariberiwa'ri sajïrïka. Aþea ña'rïka wi'siwatoþekarã. I'supaka imaekarö'örã ña'rïka þuri þu'ririþotojo jia jãjiberiwa'ri saruiberika. Aþea jia ka'ia imaekarö'örã ña'rïka. I'suparö'örã ña'rïka þuri jia jãjitirã þu'rika. Supa imarï ï'rãrijüki treinta rakao sarikarika, aþerijüki sesenta rakao, aþerijüki þuri cien rakao rikarika,— äriwa'ri nare kibojaeka.

<sup>9</sup> I'supaka simamaka ikupaka nare kërïka mae:

—I'tojirãja sime sakaka majaroka. Samija ä'mitiriwãrũye'e jia samija þupajoabe þuri,— nare kërïka.

*¿Marãkã'ã simamaka bojawãrörikakakapi* þo'imajare mi-wãröyu? äriwa'ri Jesúre najërïaeka

(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

<sup>10</sup> I'sia be'erö'ö Jesúre ï'rïkaja imaeka þoto kipö'irã imaekarã supabatirã kika wãrürimajapitiyika rërïtirã ikupaka kire narïka:

—¿Marãkã'ã äririka mibojawãröyu?—

<sup>11</sup> I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kērīka:

—Bikija ꝑo'imajare sōrīberika simako'omakaja maekaka ꝑuri ritaja kirirāte jā'mebaraka jia mija imaerā Tuparāte mijare sōrīrūjerijayu. Aꝑerāte ꝑuri kire ā'mitiripēabeyurā nimamaka bojawārōrikakakapi yibojarijayu. <sup>12</sup> Ā'mitirikōrī je'e, bikija Tuparā majaropūñurā no'oeka ikupaka āñua: “Saniaika simako'omakaja ĩabeyurā upakaja nimarijayu. I'supakajaoka yibojaika ā'mitiritiyariꝑotojo ā'mitiripēabeyurā upakajaoka nimarijayu. I'supaka imabekaja, kire takaja ā'mitiripēairā imawa'ri, 'Ba'iaja yibaaika miye'kariabe', ārīwa'ri Tuparāte jēñeirā nimajāāeka. I'supaka āñurā nimarikareka sareka nare kiwayuĭajāāeka”, — Jesúre nare ārīka.

“*Iku*paka ārīrika sime ōterikia ōterimajire sōteika majaroka”, ārīwa'ri Jesúre nare sabojawaꝑu'ataeka

(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

<sup>13</sup> Supabatirā mae ikupaka Jesúre nare ārīka ate:

—¿Yaje ōterikia ōterimaji majaroka mija ōrīwārūbeyu bai je'e? I'supaka mijare yimajarobojako'a mija ōrīpūabesarākareka, aꝑea mijare yibojakoperākaoka mija ōrīpūabesarāñu je'e, — nare kērīka.

<sup>14</sup> I'supaka ārītirā ikupaka nare sakibojajiika:

—Ōterikia ōterimaji ārīwa'ri mijare yibojako'a Tuparārika bojataꝑarimaji upakaja sime. Supa imarī Tuparā majarouꝑakaja sime ōterikiyaꝑea. <sup>15</sup> Ī'rārimarā ꝑo'imaja imarā ma'arā ōterikiyaꝑea ña'ataeka upaka imarā. I'supaka imarā nimamaka Tuparārika na'mitirikopeika be'erō'ō Satanáre nareka saye'kariayu, kūꝑajīi sanorīkopeikareka. <sup>16</sup> Aꝑerā ꝑo'imaja imarā, āta watoꝑekarā kūꝑajī ka'ia imarō'ōrā ōterikiyaꝑea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiritirā jījīmaka

nimakopeyu. <sup>17</sup> I'supaka nimako'omakaja Tuparārika jia nare ña'rījāibeyurā imarī, nayi'yuaḗi āriwa'ri oka nare imamaka, supabatirā sapareaoka aḗerāte nare ĩariḗe'yomaka, ñojimarīji Tuparārika na'mitirikopeika naja'atayu. <sup>18-19</sup> Aḗerā ḗo'imaja imarā wi'siwatopekarā ōteriki yaḗea ña'rīka upaka imarā. Tuparārika ā'mitiriripotojo naḗupakarāja jītaka oyiaja imarika jitoirā nime. I'supakajaoka “Rīkimakaja niñerū yija rikarāka jia yija imarāñu”, āḗaraka waḗuju naḗupaka nare ḗakiyu. I'supaka imawa'ri, sareka takaja ḗuparibaraka imarijayurā imarī, Tuparārika naye'kariyu. Supa imarī saye'kariyurā imarī kiyapaika upakaja baabeyurā nime. <sup>20</sup> Aḗerā ḗuri Tuparārika jījimakaḗi ā'mitiririjayurā. Ikuḗaka nime: Jia ka'ikirō'ōrā ōterikiyaḗea ña'rīka jia jājia ḗu'riwa'ri rīkimakaja saruika. Ī'rārijūki treinta rakao sarikarika, aḗerijūki sesenta rakao, aḗerijūki ḗuri cien rakao rikarika. I'sia rikarika upaka imarā nime Tuparārika jia ā'mitiripēairā. Jia kire yi'yurā imarī, kiyapaika upaka oyiaja baairā nime,— nare kērika.

*Peria yaaboaika* upaka ḗupajoatirā, Jesúre nare bo-jawārōeka

(Lc 8.16-18)

<sup>21</sup> Ikuḗaka nare kērika ate:

—Peria mawāāyu, jia yaaboairō'ō imarika yaḗawa'ri. I'supaka simamaka jotorokarā mu'aḗāārūkimarīa sime.

<sup>22</sup> I'supakajaoka sime ika mijare yibojaika jia ḗo'imajare ōriḗūabeyua simako'omakaja Tuparāja “Ikuḗaka sime”, kērīrāka ḗoto sanorīrāñu. <sup>23</sup> Mijare yibojaika jia mija ōriwārūriyaḗaye'e, jia samija ḗupajoabe ḗuri, — nare kērika.

<sup>24</sup> I'supakajaoka nare kērika:

—Mijare ñañua mija ā'mitiripēabe. Samija ā'mitiripēaika ko'aḗitorāja, “Ikuḗaka simekā'ā”, mija

ãrĩwãrũokaro'si Tuparãte mijare jeyobaarãñu. I'supaka pemawa'ribaji kibaarãñu jiiitakarãja mijare jeyobaarũkika imarĩ. <sup>25</sup> I'supakajaoka jiiibaji õrĩrika yapawa'ri sã'mitiyukate sapemawa'ribaji sakiõñaokaro'si Tuparãte kire jeyobaarãñu. Sã'mitiripẽariyapabeyukate puri kũpajĩ kiõrĩkopeika, Tuparãte kireka saye'kariarãñu, — nare kẽrĩka.

<sup>26-27</sup> I'supaka pupajoatirã ikupakaoka Jesũre nare ãrĩka:

—Mairĩpamaki Tuparãrirã jiiikuku kio'arũjerũkiakaka mijare yibojaerã baayu mae. Õterikiyapea jia pu'yu upaka nime. Ìakõrĩ je'e: Õterimajire õterikia õteika be'erõ'õ ñamiareka, ñmiarekaoka, kikãñu poto, kãrĩbeyuka kima potooka sakiupu'rirũjemakamarĩa pu'ritirã, sapu'riweiyu. I'supaka sime “Sõñu upakaja sapu'yu ikupaka sime”, kẽrĩberiko'omakaja. <sup>28</sup> Jia ka'ia imawa'ri, sõñu upakaja jãjia sajayurõ'õrãja pu'ririjayua sime õterikia. Mamarĩ sapu'yu poto ritabijĩkaja sime. I'supaka sima be'erõ'õ jo'babajijũki jariwa'ri sapũñuayu. Torãjĩrã kopakaja saruiyu mae. <sup>29</sup> Õterikia bopakã'ã ãatirã, “Saye'eye'e”, ãrĩpupajoatirã saba'ipite se'erĩ a'yu. Õterikia pu'ririjayu upakajaoka sime Tuparãrirãro'si. “I'supaka sime”, narĩwãrũberiko'omakaja, Tuparãte yapaika upaka jia baairã nare kijarirũjerijayu,— nare kẽrĩka.

“*Õterikia mostaza wãmejijũki yape upaka sime*”, ãparaka Tuparãte jã'merũkiakaka Jesũre wãrõeka

(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

<sup>30</sup> Aperoka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Tuparãte ritaja kirirã imarãte jã'merũkiakaka jiiibaji mija õñaokaro'si, ikupaka majaroka mijare yiwãrõerã baayu. <sup>31</sup> Õterikia mostaza yapea moteika upaka nime Tuparãrirã. Ritaja apea õteriki yapea kũpajĩbajirĩjiaka sime mostaza yapea. <sup>32</sup> I'supaka simako'omakaja sapi

pu'ritirā aɸea ɔteriki tērīwa'ribaji ĩmirā saɸu'riweiyu. I'suɸaka imawa'ri rĳikimakaja űoaka sarĳĳia imamaka ijia jājia yaaika ɸoto wĳ'űaka sarā ru'yu. Ā'mitirikōrĳ, i'suɸakajaoka nime Tuɸarārĳrā naro'si. Mamarĳ rĳikimamarĳrāja kire ā'mitirĳpēairāte imako'omakaja, sabe'erō'ɔbaji ɸuri rĳikimarāja kire ā'mitirĳpēairāte imarĳjarĳrāűu,— nare kērĳka.

<sup>33</sup> Norĳwau'ataekarō'ɔjĳrā, i'suɸaka rĳikimaka ma-jarobojarikapi ɸo'imajare kibojawārōroyika. <sup>34</sup> I'suɸakapi oyĳaja ɸo'imajare kiwārōroyika. Suɸa simako'omakaja ĳ'rĳkaja kika wārĳrimajapĳtiyika kimaroyika ɸoto ɸuri, bojawārōrirokakaka jia nare kibojawau'ataroyika.

*Werika wejea nare baaeka Jesúre o'ataeka*

*(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)*

<sup>35</sup> I'sirĳmĳi na'ĳrā simaeka ɸoto ikuɸaka kika wārĳrima-jare Jesúre ārĳka:

—Dajoa, ɸa'wa mawaata'riwa'rĳrā.—

<sup>36</sup> I'suɸaka kēɸakā'ā, ɸo'imajare a'ribojaweatĳrā, Jesúre jāmaeka kĳmurā najāika. Suɸa imarĳ saɸi naka ke'rika mae. Aɸea kĳmuareka imaekarāoka nabe'erō'ɔ tērīwa'rĳkarā. <sup>37</sup> Torā natērĳrĳjarika ɸoto jājia wĳrōa baeű'mueka. Sabaemaka jājia ɸakuwa'ri kĳmuarā jimarĳa okoa jāika. Suɸa imarĳ kĳmuarā okoa ɸurueka mae. <sup>38</sup> I'suɸaka simako'omakaja kiruɸuko'a űu'takarā ɸeatatĳrā kĳmui'toɸearā Jesúre kārĳjāmaeka. I'suɸaka kimamaka ĳatĳrā, kika wārĳrimajare kire tōrōeka.

—Mia'mitĳe wārōrimaji. Maűa'mĳrā baayu. ĳJia bai miro'si sime je'e?— kire narĳka.

<sup>39</sup> I'suɸaka naɸakā'ā ā'mitiriwa'ri, mi'mĳrĳkatĳrā ikuɸaka kērĳka:

—Mibaea'si wĳrōa, i'suɸakajaoka ɸakuri,— sakēɸakā'ā so'rika mae.

Wĩrõa baetiyyika, supabatirã okoa pakurimarĩa jarika  
<sup>40</sup> Torãjĩrã mae,

—¿Dako baaerã mija kĩkiko'o je'e? ¿Jia yire  
 yi'riberiwari "Yijare ĩarĩrĩwãrũiki kime", yireka  
 ãrĩbeyukajirã mija ime bai?— nare kãrĩka.

<sup>41</sup> I'supaka kãrĩko'omakaja jimarĩa pupatawari, "¿Maki  
 kime ruku ĩĩ? Wĩrõa, okoa pariiji kire yi'yua", ãparaka  
 najẽriabu'aeka.

## 5

*Gerasa ka'iareka Satanãrika ima ña'rĩjãikaki majaroka*  
 (Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

<sup>1</sup> I'supaka simaeka be'erõ'õ Jesũre kika imaekarãpi-  
 tiyyika Gerasa ka'iarã tẽrĩeyaeka. <sup>2</sup> Tẽrĩeyatirã Jesũre  
 marĩwa'rika poto ĩ'rĩka Satanãrika ima ña'rĩjãikakite  
 kire torika. Majaka ãta wi'iarã nataroyikarõ'õpi  
 Jesũs põ'irã ketaeka. <sup>3</sup> Torã kimaeka wejabitika  
 upaka oyiaja imaroyikaki imarĩ. Perumijiaپی kire  
 napi'peroyika simako'omakaja ñojimarĩji pi'peberikaki  
 upaka kijariroyika. <sup>4</sup> ĩ'rãkurimarĩa kiãñaraka, kipitakaoka  
 kire napi'peko'omakaja sakitũrũtataroyika. I'supaka  
 kimamaka po'imajare marãkã'ã kire baawãrũberiroyyika.  
<sup>5</sup> I'supaka imaki imarĩ, ĩmi, ñamioka, ĩmima  
 watopekarã, majaka nataroyikarõ'õrã akaseretapabaraka  
 kituritaparoyika. I'supaka imatapabaraka tĩmarĩji ãtapi  
 kipo'ia kiwa'etaparoyika.

<sup>6</sup> I'supaka kimaekarõ'õpi Jesũre ĩatirã kipõ'irã  
 kirĩrĩra'aeka. Kipõ'irã eyatirã kiwãjitãji kiñukurupaeka,  
 "Marãkã'ã yibaaberijiki kime", kipupaka kire ãrĩka  
 simamaka. <sup>7-8</sup> I'supaka kimamaka, ikupaka Jesũre kire  
 ãrĩka:

—Mia'mitipe Satanãrika ima. ĩĩre kipupakareka mi-  
 marõ'õpi mipope,— kire kãrĩka.

I'supaka kēpakā'ā,

—Jesús, Tuḡarā tērīrikaja imatiyaiki Maki mime. ¿Marākā'ā yire mibaaerā baayu mae je'e? Tuḡarāte ĩaika wājītāji, “Ba'iaja mibaaika ḡarea ba'iaja mire baabesarāki yi'i mae', yire meḡe”, — akasererikaḡi Satanārīka ima ña'rījāikakite ārika Jesúre.

<sup>9</sup> I'supaka kēpakā'ā ikupaka Jesúre kire ārika:

—¿Marākā'ā miwāmea?—

I'supaka kire kēpakā'ā,

—Legión ñime, rīkimarā ba'irā yija ima simamaka.—

<sup>10</sup> Supabatirā “Ika ka'iaḡi yijare miḡoata'si”, jimarī Jesúre kērīrijarīka. <sup>11</sup> I'supaka simaeka ḡoto nakoyikurirā rīkimakaja ba'abaraka jējewēkoa ḡa'itaeka ĩmimajā'āreka.

<sup>12</sup> I'supaka simamaka ikupaka Satanārīka ima kire ārika:

—Kireka yijare miḡoataye'e, “Jējewēko ḡupakarā mija ña'rījāibe”, yijare meḡe,— āḡaraka kire najjēneka.

<sup>13</sup> I'supaka naḡakā'ā,

—Torā mija a'ḡe,— nare kērīka.

Toḡi mae ĩmirījireka ña'rījāitiirā imakoḡekarāre ḡorika, jējewēkoa imaekarā ña'rījāiokaro'si. Suḡa imarī jējewēkoa dos mil rakamaki imaekarā Satanārīka ima nare ña'rījāimaka jājia narīrīwa'rika. Rīrīwa'ritirā ḡusipemarā eyatirā toḡi naña'rīka ḡa'warā. I'supaka baawa'ri nimaḡatiji naña'miḡataeka.

<sup>14</sup> I'supaka sabaamaka śarīrīrimaja rīrīwa'ritirā, wejearā, wejematorāoka ḡo'imajare sanabojaeka. Toḡi mae “¿Dakoa suḡa baaika?”, ārīwa'ri ḡo'imajare ĩarī a'rika. <sup>15</sup> Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā, ikupaka Satanārīka ima kireka ña'rījāika imakoḡeroyikakite imamaka niaeka: “Jarīroaka jāāekaki, i'supakajaoka kimaroyika upakamarīaja, jia kiḡupaka jāḡakā'ā, ña'rīyaaekaja ruḡaki kime mae”, ḡo'imajare ārīḡupajoaeyaeka. I'supaka kimamaka ĩatirā, jimarīa Jesúre nakīkika

“Tēriritakiji kime”, āriwa'ri. <sup>16</sup> Suḡabatirā Satanārika ima kireka Jesúre ḡoataekakaka, suḡabatirāoka jējewēkoa baaekakaka iāekarāte bojaeka aḡerāte. <sup>17</sup> I'suḡaka kibaaika ā'mitiritirā Gerasakarā Jesúre kikiwa'ri nawejeaḡi kipe'ririka nayapaeka.

<sup>18</sup> I'suḡaka nimamaka toḡi ḡe'rira'aerā kūmuarā kijāika ḡoto ikuḡaka Satanārika ima kireka ḡoritapaekakite kire ārika:

—Mika a'ririka yaḡatiyarāji yiyapaḡu yi'ioka, — kire kērikoḡeka.

<sup>19</sup> I'suḡaka kēriko'omakaja ikuḡaka Jesúre kire ārika:

—Yika a'ḡekaja, miwi'iarā miḡe'riwa'ḡe. “Yire wayuāiki imarī, jia Maḡpamakire yire baayu”, āriwa'ri mirīrāre mibojaokaro'si,— kire kērīka.

<sup>20</sup> I'suḡaka kērīka yi'riwa'ri kipe'rika. ḡe'riwa'ritirā Decápolireka imaeka wejearā Jesúre kire baaeka majaroka kibojatapaeka. I'suḡaka kibaaeka ā'mitiritirā marākā'ā ḡo'imajare āriwārūberika, i'suḡaka ima ā'mitirikoriberikarā imarī.

*Jairo makore Jesúre tāāeka*

*(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)*

<sup>21</sup> Torājīrā kūmua ke'rikapiji Jesúre ḡe'rira'aeka ate. Saḡi ḡe'rietatirā ḡa'warijerā kirīkamarika ḡoto, rīki-marāja ḡo'imajare kiḡō'irā rērīka. <sup>22</sup> I'suḡaka nimaeka ḡoto judīorākare rērīriwi'i īḡamaki, Jairo wāmeikite Jesús ḡō'irā etaeka. Suḡabatirā kiwājītāji kiñukurupaeka.

<sup>23</sup> Suḡabatirā ikuḡaka kire kērīka:

—Yimakore ḡuḡaririrā baayu. Miḡitaka koḡo'iarā mija'aḡearika yiyapaḡiyayu kojājiokaro'si,— kire kērīka.

<sup>24</sup> I'suḡaka kire kēḡakā'ā, Jesúre kika a'rika mae. Toḡi koḡakaja rīkimarāja kīirika ḡo'imajare kika a'rika. <sup>25</sup> Na'rika nawatoḡekaḡi ī'rāko wāmarīa imaekakote torā imaeka. Í'ḡoū'ḡuarāe'earirakakuri



wejejë'rāka koeyawa'rika ꝑu'uriweoko jīsia ka'wisijūabaraka. <sup>26</sup> Ī'rīkaremarīa ikobaarimajare kore nikobaarūjekoꝑeroiyika. I'suꝑaka nabaaika wꝑa koniñerū imakoꝑeka ritaja nare kōjijꝑataroyika. I'suꝑaka baariꝑotojo jā'rībaji kojaririjarika. <sup>27</sup> I'suꝑaka baabaraka koimaeka ꝑoto “Wāmarīa imarāte jimarīa Jesúre bayayu”, ārīrika koā'mitiriroyika. I'suꝑaka simamaka koimaeka wā'tarā Jesúre etamaka ĩatirā, rīkimarāja ꝑo'imajare imaeka watoꝑekapi kipēterō'ōrā koeyaeka. <sup>28</sup> Jesúre imaekarō'ōrā eyatirā “Kijariroaka yiraberākareka jia yijarirāñu”, kōrīꝑuꝑajoaeka koꝑuꝑarō'ōꝑi. I'suꝑaka ꝑuꝑajoawa'ri kijariroaka korabeka mae. <sup>29</sup> I'suꝑaka kobaaeka ꝑotojo koreka so'rika mae. “Risirika yireka imakoꝑeika o'yua mae”, kōrīwārūeka. <sup>30</sup> Kijarijoaka korabeka be'erō'ō, “Tērīrika ñimapi ĩ'rīkate tāāñu”, kipuꝑakapi Jesúre ārītika. Suꝑa imarī jorowa'ritirā ikuꝑaka ꝑo'imajare kērīka:

—¿Maki yijariroaka rabeko'oka?—

<sup>31</sup> I'suꝑaka kēꝑakā'ā kika wārūrimajare ikuꝑaka ārīka:

—Miꝑō'irā rīkimarāja imarā mire rabeirā. ¿Marākā'ā simamaka “¿Maki yijariroaka rabeko'oka?”, meñu?—

<sup>32</sup> I'suꝑaka kire narīka simako'omakaja ꝑo'imajare ĩabaotabaraka kire rabekakite kimo'arijarika. <sup>33</sup> I'suꝑaka kimaeka ꝑoto “Yi'i, risirika ñima yire o'yaokaro'si mire rabeko'oko”, ārīꝑuꝑajoawa'ri kipō'irā koeyaeka. I'suꝑaka koꝑuꝑaka imako'omakaja kire kīkiwa'ri tarariꝑotojo ki-wājitāji koñukurupaeka. I'suꝑaka baatirā kobaaeka upakaja kire kobojaeka. <sup>34</sup> I'suꝑaka kōꝑakā'ā, wayuñari-maji imarī, ikuꝑaka kore kērīka:

—Mae mia'mitipe yiwāyuñaiako. Yire yi'riwa'ri, jia mijayu mae. “Yirisirika yire o'yua”, ārīwa'ri jījimaka miꝑe'riwa'ꝑe mae,— kore kērīka.

<sup>35</sup> I'supaka kore kērika poto judiorākare rēririwi'i iḗpamaki Jairo wi'iaakarāre etaeka. Torā eyatirā ikupaka Jairote narīka:

—Mimako pūpaririko'oko. “Yimakore mibayape”, wārōrimajire merīa'si mae,— kire narīka.

<sup>36</sup> I'supaka narīko'omakaja,

—Ba'iaja pūparibekaja, yire miyi'pe,— Jesúre kire ārika.

<sup>37</sup> Pedro, Santiago, supabatirā Santiago rī'i Juan maekarakamarā tarāreje Jesúre akawa'rika. <sup>38</sup> Naka a'ritirā, rēririwi'i iḗpamaki wi'iarā jimarīa oḗaraka ni-maekarō'ōrā keyaeka. <sup>39</sup> I'supaka nimamaka, ikupaka nare kērīeyaeka:

—¿Dako baaerā mija oyu? Pūpariribeyuko me'rōre ime. Kārikako koime,— kērika oḗaraka imaekarāte.

<sup>40</sup> “Kopakaja pūpariritiyaekako koime”, āriwa'ri Jesúre neeka. I'supaka nimamaka iatirā, nare kiporirūjeka. Supabatirā pūparirikakote imaeka kurarakarā kopakiarā, supabatirā kika imaekarā maekarakamarāpitiyika kikākaeka. <sup>41</sup> Naka kākatirā kopitakarā kore ñi'atirā ikupaka kore kērika:

—Talitá cum,— kore kērika. (Mokarokapi marījikareka, “Me'rō, mimi'mibe, mire ñañu”, ārika sime i'siroka).

<sup>42</sup> I'supaka kērika potojji mi'mirīkatirā, kojaarīkawa'rika. Ī'pou'puarāe'earirakakuri wejejē'rāka eyawa'yuko koimaeka. Ōña kojaripe'pakā'ā iawa'ri, marākā'āoka āriwārūberijika najarika kika imaekarā, i'supaka ima iakoriberikarā imarī. <sup>43</sup> I'tojite,

—Aperāte samija boja'si,— nare kērika.

Supabatirā ba'arika koro'si nare ke'era'arūjeka.

## 6

*Nazaretwejearā Jesúre a'rika*  
(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

<sup>1</sup> Torājīrā mae, kika wārūrimajapitiyika Jesúre a'rika, kime'rārī kimaeka wejearā. <sup>2</sup> Torā eyatirā jērītarirīmi simaeka ɸoto ɸo'imajare kiwārōū'mueka judíorākare rērīriwi'iarā. Kire ā'mitiritirā, “Jiitakaja ōñuka kime”, āriwa'ri marākā'ā narīwārūberika, i'supaka jaikite ā'mitirikoriberikarā imarī. I'supaka kibaamaka ikupaka ɸo'imajare kireka ārika:

—¿Marākā'ā baatirā jiitakaja ī'ire ōrīpūayu? ¿Maki kire wārōekaki ruku? Maikoribeyua ɸariji ritaja baabeaiki kime,— narīka.

<sup>3</sup> Supabatirā ikupaka narīka aɸea:

—María maki, ō'ōrā yaɸua yi'yerimaji kime. Supabatirā Santiago, José, Judas, Simónɸitiyika nama'miji kimema. Iki kima simamaka kibe'erō'ōkarā rōmijāoka ō'ōrā makaja imarā,— torā imaekarāte ārika.

I'supaka simamaka “Yija upakaja imaki imarī imatiyabeyuka kime”, āriwa'ri kire na'mitiripēariyaɸaberika. <sup>4</sup> I'supaka naɸupajoamaka, ikupaka nare kērika:

—Tuɸarāro'si bojaījirimajire “Jiitaka mare kibojayu”, ritaja ɸo'imajare kireka āñuka kime. I'supaka simako'omakaja kiɸo'ijirika wejeareka, kitā'omajataka ɸuri i'supaka āribeyurā,— kērika.

<sup>5</sup> Supa imarī jia kire nayi'ribepakā'ā, maikoribeyua nare kibeawārūberika. I'supaka imariɸotojo ī'rārimarāre takaja kiɸitaka ja'aɸeatirā wāmarīa nimaeka nareka ki-jieka. <sup>6</sup> Kitā'omajare kire ā'mitiripēabepakā'ā marākā'ā āriwārūberijika Jesúre jarika. I'supaka imariɸotojo aɸea wejearā ɸo'imajare wārōtaɸarī ke'rika mae.

*Jesúre kika wārūrimajare Tuɸarārika nawārō-tapaokaro'si mamarī kiɸūataū'mueka*

*(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)*

<sup>7</sup> Ī'pou'puarāe'earirakamarā kika wārūrimaja imaekarāte Jesúre akaeka. Supabatirā kirika nare ja'ajiyetirā,

—Satanárika ima pō'imajareka ña'rījāikarāte mija pōatabe mijaro'sioka,— nare kērīka.

I'supaka nare āriweatirā ĩ'parimaki oyiaja Jesúre nare pūataeka aþea wejeareka imaekarāte wārōtapaokaro'si.

<sup>8</sup> —Torā mija a'rirāka poto þan, yaiþi'ia, niñerūoka mija e'ewa'ria'si. I'supaka simako'omakaja mija tu'ua takaja mija e'ewa'þe. <sup>9</sup> Supabatirāoka ũ'þuko'a, jariroaka mija jāāika takapiji mija a'þe,— nare kērīka.

<sup>10</sup> Ikupakaoka ate nare kērīka:

—Wejearā yirika bojarī mija eyaũ'murāñu, wi'itakarāja mija imabe, aþe wi'i, aþe wi'irā baabekaja. Aþea wejearā mija a'rirāka poto takaja toþi mija þoþe. <sup>11</sup> Mija eyari-jarirāka wejerakakaja mijare e'etoriberiwa'ri, Tuþarārika ā'mitiripēarika nayapabesarākareka, jājiapi nare jaika ka'wisijūabekaja nare mija ja'atabe. Toþi a'rirāka poto, ikupaka mija baabe: Mija ũ'þuko'arā ka'ia uyua eika mija þajepatebe “Yijare mija ā'mitiripēabeyua simamaka, Tuþarāte mijare ba'iaja mijare baarāñu”, — āriwa'ri kika wārūekarāte kērīka.

<sup>12</sup> I'supaka nare kērīka be'erō'ō pō'imajare wārōrī na'rika mae. Supa imarī naþō'irā eyatirā ikupaka nare narīka: “Ba'iaja mija baaika ja'atatirā Tuþarāte mija ā'mitiripēabe”, neyaekarō'ōrā imaekarāte nabojarijarika. <sup>13</sup> I'supakajaoka Satanárika ima ña'rījāika imaekarāte nareka sanajieroyika. I'supakajaoka rikimarāja wāmarīa imaekarāte iyebakapi yo'yebarakā, narisirika nareka ima no'ataroyika.

*Ikupaka sime Juanre reyaekakaka  
(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)*

<sup>14</sup> Ritaja maikoribeyua Jesúre baabearoyika ã'mitiritirã þo'imajare sabojapibaeka. Þo'imajare i'supaka añua ïpi Herodesoka sōrīkaki. I'supaka þo'imajare añua ã'mitiritirã ikupaka ĩ'rārimarāre ārīka:

—Juan, þo'imajare rupuko'a jūjerimajiji kime je'e aþeyari. Reyariþotojo ate õñia jarijīki imarī, maikoribeyua kibeayu je'e aþeyari,— narīka.

<sup>15</sup> Aþerã ikupaka ārīkarã:

—Tuparãro'si bojañjirimaji imaroyikaki Elías kime je'e aþeyari,— narīka.

I'supaka narīko'omakaja aþerimarã þuri ikupaka ārīkarã:

—Bikija Tuparãro'si bojañjirimaja imaroyikarã upaka kime je'e aþeyari,— narīka.

<sup>16</sup> I'supaka najaimaka ã'mitiritirã, ikupaka Herodete ārīka kiro'si:

—Juan bikija kirupuko'a yita'terūjekaki imariþotojo õñia jariþe'ritirã i'supaka kibaabearijayu je'e aþeyari ate, — kērīka.

<sup>17-18</sup> I'supaka kēpakã'ã, Juanre najããerã baaeka ruþu, kirī'ĩ Felipe rūmu Herodías wāmeikore ē'matirã Herodete koka imaeka. I'supaka kibaamaka, ikupaka Juanre kire ārīka:

—Herodías mirī'ĩ rūmure me'maeka ba'iaja mibaayu, Tuparãte jã'meika yi'riberīwa'ri, — ārīwa'ri kire kibojakoperoyika.

I'supaka kēpakã'ã, koka jia imarika yaþawa'ri Herodete kire ñi'arūjeka kisurararākare. Kire ñi'atirã þerumijiaþi þi'þetirã, wēkomaka imariwi'iarã kire natarika.

<sup>19-20</sup> “I'supaka kijaike wapa kire jãārīka sime”, ārīþupajoekako imarī, Herodíare kire jãārūjerika yapaeka. I'supaka kopupajoako'omakaja, Herodes þuri “Tuparãte yapaika upakaja jia wājia baaiki Juanre

ime”, āriwa'ri jia jiyipupaka kireka ōrīkaki. Suḡa imarī Juanre kojāārūjeriyapako'omakaja kiyapaberikoḡeka. I'supakajaoka Juanre bojaroyika jījimakaḡi ā'mitirikaki imariḡotojo “Kibojaika upakaja yiyi'riye'e”, āriḡipotojo, sareka űa'rīyaarī kimawārūberika. <sup>21</sup> I'supaka Juanka kimako'omakaja “Ikuḡaka yibaajīkareka, yipupajoaika kitá'tewārūberijīñu je'e”, Herodíasre āriḡupajoekarīmi seyaeka. I'supaka kōriḡupajoekarīmi Herodete ḡo'ijirika wejeje'rāka sarākutorika. Suḡa imarī kiro'si ba'irabejīrimaja īḡarimarāre, supabatirā surararāka īḡarimarāreoka, Galilea ka'iakarā imatiyarimajareoka kiakaeka, “Mabayaarirā”, āriwa'ri. <sup>22</sup> Ritaja kiakaekarāte rērikarō'ōrā kākatirā Herodías makore nare bayatāābeaeka jījimaka nimaokaro'si. “Jiitaka mare kobaabeayu”, Herodes kijeyomarāḡitiyika āriḡupajoekarā. I'supaka imawa'ri ikuḡaka kore kērika:

—¿Dakoa mire űijirika miyapayau maekaka jiitakaja mibaaika wapa? Miyapaikaja mire jirā i'supaka űañu. <sup>23</sup> Mire ḡakibeyuka yi'i, ika ka'iakaki īḡi imarī, ritaja yiba'irījia wapaḡa'riakaka űe'metājirō'ōjirā mire jījīlki imarī suḡa mire űañu,— Herodías makore kērika.

<sup>24</sup> I'supaka kore kēḡakā'ā, koḡakore jērīarī ko'rika mae.

—¿Dakoa kire yijēnerāñu ruku, ma'i?— kore kōrika.

I'supaka kōḡakā'ā,

—“Juan ḡo'imajare ruḡuko'a jūjerimaji ruḡuko'a yiyapayau”, kire meḡe,— kore kōrika.

<sup>25</sup> I'supaka kore kōḡakā'ā, jajuaja a'ritirā koīḡamaki Herodes ḡō'irā koeyaeka. Kipō'irā eyatirā ikuḡaka kire kōrika:

—Juan ruḡuko'a yiyapayau. I'supaka simamaka kimarō'ōrā a'ritirā, sata'tetirā, seroarā saḡeatatirā yire samijibe maekakaja,— kire kōrika.

<sup>26</sup> I'supaka kōpakā'ā jimarīa Herodete ba'iaja pūparika. Juanre jārika yaḡaberiripotojo, mamarīji kore kērika kijaita'ariyaḡaberika. Po'imajare ā'mitirika wājītāji, “Miyapaikaja mire űijirāñu”, kēritika simamaka, kojēñeikaja kore kijirā baaeka. <sup>27</sup> I'supaka simamaka űojimarīji ī'rīka kisurarate Juan ruḡuko'a ta'terī kipūataeka. <sup>28</sup> Torā eyatirā Juan ruḡuko'a ta'tetirā, seroḡemarā saḡeatatirā sake'era'aeka. I'supaka baarī ke'rikarō'ōḡi ḡe'rietatirā Herodías makore sakījika. Supa imarī iko mae kopakore sijikako.

<sup>29</sup> I'supaka Juanre nabaaka ā'mitiritirā, kika wārūeka mirārāte kipo'imirāka e'erī etaeka sayayeokaro'si.

*Cinco mil rakamarā imaekarāte Jesúre ji'aeka*

*(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)*

<sup>30</sup> I'supaka simaeka be'erō'ō Jesúka wārūrimaja kirika bojataparī turikarāte ḡe'rietaeka. Supa imarī kipō'irā etatirā nawārōḡapaeka majaroka kire nabojaeka. <sup>31</sup> I'supaka simaeka ḡoto torā rīkimarāja ḡo'imaja i'tarijayurā, ḡe'ririjayurāoka imaekarā. I'supaka simamaka kika wārūrimajaka no'oḡjiteoka maba'awārūberijika Jesúro'si simaeka. Supa imarī ikupaka kika imaekarāte kērika:

—Dajoa, ḡo'imajamatorā kūḡajī majērītaerā, — nare kērika.

<sup>32</sup> I'supaka nare kērika be'erō'ō, kūmuapi ḡo'imajamatorā naka ke'rika mae. <sup>33</sup> Na'rirā baaeka ruḡu rīkimarāja ĩawārūekarā. I'supaka nabaamaka ĩatirā, ritaja wejeakarāre rīrīwa'rika Jesúre a'rikarō'ōrā. I'supaka baaekarā imarī, kijeyomarāḡitiyika torā keyabeyukajiji torā neyaweitika jājia rīrīwa'rikarā imarī. <sup>34</sup> I'supaka nabaaka simamaka waata'rieyatirā marīwa'rikōrī rīkimarāja ḡo'imajare imamaka Jesúre ĩaeka. Torā eyatirā, ovejawēkoa nare ĩarīrīrimajire imabeyurā

upaka ɸo'imajare imamaka kīaeka. I'supaka nimaeka Tuparārika nare wārōrimajire imaberika simamaka. I'supaka imaekarā nimamaka “Jia ōrīwārūbeyurā nime. Supa imarī marākā'ā baawārūberijīñurā nime”, āriwa'ri wayuīaekaki imarī, ritajakaka nare kiwārōū'mueka mae.  
<sup>35</sup> Aiyate ka'rawa'rirā baaeka ɸoto kika wārūrimajare kika jairī etaeka. Ikuɸaka kire narīka:

—Na'irā sajaritiyu mae. Pō'imamato sime ō'ō. Supa imarī ba'arika imabeyua. <sup>36</sup> Supa imarī wejekoyikurirā ba'arika waruaparaka ɸo'imajare imarō'ōrā sawaɸajjiba'arī na'rirū,— kire narīka.

<sup>37</sup> I'supaka naɸakā'ā ikuɸaka nare kērīka:

—Mijaja ba'arika nare mija ji'abe.—

I'supaka kēɸakā'ā ikuɸaka kire narīka:

—¿Pan yija wapañjirāñu bai je'e wapañjā'rītaka simako'omakaja? Rīkimarāja ɸo'imajare imamaka, dosciento rakato denario sawaɸa simarāñu,— kire narīka.

<sup>38</sup> I'supaka naɸakā'ā ā'mitiritirā, ikuɸaka nare kērīka:

—¿No'ojirārakato ɸan mija rikayu je'e? Mija ĩabe ruɸu.

— I'supaka kēɸakā'ā,

—Ī'rāɸitarakatojīkaja sime. Supabatirā wa'iaoka ĩ'ɸarājīkaja ima,— kire narīka.

<sup>39</sup> I'supaka naɸakā'ā ikuɸaka nare kērīka:

—“Ritario'ro jia taya imarō'ōrā mija ruɸabe”, ɸo'imajare mija āɸe.—

<sup>40</sup> I'supaka kēɸakā'ā, kērīka upakaja ɸo'imajare nabaarūjeka. Supa imarī nare najā'meka upakaja nimaekarō'ōrā ĩ'rāo'roreka cincuenta, aɸerio'roreka cien rakamarā nimaeka. <sup>41</sup> Supa imarī ɸan ĩ'rāɸitarakato imaeka, wa'ia ĩ'ɸarā imaekaoka Jesúre e'erikaeka. Supabatirā wejeɸemarā yu'ayoitirā, “Jia mibaayu a'bi”, āriweatirā, ɸan kiña'kata'ruika mae. Supabatirā



“Po'imajare samija pibabe”, ãrĩwa'ri kika wãrũrimajare sakĩjika mae. I'supakajaoka kibaaeka i'parã wa'ia imaeka ritaja po'imajaka sanapibaba'aerã. <sup>42</sup> I'supaka kibaamaka ritaja po'imajare ba'aeka, jia ña'pĩrika najarikarõ'õjĩrã. <sup>43</sup> Sabe'erõ'õ, i'poũ'puarãe'earirakapĩ'i pururika kika wãrũrimajare rãaeka naña'pĩka pĩyia. <sup>44</sup> Cinco mil rakamarã ãmirĩja nimaeka saba'aekarã.\*

*Okopemapi Jesúre turika*

*(Mt 14.22-27; Jn 6.15-21)*

<sup>45</sup> I'supaka baaweatirã kika wãrũrimajare ikupaka Jesúre ãrĩka:

—Kũmuarã jãitirã i'sipẽ'rõtorã mija waata'riwa'pe. Supabatirã Betsaida wejearã yire mija ta'abe.—

Kika wãrũrimajare waata'riwa'rika poto po'imajare a'yaokaro'si kimजारoka bojabaraka kimaeka rupu. <sup>46</sup> I'supaka baaweatirã, ãmimakarã kimarĩwa'rika, Tuparãka jairĩ. <sup>47</sup> Aiyate ka'raeka be'erõ'õ Galilea pa'wa ñe'metãjĩrãja kũmua eyawa'rika, sarijepi rĩkamaritirã Jesúre ãmaka. <sup>48</sup> Wĩrõa jãjia baemaka jãjia nawẽ'ãko'omakaja sa'ribepakã'ã kĩaeka. Supa imarĩ bikitojo ñamiji okopemapi turitirã nakoyikurirã keyaeka. Nare kio'riwa'rirã baatĩkarã kire niatõpoeka. <sup>49-50</sup> Okopemapi kitupakã'ã ãatirã, jimarĩa nakasereka, “Po'imaja opirekoa sime je'e”, ãrĩpupajoawa'ri. I'supaka nimaeka jẽrãko'atirã, ikupaka nare kẽrĩka:

—Rikitubaka mija jape, kĩkibekaja. Yi'iji ñime,— kẽrĩka.

<sup>51</sup> Supa nare ãrĩtirã napõ'i kũmuarã kijãika mae. Sarã kijãika poto wĩrõa o'rika mae. Supa imarĩ i'supaka kibaamaka ãatirã marãkã'ã ãrĩwãrũberijĩka najarika, i'supaka ãakoriberikarã imarĩ. <sup>52</sup> Sarupubaji, pan kũpajĩ

\* 6:44 Tal vez la cifra fuera mucho más que cinco mil que comieron, si hubiera contado las mujeres y los niños.

imako'apɪ ɸo'imajare Jesúre ji'amaka ĩako'omakaja, “Těříwa'ribaji imaki Jesúre ime”, āřibeyukajirā nimaeka, ōříwārüberikarā imarĩ.

*Genesaretka'iakarā jĩñurāte Jesúre tǎāeka*

*(Mt 14.34-36)*

<sup>53</sup> ɸa'wa waata'riwa'ritirā Genesaret wāmeika ka'iarā neyaeka. <sup>54</sup> Waata'rieyatirā nakúmua ji'apāātirā namarĩwa'rika ɸotojĩteje torā imaekarāte Jesúre ĩawārũeka. <sup>55</sup> Kire ĩatirā jajuaja na'rika aɸerāte bojarĩ. Sǎ'mitiritirā wāmarĩa imaekarāte naɸeyurũkiapɪ ne'era'aeka kiɸō'irā. <sup>56</sup> Ke'riroyikarō'ōrāja kũɸajĩriwejerā, jo'bariwejerā, wi'imatorāoka, kiɸō'irā neyaroyika. Suɸabatirā řikimarāja ba'irĩjia ĩjibaraka ɸo'imajare imaekarō'ōrā, jĩñurāte naɸāājiyeroyika nare kitāāokaro'si. Kijariroaka kũɸajĩji nare kiraberũjerika yaɸawa'ri jimarĩa jĩñurāte kire akaeka. Kijariroaka rabekarakamarāreje narisirika o'riɸataeka mae.

## 7

*“Mañekiarāte baaroyika uɸakaja yi'yurā imarĩ, Tuɸarāte jā'meka yi'ribeyurā nime”, āříwa'ri Jesúre bojaeka*

<sup>1</sup> Fariseokaka ɸuɸajoairā, suɸabatirā judíotatarāte jā'meka wārōrimajaoka Jesús ɸō'irā etaekarā, Jerusalénrō'ōpi i'tatirā. <sup>2</sup> Kiɸō'irā eyatirā ĩ'rāřimarā kika wārũrimajare ɸitajũjebekaja ba'amaka niaeka. I'suɸaka nabaamaka ĩatirā “Mañekiarā ɸitajũjetirā oyijaja mare ba'arũjekarā. Kika wārũrimaja ɸuri ba'iaja baawa'ri ɸitajũjebekaja ba'airā”, narĩɸuɸajoaeka. <sup>3-4</sup> (Ikupaka nime, fariseokaka ɸuɸajoairā, suɸabatirā aɸerā natǎ'omaja judíorākaoka: Nañekiarāte baaroyika uɸakaja yi'yurā imarĩ, “Tuɸarāte jia yijare ĩajiyurũkiaro'si sime”, āříwa'ri naba'aerā baaika ruɸu naɸuriakaja

pitajũjerioyaja nabaayu. I'supakajaoka nabaarijayu ba'arika waþaijipe'rietatirã. Supabatirã ko'a, jotoa, seroa peruakaka baaeka najũjerijayu.\* I'supakajaoka nabaayu naba'awearijayu rakakaja i'rãtiji naruparikũmua jia najũjerijayu. “Mañekiarãte yijare wãrõeka yija yi'riberirika yapabeyuka Tuparã. Supa imarĩ kĩaika wãjitãji ba'iaja baairã yija imakoreka nawãrõeka upakaja yija baayu”, ãrĩpupajoawa'ri, i'supaka nabaakoþeyu).<sup>5</sup> Supa imarĩ Jesũka wãrũirãte pitajũjebekaja ba'amaka ãatirã,

—¿Dako baaerã mika wãrũrimaja þuri mañekiarãte jã'meka yi'ribeyurã? Miabe, pitajũjebekaja naba'ayu, — kire narĩka fariseokaka þupajoairã, supabatirã judiorãkare jã'meka wãrõrimajaoka.

<sup>6</sup> Sã'mitiritirã ikupaka Jesũre nare ãrĩka:

—“Tuparãte yapaika upakaja jia baairã yija ime”, ãrĩripotojo mija þupajoaika upakamarĩa mija ime. I'supaka mija imakaka þupajoaweibaraka, Tuparãro'si bojaĩjiokaro'si Isaiãs imaekakite o'oeka:

“Ikupaka ika þo'imajareka Tuparãte ãñu: ‘Yire jiyipupaka õñurã upaka najaiko'omakaja, naþuparõ'õþi yire jiyipupayeebeyurã nime.

<sup>7</sup> Supabatirã þo'imajare jã'meka upakaja nawãrõikakakaja “Tuparãte jã'meka sime”, narĩrijayu. Supa imarĩ dako waþamarĩaja yire najiyipupayeekeþeyu’ ”, kio'oeka,— nare kërĩka.

<sup>8</sup> Topi mae, ikupaka Jesũre nare ãrĩka ate:

\* 7:3-4 Marcos explica que según las tradiciones de sus antepasados, si algo o alguien no aceptable a Dios, hubiera tocado el objeto, el objeto se quedaría mal frente a los ojos de Dios. Así que cualquier persona que utilizaría el objeto después también se pondría mal en los ojos de Dios. Entonces, lavaban todos los artículos para evitar la posibilidad de ser mal (o impuro) en los ojos de Dios.

—Tuparāte jā'meika ā'mitiripēabeyurā imarī, mañekiarāte mijare wārōeka pūri jia mija ā'mitiripēayu, — nare kērīka.

<sup>9</sup> I'supakajaoka ikupaka nare kērīka:

—Mañekiarāte wārōeka takaja ā'mitiripēaokaro'si, Tuparāte jā'meika ja'atarika pūri jiiatakaja oñurā mija imema. <sup>10</sup> Ikuṗaka Moiséte ārika mija ĩabe: “Mipakire, mipakoreoka yi'riwa'ri jia nare mibaabe”, āriwa'ri kio'oeka. I'supakajaoka, “Ī'rika kipakire, kipakoreoka ba'iaja baarijayukate majāākoṗejīnu”, āriwa'ri kio'oeka. <sup>11</sup> Mija pūri “Mañekiarāte ikupaka mare wārōeka”, āriwa'ri sayi'yurā imarī, ikupakakakapi jā'merijayurā: “Yipakire, yipakoreoka jeyobaaberijīki yi'i. Ritaja yirikaika Tuparāro'si oyiaja ima. Iki ĩ'rikateje saṗi yijeyobaarānu”, āñurāteje, “Jia nabaayu”, mija ānu. <sup>12</sup> “I'supaka pūṗajoairāro'si, kipakiarāte kiarīriberikoṗejika marā imabeyua”, mija āririjayu. <sup>13</sup> I'supaka mija jaiyu, mañekiarāte baaroyiroka yi'yurā imarī, Tuparārika yi'ribeyurā mija jayu. Supabatirāoka aṗea rīkimakaja ima i'supaka mija baarijayua, — nare kērīka.

<sup>14-16</sup> I'supaka nare āritirā ṗo'imajare kiakaeka ikupaka nare ānaokaro'si:

—Mae mija imauṗatiji yire ā'mitiritirā mija oṗiṗūabe. Ba'arika mija ba'aikamarīa sime ba'iaja mijare baarūjeika Tuparā ñakoareka. Mija pūṗakapi “Ikuṗaka yibaaye'e”, āriṗūṗajoatirā ba'iaja mija baariṗarea Tuparāte mijare ĩariṗe'yoyu, — nare kērīka.

<sup>17</sup> I'supaka nare āriweatirā wi'itōsuarā kika wārūrima-ṗapitiyika Jesúre nare kākatapawa'rika mae. Wi'itōsuarā kika kākatirā,

—Po'imajare miwārōko'akaka yijare mibojajiibe, — kika wārūrimajare kire ārika.

<sup>18</sup> I'supaka napakā'ā ikupaka nare kērīka:

—¿Yiwārōko'a jia mija ā'mitiriwārūberiko'o bai je'e mijaro'sioka? “Po'imajare ba'aikamarīa ba'iaja nare baarūjeika Tuṗarā ñakoareka”, ñarīko'ojīkaja ĵmija ōrīwārūberiko'o bai je'e? <sup>19</sup> Maba'aika maṗupaka ña'rījāibeyua. Maba'aika mañe'mearā takaja ña'rījāirijayua. Suṗabatirāoka maṗo'iaṗi ṗorirūkīaja sime,— nare kērīka.

(Suṗa imarī “Ritaja maba'aika jājibaarimajimarīka Tuṗarāte ime”, ārīwa'ri i'supaka nare kērīka).†  
<sup>20</sup> Ikupakajaoka nare kibojajiika ate:

—Ba'iaja ṗuṗajoairā imarā ba'iaja baarijayurā. I'supaka imarā nimamaka, Tuṗarā ñakoareka ba'iaja nare sabaarūjerijayu. <sup>21</sup> I'supaka imarā imarī, ba'iaja ṗuṗajoairā najayu. Suṗabatirā “Yirūmumarīko iko, yitīmimarīka ī'ī”, ārīrimarīaja ba'iaja naka nabaawā'imarīrijayu. Suṗabatirā karee'erimaja, jāārimaja, rōmikirā imariṗotojo aṗerā rōmijāka ba'iaja baarijayurā, rōmijā tīmiarā imakoṗeirāoka i'supakaja baarijayurā naro'si. <sup>22</sup> I'supakajaoka aṗikate ba'irījia rikaika oakiyurā, ritaja dika jariwa'ririmarīaja ba'iaja baarijayurā, ṗakirimaja, suṗabatirā nayapaika upakaja i'yopīṗekaja ba'iaja baarijayurā, aṗerā jia kiro'si imarijayurāte ā'mijīairā imarā. Suṗabatirā aṗerāte ba'iaja jaijairibiyaokaro'si ṗakirika nareka jairijayurā, “Aṗerāte tērīwa'ribaji imatiyairā yija ime”, āñurā, i'supakajaoka Tuṗarāte yaṗaikakaka ṗuṗajoabekaja, waṗuju naṗupaka nare āñu upakaja baarijayurā nime. <sup>23</sup> Naṗuṗarō'ōṗi ba'iaja ṗuṗajoairā imarī, i'supaka ritaja nabaarijayu. I'supaka imarā nimamaka Tuṗarā ñakoareka ba'iaja nimarijayu,— nare kērīka.

† 7:19 Esta frase es una explicación o comentario de Marcos, el escritor.

*Judíotatarĩko imari* potojo Jesúre ā'mitiripēaekako  
(Mt 15.21-28)

<sup>24</sup> I'supaka kibojaeka be'erō'ō a'ritirā Tiro<sup>‡</sup> wāmeika wejewā'tarā Jesúre eyaeka. Torā keyaeka poto kareaja wi'iarā keyariyapakopeka. I'supaka kipupajoaeka imako'omakaja pō'imajare sōrītika. <sup>25</sup> I'supaka simamaka sā'mitiritirā ikuparō'ōpiji ĩ'rākote kipō'irā etaeka. Satanárika ima ña'rĩjāikako pakō koimaeka. I'supaka komakore imamaka, kore kiwayuñarika yapawa'ri kiwājītāji koñukurupaeka. <sup>26</sup> Sirofenciaka'iakako, judíotatarĩko koimaeka. Topi mae ikupaka kire kōrĩka:

—Yire mijeyobaabe. Yimako Satanárika ima ña'rĩjāikako koime. I'supaka simamaka kopupakareka simakopeika miपोatarika yiyapayu mae,— kire kōrĩka.

<sup>27</sup> I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērĩka:

—Mae judíotatarā, yika wārūrimajaka takaja ñimarāñu ruḡu. Supa imarĩ mimakore jierĩ nare ya'ritapajĩka, jiamarĩa naro'si simajĩñu. Īakōrĩ je'e: I'supaka mire yibaa-jĩkareka puri me'rāka ña'pibeyukajirā ba'arika ē'matirā nayaiwēkorĩjāka<sup>§</sup> yiji'aika upaka nare yibaa-jĩñu,— kore kērĩka.

<sup>28</sup> I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire koyi'rika:

—Rita meñu, ñipamaki. I'supaka simako'omakaja ba'arika peatarũkia rokarā me'rāka ba'aña'ruika saba'ayu yaiwēkorĩjāka,— kōrĩka. (Ikupaka ārĩrika i'supaka kire kōrĩka: “Mika wārūrimajare wārōbaraka mimako'omakaja, kũpajĩ yire mijeyobaarāka jia yiro'si simarāñu”).\*

<sup>‡</sup> 7:24 Una región de gente no judío    <sup>§</sup> 7:27 Los judíos nombraron a los no judíos perros. En una manera más tierna, a ellos Jesús les refirió como perritos en este ejemplo.    \* 7:28 Esta frase es información añadida para ayudar los lectores entender la respuesta de ella.

<sup>29</sup> I'supaka kōpakā'ā ikupaka kore kērīka:

—Jia miṗupajoaika simamaka, i'supaka yire miyi'yu. I'supaka simamaka Satanárika imakoṗeika ṗoyua mi-makoreka mae. Supa imarī miwi'iarā miṗe'riwa'ṗe,— kore kērīka.

<sup>30</sup> Kowi'iarā ṗe'rieyatirā koṗeyurūkipemarā jia jājiko komakore ṗeyumaka kōieyaeka. Koṗakaja Satanárika ima koreka ṗorikako.

*Ā'mitiribeyuka imarī jaiwārūbeyukate Jesúre jieka*

<sup>31</sup> I'tojirā ate Tirowejeaṗi Jesúre o'rika. Toṗi o'riwa'ritirā Sidón wāmeika wejearā keyaeka. Toṗi ke'rika, Decápolisṗi kio'rika. Supabatirā toṗi o'ritirā Galilea ṗa'warā keyaeka. <sup>32</sup> Torā kimaeka ṗoto

ā'mitiribeyuka, jaiwārūbeyuka kiṗō'irā ṗo'imajare e'eeyaeka. Kire e'eeyatirā “Miṗitaka kiṗo'iarā mija'aṗeabe kijjiokaro'si”, kire narīka. <sup>33</sup> I'tojite

ā'mitiribeyukate kire takaja aṗerō'ōrā ke'ewa'rika. Torā mae kika takaja kimaekarō'ōrā ā'mitiribeyuka ā'mukoṗea ī'ṗapē'rōtowā'tarāja kiṗitawājoa kikākataeka. Supabatirā kiṗitawājoaṗi rijo'kaka e'etirā kirērōkakarā kirabeka.

<sup>34</sup> Supabatirā wejeṗemarā yoimiatatirā, kire wayuīawa'ri Jesúre yiaataeka. I'supaka baatirā ikupaka kire kērīka mae:

—Eṗatá, — kire kērīka. (Kiokaṗi ṗuri “Sawiritarū”, ārīrika simaeka).

<sup>35</sup> I'supaka kērīka ṗotojo ā'mitiribeyuka imakoṗekakite ā'mitiyuka jarika. I'supakajaoka jia jaiwārūbeyuka kima-koṗekareka jia jaiki kijarika mae. <sup>36</sup> I'supaka kire baaweatirā, ṗo'imaja ṗō'irā etatirā ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Aṗerāte samija bojaṗiba'si.—

I'supaka nare kērīrijarika simako'omakaja, jājibaji aṗerāte sanabojarijariroyika. <sup>37</sup> I'supaka kibaamaka jīji-maka imawa'ri, ikupaka narīka:

—Ā'mitiribeyurā, jaiwārūbeyurāte p̄ariji jieiki kime. I'supaka simamaka ritaja kibaaika jiiatakaja sime,— narīka.

## 8

*Cuatro mil rakamarā imaekarā* p̄o'imajare Jesúre ji'aeka  
(Mt 15.32-39)

<sup>1</sup> Torājirā ate rīkimarāja p̄o'imajare kip̄ō'irā rērīka. Kika nimekā'āja naba'arika p̄urika mae. I'supaka simamaka kika wārūrimajare akatirā ikupaka nare kērīka:

<sup>2</sup> —Īrāre wayuoka ñoñu, maekarakarīmi sajaritiyu yika nima. Supa imarī naba'arika p̄uyua mae. <sup>3</sup> Naba'arika p̄uyua simamaka, “Mija p̄e'p̄e”, nare ñarījikareka, ma'a ñe'metājirāja nakēsirabaña'rījīñu yoepi i'taekarā p̄ariji nima simamaka. I'supaka simamaka nare yiji'ariyap̄ayu ruḡu, ba'aweatirā naḡe'yaokaro'si,— kika wārūrimajare kērīka.

<sup>4</sup> I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kire narīka:

—P̄o'imajare imabeyurō'ō simamaka, marākā'ā baatirā ba'arika nare maji'awārūberijīka sime,— kire narīka.

<sup>5</sup> I'supaka naḡakā'ā ikupaka kērīka:

—¿No'ojirā ba'arika mija rikayu je'e?—

I'supaka kēpakā'ā,

—Ī'p̄otēñarirakato sime p̄an,— narīka.

<sup>6</sup> Toḡi mae p̄o'imajare ka'iarā kirup̄arūjeka. P̄an e'erikatirā ikupaka kērīka: “Jia mibaayu Tuparā”, kire kērīka. Supabatirā p̄an ña'kata'ruitirā kika wārūrimajare sakijika. Īrā ritaja p̄o'imajare saḡibaekarā mae.

<sup>7</sup> Supabatirāoka wa'imakarāka kūḡajī imaeka. Wa'ia e'erikatirā, “Jia mibaayu Tuparā”, kērīka ate. Supabatirā kika wārūrimajare sakiḡibarūjeka. <sup>8</sup> Nimaeka upatiji p̄o'imajare ba'aeka, jia ña'p̄irika najarikarō'ōjirā. Sabe'erō'ō, Ī'p̄otēñarirakap̄i'i p̄ururika kika wārūrimajare rēaeka naña'p̄ika p̄iyia. <sup>9</sup> Cuatro mil rakamarā eyaerā



baakōrī nimaeka saba'aekarā. Naba'aweakea be'erō'ō nare ke'ribojaeka. <sup>10</sup> I'sia be'erō'ō kika wārūrimajaka kūmuarā kijāika ate. Sapi Dalmanutaka'iarā na'rika.

*“Maikoribeyua yijare mibaabeabe”, Jesúre narīkopeka  
(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)*

<sup>11</sup> Torā keyaeka poto kire korirā kipō'irā fariseokaka pūpajoairāte eyaeka. “Majēñerāka upakaja kibaawārūbesarākareka ‘Tuparāte pūataekakimarīka kime marīye'e’”, narīka. I'supaka simamaka ikupaka kire narīka:

—“Tuparāte pūataekaki kime”, mireka yija ārīrā, yija ĩakoribeyua yijare mibearika yija yapayu,— kire narīka.

<sup>12</sup> I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā, ba'iaja pūpariwa'ri jājia kiyiataeka kire yi'riberikarā nimamaka. I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērīka:

—¿Dako baaerā maikoribeyua nare yibearika maekukukarāte yapayu je'e? Ritama sime, mija ĩakoribeyua mijare beabesarāki yi'i,— nare kērīka.

<sup>13</sup> Supabaturā Galilea pa'wa i'sipē'rōtorā kika wārūrimajapitiyika nare kiwaata'ritapawa'rika.

*Levadura upaka sime fariseokaka pūpajoarika  
(Mt 16.5-12)*

<sup>14</sup> Torā Jesúka a'rikōrī wārūrimajare naba'arika ye'karirika. Supa imarī ĩ'rātojīkaja pan narikaeka kūmuarā. <sup>15</sup> I'supaka simamaka mae ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Fariseokaka pūpajoarika levadura upaka sime. Supa imarī samija rakajebe. I'supakajaoka Herodere imakakaoka mija rakajebe,— kika wārūrimajare kērīka.

<sup>16</sup> I'supaka nare kērīka, norīwārūberika. I'supaka kēpakā'ā natiyija jaibu'abaraka ikupaka narīka:

—Pan marikabepakā'ā, supa kēñu,— narīka.

<sup>17</sup> I'supaka najaika Jesúre òrĩka. Sòrĩtirã ikupaka nare kèrĩka:

—¿Dako baaerã, “Pan imabeyuakaka”, mija jaiyu? ¿Yire òrĩbeyukajirã mija ime ruku bai je'e? I'supakajaoka, ¿pupajoarika òrĩpũaberitiyairãja mija ime bai? <sup>18-19</sup> Mija ñakoa imako'omakaja mija ĩawārũbeyu. Supabatirã ã'mukoþea mijareka imako'omakaja mija ã'mitiriwārũbeyu. ¿Ĩ'rãþitarakato þan cinco mil rakamarã imarã þo'imajare yiji'arapakakaka mija ye'kariritiyu bai je'e? ¿Naba'arapaka be'erõ'õ, þiyia dikarakapi'i sajariwa'rapaka mija rëarape je'e? — nare kèrĩka.

I'supaka kèþakã'ã, ikupaka narĩka:

—Ĩ'þoũ'þuarãe'earirakapi'i yija þorotarape.—

<sup>20</sup> —Ĩ'þotëñarirakato þan, cuatro mil rakamarã þo'imajare yipibarapaka, naba'arape þiyia saro'si, ¿dikarakapi'i sajariwa'rape je'e?— nare kèrĩka.

—Ĩ'þotëñarirakapi'i sapiyia yija þorotarape, — kire narĩka.

<sup>21</sup> I'supaka napakã'ã ikupaka nare kèrĩka ate:

—I'supaka yi'riwārũirã imariþotojo, ¿dako baaerã “Pan marikabeyuakaka mare kibojabeyu”, ãrĩwārũbeyurã mija ime ruþu bai je'e?— nare kèrĩka.

*Betsaidawejeakaki ñakoätimarĩka imaekakite Jesúre jieka*

<sup>22</sup> I'sia be'erõ'õ kika wārũrimajaka Betsaida wejearã Jesúre eyaeka. Torã neyaeka þoto ñakoätimarĩkate þo'imajare e'eetaeka kipõ'irã. Torã kire e'eeyatirã kire kijierika yaþatiyawa'ri “Kire mirabebe”, ãþaraka kire najëñeka. <sup>23</sup> I'supaka napakã'ã Jesúre kire tĩtiwa'rika weje a'riwa'ri þañakarã. Torã kire e'eeyatirã, rijo'kakapi kiñakoa wi'etirã, kipitaka kire kija'apeaeka. Supabatirã ikupaka kire kèrĩka:

—¿Yaje miyoiyu?—

<sup>24</sup> I'supaka kērīka be'erō'ō kūpajī kīāũ'mueka. Supa imarī ikupaka kiyi'rika mae:

—Mae puritaka kūpajī yiyoiwa'tawa'yu. I'supaka simako'omakaja po'imajare ñiakopemaka, yapua rī'meika upaka oyiaja simamaka ñiayu,— kērīka.

<sup>25</sup> I'supaka kire kēpakā'ā kiñakoarā Jesúre kipitaka ja'aŕeaeaka ate. I'supaka kire kibaape'aeka be'erō'ōpi puri, ī'rākō'rīmatorāja ñakoaparaka jia warioyiaja sōipataeka kiro'si mae. <sup>26</sup> I'supaka kijapakā'ā ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Miwi'iarā mipe'riwa'pe, wejeapi o'pekaja puri,— kire kērīka.

“*Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki mime*”, Pedrote ārīka

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

<sup>27</sup> I'sia be'erō'ō Jesús kika wārūrimajapitiyika a'ririjarikōrī, Cesarea de Filipō wāmeika wejekoyikurirā neyarijarika. Torā ma'api na'ririjarika poto, kika wārūrimajare ikupaka kijērīaeka:

—Yireka pupajoatirā, “¿Maki kime”, po'imajare yireka āñu?— nare kērīka.

<sup>28</sup> Topi,

—Ikupaka po'imajare mireka āñu: “Juan po'imajare rupuko'a jūjerimaji kime”, aŕerā puri, “Elías imaekaki kime”, āñurā. Aŕerā imarā, “Bikija ī'rīka Tuparāro'si bojañjirimaji imaekaki kime”, mireka nañu,— narīka.

I'supaka napakā'ā ikupaka nare kijērīaeka:

<sup>29</sup> —Mija je'e, “¿Maki kime”, yireka mija āñu?—

Topiji ikupaka Pedrote kire yi'rika:

—Mi'iji mime Jā'merūkika Tuparāte wā'maekaki,— kire kērīka.

<sup>30</sup> I'supaka kire kēpakā'ā,

—I'supaka aŕerāte mija bojaŕiba'si ruŕu,— nare kērīka.

*“Najãārũkikaro'siji ñime”, Jesúre ãrĩka  
(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)*

<sup>31</sup> I'tojĩte ikupaka Jesúre nare wãrõũ'mueka:

—Yi'iji imaki Po'imaja Ma'mi. Bikija i'supakaja yireka Tuparãte pũpajoatika simamaka, ba'itakaja jũarũkikaro'si ñime. I'supaka simamaka kurarãka ãparimarã, Moiséte jã'meka wãrõrimaja, supabatirã judíorãka ãparimarãte yire ãripe'yotirã yire najããrũjerãũ. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarĩmi be'erõ'õjo õña yijaripe'rirãũ,— nare kãrĩka.

<sup>32</sup> I'supaka nare sakibojaeka jia sanoñaokaro'si. I'supaka Jesúre ãpakã'ã ã'mitiritirã, aperiõ'õrã Pedrote kire e'ewa'rika. Torã mae,

—“I'supaka simarãũ”, yijare meñua mibojarika yapabeyuka yi'i,— Pedrote kire ãrĩkopeka.

<sup>33</sup> I'supaka kãpakã'ã, jorowa'ri kika wãrũrimajare Jesúre ãaeka. I'supaka nare ãtirã ikupaka Pedrote kãrĩka:

—Yika wãrũrimaji mima simamaka, yibe'erõ'õrã imarũkika mime. I'supaka simamaka, marãkã'ã baatirã yire jã'merimajimarĩka mime. Supa imarĩ, Satanãre jaika upakaja mijaiyu. Tuparãte yapaika upaka pũpajoarikopakaja wapuju po'imajare yapaika upakaja pũpajoaiki mime,— Pedrote kãrĩka.

<sup>34</sup> I'supaka kire ãrĩweatirã aperiã kika wãrũrimajare, supabatirã ritaja aperiã torã imaekarãte kiakaeka. Nare rãrãkũ'atirã, ikupaka kãrĩka:

—Ĩrĩka yiriki imarika yaparãkiro'si, kiyapaikakaka, supabatirã kirikarãkakaka pũpajoabekaja yire yi'ririãpareaja ba'iaja kijũarãũ. Ikupeka sime: Ba'iaja jũabaraka yapua tetaeka kãkeiki kiyapaika upakaja baawãrũbeyuka. I'sirokapi pũpajoaiki imarĩ, yika a'rirũkika kime. <sup>35</sup> Ba'iaja jũabaraka reyarika yapaberwa'ri “Jesúre yapaika upakaja baabesarãki

yi'i", ãñuka òñia imajiparika tōpobesarāki. Yire ã'mitiripeaiki imawa'ri, yirika bojariroka kibojaika ã'mitiripe'yowa'ri najāārāki p̄uri òñia imajiparika tōporāki. <sup>36-37</sup> Ī'rīka òñia kima poto ba'irījareka takaja p̄upariwa'ri ritaja tōp̄oiki p̄uri, kireyarāka poto ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirāki. Ritaja ba'irījia tōp̄oeaka mirāki imarīpotojo, dakoa imabeyua saṗi òñia imajiparika kiwapājirūkia. Supa imarī ba'irījia kitōp̄okopeka, dako wapāmarīaja kiro'si sajarirāñu. <sup>38</sup> Ikuṗaka sime ĩakōrī je'e: Maekaka p̄o'imaja ba'iaja baarijayurā nima simamaka, Tuṗarāte ja'atairā nime. Mia, i'suṗaka imarāte ĩaika wājītāji, yire yaṗaberiwa'ri "Jesúrikimarīka ñime, suṗabatirā kiwārōikaoka ã'mitiririyapabeyuka ñime", ãñurāte p̄uri yipe'rietarāñurīmi i'suṗakajaoka naka ñimarāñu yiro'sioka. I'suṗaka naka ñimarāka simamaka "Yirirāmarīrā mija ime", nare ñarīrāñu yiro'sioka. I'sia poto Po'imaja Ma'mi imarī, Yipaki Tuṗarārika yaaboarikapi yipe'rietarāñu. Suṗabatirāoka jirā ángelrāka yika etarāñurā,— Jesúre ārīka.

## 9

<sup>1</sup> Ate ikupaka Jesúre nare ārīka:

—Rita sime, tērīwa'ribaji kirikapi Tuṗarāte jā'merūkia eyarāñu. I'suṗaka simamaka òñia nimañujuju, ĩ'rārimarā ō'ōrā yika imarāte sīarāñu,— nare kērīka.

*Kika wārūrimajare ĩaeka wājītāji aṗeaja ĩoika Jesúre jarika*

*(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)*

<sup>2</sup> Ī'rōtēñarirakarīmi be'erō'ō Pedro, Santiago, Juan maekarakamarāre Jesúre p̄usipemarā akawa'rika. Torā neyaeka poto aṗea ĩoika Jesúre japakā'ā niaeka. <sup>3</sup> Kijarirooka boitakaja ya'tarika sajarika, samajūjekopemakaoka p̄emawa'ribaji boiya'tarika

sajarika. <sup>4</sup> I'supaka Jesúre jarika poto, torā Elías, Moisés imaroyikarā kipō'irā pemarkotowirikarā. I'supaka baatirā kika najaimaka maekarakamarā kiakawa'rikarāte sīaeka. <sup>5-6</sup> I'supaka sima ĩatirā naṗupataeka. I'supaka simamaka ṗupatawa'ri, marākā'ā āriwārūberīwa'rīji ikupaka Pedrote ārika:

—Mia'mitiṗe wārōrimaji, ō'ōrā maimajīka jīitaka sime. Mijaro'si maekarakawi'i ṗesīwi'ia yija baarāñu. Mirīwi'i, Moisésīwi'i, supabatirā Elíariwi'ioaka yija baarāñu,— kire kērika.

<sup>7</sup> I'supaka kīmaeka poto oko ūmakaka upaka ruira'atirā nare sarubu'ataeka. I'supaka baatirā ikupaka nare sajaika sawatopēkapi:

—Ī'ī, kime Yimaki. Yiwātaikiji kime. Supa imarī jia kire mija ā'mitirīpēabe,— sārīka.

<sup>8</sup> I'supaka nare sārīka be'erō'ō, ĩabaotaerā baakōrī ĩ'rikaja Jesúre rīkakamapakā'ā nīaeka mae.

<sup>9</sup> Īmīmaṗemārā nīmaekarō'ōṗi kika torā a'rikarāṗitīyika Jesúre tu'ara'aeka ate. Natu'arijarika poto ikupaka nare kērika:

—Mija ĩako'a aṗerāte mija boja'si. Yi'i, Po'imaja Ma'mire reyarāka simako'omakaja ōñia yijariṗe'rīrāka be'erō'ō aṗerāte samija bojarāñu,— nare kērika.

<sup>10</sup> I'supaka kērika jia yi'rikarā imarī, aṗerāte sanabojaberika. I'supaka simako'omakaja natīyīaja ṗuri ikupaka narību'aeka:

—ĪMarākā'ā āriwa'ri “Reyarīpotojo ate ōñia yijariṗe'rīrāñu”, kēriko'o ruku?— narīka.

<sup>11</sup> I'supaka ārikarā imarī ikupaka kire najērīaeka:

—ĪDako baaerā, “Po'imajare jā'merūkīka\* Tuparāte ṗūātaerā baarāka ruṗu Elías imaki mamarī etaū'murāki”, Moiséte jā'meka wārōrimajare āñu?— narīka.

\* 9:11 Mesías

<sup>12</sup> I'supaka napakā'ā,

—Rita sime supa nañua. Elías imaekakite baaeka upaka baarimaji etarāki mamarī. Etatirā, ritaja imatikaja nimaokaro'si ikupaka þo'imajare kērīrāñu: “Koyiaja sajariwa'yu Tuþarāte þūatarākire etarūkia. I'supaka simamaka Tuþarāte yapaika upakaja baabaraka, kire ta'atikaja mija imabe.” Ikuþaka ñañua õrīripotojo “Ketarāka þotorā jia kire mabaaye'e”, þo'imajare ārīþuþajoakoþeyu. I'supaka napuþajoaika simako'omakaja, ikupaka kijūarāñu ārīwa'ri Tuþarārika bikija o'ora'aekarāte yireka ārīka: “Þo'imaja Ma'mire ba'iaja ā'mika jūarāñu. Supabatirā ‘Tuþarāte þūataekakimarīka mime’, āþaraka þo'imajare kire þe'yorāñu.” <sup>13</sup> Rita sime. Elías imaekaki upaka baarimaji etatirapaki mae. I'supaka simamaka nayapaika upakaja ba'iaja þo'imajare kire baarape. I'supaka kijūarūkia upakaja āñua Tuþarārika no'oeka þūñurā,— nare kērīka.

*Me'rī* þupakareka Satanārika ima ña'rījāikakite Jesúre þoataeka

(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

<sup>14</sup> Torājīrā mae aþerā kika wārūrimaja þō'irā Jesúre þe'rieyaeka ate. Torā keyaeka þoto kika wārūrimaja þō'irā rīkimarāja þo'imajare imaeka. Supabatirā Moiséte jā'meka wārōrimajare kika wārūrimajaka okaboþibu'abaraka nimamaka kīaeyaeka. <sup>15</sup> “Ikuþarō'õþiji Jesúre etarāñu je'e”, ārīþuþajoabekaja imaekarā imarī, ketamaka īawa'ri, jījimaitakaja þo'imajare jarika. Jījimaka jariwa'ri kiþō'irā narīrīwa'rika kire jēñarī. <sup>16</sup> I'supaka þo'imajare imaekarō'õrā eyatirā ikupaka kika wārūrimajare kijērīaeka:

—¿Dakoakaka naka mija okaboþiko'o?— nare kērīka.

<sup>17</sup> I'supaka kēpakā'ā, ikupaka ī'rīkate ɸo'imaja wa-topekapi kire yi'rika:

—Mia'mitipe wārōrimaji. Yimaki kipupakarā Satanárika ima kireka ña'rījāika imaki, supabatirāoka okamarīka kime. I'supaka imaki kimamaka, miɸō'irā kire ye'era'ako'o. <sup>18</sup> Ikupaka kire sabaarijaju: Yimakire ba'iaja sabaaike rakakaja jājia kire saña'atarijaju. I'supaka kire sabaaike ɸoto kirijeapi jōɸotakaja ɸoririjaju. Supabatirāoka kiopia kā'rīpaatabaraka ritikaja kijiyirijaju. I'supaka kimamaka “Yimaki ɸupakarā Satanárika ima ña'rījāikakite mija ɸoatabe”, ñarīkoɸeko'o mika wārūrimajare. Supa ñarīko'omakaja sanapōatawārūberiko'o, — kire kērīka.

<sup>19</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre ārika ɸo'imajare:

—Yika ñoaka yibaarijajua ĩarijayurā imariɸotojo, “¿Yaje rita Tuparārikapi yijare kijeyobaatiyajĩnu ruku?”, añurā mija ime bai je'e ruɸu. I'supaka imarā imarī, yire mija ā'mitiripēaokaro'si ¿no'ojĩrā takaja mijare yiwārōrāñu je'e? Mae, yipō'irā me'rīre mija e'era'abe, — nare kērīka.

<sup>20</sup> I'supaka kēpakā'ā Jesús ɸō'irā kire ne'ewa'rika. Jesúre ĩawa'ri, ikuparō'ōpiji me'rīreka imaekakire kire tarataeka. I'supaka kire sabaamaka, jĩrĩña'rītirā kitūrūeka. I'supaka baabaraka jōɸoaja kirijokoɸeja jarika.

<sup>21</sup> I'supaka kibaamaka ĩatirā ikupaka kipakire kijērīaeka:

—¿Dikarakakuri wejejē'rāka mimakire eyawa'yu i'supaka kima?— kire kērīka.

I'supaka kēpakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Kūpajīka kimaeka ɸotorāja i'supaka yimakire imaũ'mueka. <sup>22</sup> ĩrākurimarīa ɸekaō'toarā Satanárika ima kire ña'atarape, supabatirā okoarāoka kire saña'ataroyirape kire riatariyapawa'ri. I'supaka



simamaka sakaka jiewārūiki mimaye'e, yijare miwayuñarākareka yijaro'si kire mijiebe,— kire kērīka.

<sup>23</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri, ikupaka kire kērīka:

—¿Dako baaerā, “Jiewārūiki mimaye'e”, yire meñu je'e? Yire ā'mitiripēaiki mimarākareka, “Dakoa ka'wisika imabeyua miro'si”, yire merīrāñu,— kire kērīka.

<sup>24</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kipakire ārīka:

—“Yimakire kijiejñu je'e aḡeyari”, ārīwa'ri mire ña'mitiripēayu. Supa imarī jībaji mire ña'mitiripēaokaro'si yire mijeyobaabe,— akasererikapī kire kērīka.

<sup>25</sup> I'supaka jaibaraka Jesúre imaeka ḡoto rīkimabaji ḡo'imajare napō'irā rīrīra'amaka kīaeka. Rīkimarāja ni'tamaka kīaekarāre kipō'irā etabeyukaji ikupaka Satanárīka ima kērīka:

—Mia'mitipe, ḡo'imajare okamarīa imaerā, ā'mitiribeyurā nimaokaro'sioka nare imarūjeiki mimamaka me'rī ḡupakareka mire yiporirūjeyu. Supabatirā aḡekurioka kireka miña'rījāibesarāñu,— sakērīka.

<sup>26</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiriwa'ri tīmarīji akasererikapī, tararikapitīyika kire sariaña'taeka. Supa kire baatirā kipupakareka ña'rījāikakite ḡorika mae. Kiporitapaeka be'erō'ō ḡuparirikaki upaka me'rīte jarika. Topi kire ĩatirā, “Kopakaja jīrīka kimajaka ime”, ḡo'imajare ārīka. <sup>27</sup> I'supaka narīko'omakaja kipitakapī kire ñi'atirā Jesúre kire baimi'mataeka. Ikupaka kire kibaaeka ḡotojo jia rīkamañuka kijarika mae.

<sup>28</sup> I'sia be'erō'ō wi'iarā Jesúre kākawa'rika. Torā kika wārūrimajaka takaja kimaeka ḡoto ikupaka kire narīka:

—¿Dako baaerā yija ḡuri Satanárīka ima ḡoatawārūberiko'orā je'e?— kire narīka.

<sup>29</sup> Topi ikupaka nare kiya'rika:

—Tuparāte takaja jēñetirā, i'supaka ima mija p̄otawārūrāñu. Ik̄ipi takaja sime i'supaka baawārūrika, dakoa imabeyua apea,— nare kērīka.

*“Najāārūkika ñime”, āriwa'ri Jesúre nare bojaeka ate  
(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)*

<sup>30-31</sup> Topi no'rika p̄oto Galilea ka'iarā a'ririjaparaka kiwārūrimajare kiwārōrijarika. Nare wārōbaraka ki-maekarō'ō p̄o'imajare ōrīrika kiyapaberika. Ikuḗpaka nare kiwārōeka:

—Ī'rika imaki yire bojajāārūkika p̄o'imajare yire ñi'aokaro'si. P̄o'imaja Ma'mire ñi'atirā, najāārāñu. Supa yire nabaako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ō ōñia yijaripe'rirāñu,— nare kērīka.

<sup>32</sup> I'supaka nare kijaibojarijarika kika wārūrimajare ōrīwārūberika. Sōrīwārūberiripotojo, “Ōrīpūawārūbeyurā mija ime ruḗu bai je'e”, mare kērījīñu aḗeyari”, ārīḗupajoawa'ri kire sanajērīberika.

*“¿Maki imaki makaki maro'si imatiyarūkika?”, āparaka natiyijaja Jesúka wārūrimajare jaibu'aeka  
(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)*

<sup>33</sup> Topi no'riwa'rika Capernaúm wejearā neyaeka. Torā eyatirā wi'iarā nakākaeka. Wi'itōsiarā nimaeka p̄oto, ikuḗpaka nare kijērīaeka:

—Ma'api mai'tarijariko'o p̄oto ¿dakoakaka mija jaibu'arijariko'o?— nare kērīka.

<sup>34</sup> I'supaka kērīko'omakaja, kire nayi'riberika. “¿Maki imaki ruku imatiyaiki?”, āriwa'ri ma'api i'tarijaparaka najaiibu'arijarika kire nabojariibi'aeka.

<sup>35</sup> Kire nayi'ribepakā'ā, yurupatirā kika wārūrimajare kiakaeka.

—Ī'rīkate imatiyaiki imariyaḡarāka, “Yiḡemawa'ribaji imarā aḡerā”, āriwa'ri dako okamirāmarīaja ritaja ḡo'imajaro'si ba'irabejirimaji kimarāñu,— nare kērīka.

<sup>36</sup> Supa imarī nawatoḡekarā imaekaki me'rīre e'erikatirā ikupaka nare kērīka:

<sup>37</sup> —Ī'ī me'rī imatiyaikimarīka kime. I'supaka kimako'omakaja, yire yi'riwa'ri ĩ'rīkate jia kire baajika, jia yire baarika koḡakaja i'supaka kire kibaayu. Supabaawa'ri yire pūataekakiteoka i'supakaja baaiki kime, — nare kērīka.

“Ba'iaja maka imabeyuka ḡuri majeyomaki kime”, Jesúre ārika

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

<sup>38</sup> Ikupaka Juanre kire bojaeka:

—Wārōrimaji, miwāmeaḡi Satanárīka ima ḡoatarapakire yija ĩarape. Maka imakoribeyuka kimarape. Satanárīka ima ḡoatarika mijā'meberikaki kimamaka, “I'supaka mibaa'si”, kire yija ārāpe,— Juanre kire ārika.

<sup>39</sup> Supa kire kēḡakā'ā, ikupaka kiyi'rika:

—Jia kibaarape. I'supaka baaikite mija jājibaa'si. Ī'rika yire ā'mitiripēawa'ri maikoribeyua kibaabeaika be'erō'ō ba'iaja yire jaiyuyebeyuka kime. <sup>40</sup> Ba'iaja mare baabeyuka imarī, maka imatikaki upakaja kime. <sup>41</sup> Rita mijare yibojayu. Yirirā mija imamaka ĩawa'ri mijare jeyobaaikika jia jjimaka Tuḡarāte imarāñu. Okoa kūḡajī kisīarāka āriwa'ri ḡariji “Jiika kime”, Tuḡarāte kireka āriarāñu. I'supaka kibaaika waḡa jia Tuḡarāte kire jey-obaarāñu,— nare kērīka.

“Ba'iaja baarika rakajekaja mija imabe”, āriwa'ri Jesúre nare wārōeka

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

<sup>42</sup> Me'rīre ĩatirā ikupaka nare kērīka:

—Me'rārījaka ima uṗaka yire yi'yurāte imarijayu. Suṗa simamaka, ba'iaja nare baarūjeikite jimarīa ba'iaja Tuṗarāte kire baarāñu. I'suṗaka kijūakoreka aṗikate ba'iaja kibaarūki ruṗubaji, āta jo'baka kiwāmuarā ji'abaatirā kire naña'metarikareka jia simajāāeka kiro'si. <sup>43-44</sup> Ba'iaja baarika mija ja'atabe. Īakōrī je'e: Mija ṗitakaṗi ba'iaja mija baarijariye'e samija toata'tabe saṗi ba'iaja mija baakoreka. Mija ṗitaka ĩ'rāṗē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simakoṗeko'omakaja Tuṗarā ṗō'irā mija a'rirāñu. ĩ'ṗapē'rōto ṗitaka mijareka imamaka, ba'iaja mija baaika, tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. <sup>45-46</sup> Mija ũ'ṗuṗi ba'iaja mija baarijariye'e ĩ'rāṗē'rōto mija toata'tabe. Mija ũ'ṗua ĩ'rāṗē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simakoṗeko'omakaja Tuṗarā ṗō'irā mija a'rirāñu. ĩ'ṗapē'rōto mija ũ'ṗua imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. <sup>47</sup> Mija ñakoṗi ba'iaja mija baarijarirākarekaoka samija e'etabe. Mija ñakoa ĩ'rāṗē'rōto imabepakā'ā jiamarīa mijaro'si simakoṗeko'omakaja Tuṗarā ṗō'irā mija a'rirūkirā mija jarirāñu. ĩ'ṗapē'rōto mija ñakoa imamaka, ba'iaja mija baaika tērīwa'ribaji ba'iaja mijaro'si simarāñu ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā mija a'rirūkia. <sup>48</sup> Peka jū'rēika yaribeyua ima torā. Suṗa imarī jimarīa naṗo'ia bekoa ba'arijarirāka.

<sup>49</sup> Mae imarā ṗo'imaja ba'iaja jūṗatarūkirā nime. “Ṗekapī mooika be'erō'ō rakajekaja maimaye'e”, ārīwārūirā mija ime. I'suṗakajaoka ba'iaja jūakoritirā, ba'iaja baarika mija ja'atarāñu, jībaji Tuṗarāte ā'mitiripēaokaro'si. <sup>50</sup> Mija ĩabe. Ba'arika yukiraika simamaka jia sajayu. I'suṗaka simako'omakaja okaka

sima sawayu poto p̄uri, marākā'ā baatirāoka okaka samabaawārūbeyu ate.<sup>†</sup> I'supaka simamaka sataarikaja sime i'tojirā. Yukira p̄upajoatirā, yukira majāāmaka jia maba'arika jayu upaka jia mija baabu'aikap̄i āriwa'ri jibaji imarā mija jarirāñu. Supa imarī Tuparāte yapaika upakaja baarija'atabekaja mija imarijape dakoa okamirāmarīaja mija imaokaro'si,— nare kērika.

## 10

*“Mija rōmia taabekaja”, āriwa'ri Jesúre nare wārōeka  
(Mt 19.1-12; Lc 16.18)*

<sup>1</sup> Capernaúm wejeap̄i imatirā Judea ka'iarā Jesúre a'rika. A'ririjarikōrī, torā eyatirā Jordán wāmeiria kiwaata'rika. Apepē'rōtorā keyaeka poto, rikimarāja p̄o'imajare kipō'irā rērika ate. Neyairō'ōrāja, nare kiwārōrijariroyika upakaja nare kiwārōeka. <sup>2</sup> P̄o'imajare wārōbaraka kimaeka poto fariseokaka p̄upajoairāte kipō'irā etaeka. “Jia kiyi'riwārūberirū”, āriwa'ri ikupaka kire najērīaeka:

—¿Imirīji kirūmure kija'ataika, ba'iaja baarika sime bai?— kire narīka.

<sup>3</sup> I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā ikupaka nare kiyi'rika:

—¿Marākā'ā Moiséte mijare jā'meka je'e?—

<sup>4</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire nayi'rika:

—Ikupaka simaeka Moisés imaroyikakite bojaeka: “Ī'rikate kirūmure taarika yapajika, p̄apera kio'ojñu. ‘Mire yitaaerā baayu’, āriwa'ri p̄apera o'oeka kore ĩiweatirā naja'atabu'ajñu”, Moisés imaekakite ārika, — fariseokaka p̄upajoairāte ārika.

---

<sup>†</sup> 9:50 Frecuentemente, la sal de la región no era pura, sino que fue mezclada con otros minerales. Si la sal se derretiría por la humedad, los minerales sin sabor que se quedarían, no servían para la comida.

<sup>5</sup> I'supaka napakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka nare kërïka:

—Tuparãte ã'mitiripëarika yapaberikarã mija ñekiarãte imamaka i'supaka Moiséte naro'si so'oeka. I'supakajaoka sime mijaro'si. <sup>6-7</sup> I'supaka kibaaeka simako'omakaja þo'imajare kipo'ijiaeka þotorãja “Ímirïji supabatirã römoeoka Tuparãte þo'ijiaeka. Supa imarï römie'etirã kiro'siji ïmirïjite imarãñu koka. I'supaka simamaka kipakiarãre kôrötapatirã kipupayariji kimarãñu koka mae. <sup>8</sup> I'supaka imaki imarï kirümuka þuri rakakaja þupajoabeyurã najayu mae. Íparã imariþotojo írïka upakaja sime napupaka”, ãrïwa'ri sabojayu Tuparãrika o'oeka þapera þuñurã. <sup>9</sup> “I'supaka nimarũ”, Tuparãte ãñua simamaka, mija römia taabekaja mija imabe,— nare kërïka.

<sup>10</sup> Wi'iarã kãkawa'ritirã kijaikakaka kika wãrürimajare kire jëriaeka. <sup>11</sup> I'supaka napakã'ã ikupaka nare kiyi'rika:

—Mamarï kirümu imaekakote ja'atatirã aþeko ke'ekopeiko kirümumarïko koime Tuparã ñakoareka. Kirümumarïkoteje kiwã'imañua mamarïkako kirümutakore ba'iuþakaja baawa'ri i'supaka kibaayu. <sup>12</sup> I'supakajaoka sime rómo kotïmite ja'atatirã apikaka kotïmiarikopeiki kotïmimarïka kime Tuparã ñakoareka. Kotïmitakimarïkaka kowã'imañua simamaka mamarïkaki kotïmitakire ba'iuþakaja baawa'ri i'supaka kobaayu,— Jesúre nare ãrïka.

*“Me'rãka yipõ'irã i'tairãte mija jãjibaa'si”, Jesúre ãrïka (Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)*

<sup>13</sup> Jesús þõ'irã me'rãka þo'imajare e'era'aeka. “Nare rabebaraka ‘Jia nare mibaabe, Tuparã’, ãþaraka naro'si kijëñerũ”, ãrïþupajoawa'ri kipõ'irã me'rãka ne'ewa'rika. I'supaka nabaamaka ïatirã, ikupaka Jesúka wãrürimajare nare ãrïka:

—Jesúre najo'akoreka, kipō'irā nare mija e'era'a'si,—  
 ɸo'imajare narīka.

<sup>14</sup> I'supaka napakā'ā ā'mitiritirā Jesúre boebarika.  
 I'supaka imawa'ri kika wārūrimajare ikupaka kibojaeka:

—Yipō'irā me'rāka etarika mija jājibaa'si. Jiipuparāte  
 jia ā'mitiripēairā nime me'rāka. Nimaupaka yire  
 ā'mitiripēairāte jia Tuparāte imaruputarānu. <sup>15</sup> Rita  
 mijare yibojayu. Me'rārījaka jia yi'yuaakaka pupajoatirā  
 Tuparāte jia mija yi'ririjarijīnu. I'supaka yi'ribeyurāte  
 ɸuri Tuparāte e'etoribesarānu kijā'merūkirāro'si  
 imarānurāte,— kika wārūrimajare kērīka.

<sup>16</sup> I'supaka nare āriweatirā me'rīre ke'erikaeka.  
 Ke'erikaeka rakamarāre narupuko'arā kipitaka  
 ja'apeatirā ikupaka kērīka: “Jia nare mibaabe”, āparaka  
 Tuparāte naro'si kijēneka.

*Īrīka niñerū ba'ipite Jesúka jairī eyaeka*

*(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)*

<sup>17</sup> Topi Jesúre a'rirā baaeka ɸoto kipō'irā ĩrīka ĩmirījite  
 rīrīeyaeka. Jesús wājītāji nūkurupatirā ikupaka kire  
 kērīka:

—Jiitaki mime wārōrimaji. Tuparāka ōñia nima-  
 jipariyapayu. I'supaka imaokaro'si ĳmarākā'ā yibaajīnu  
 ruku?— kire kērīka.

<sup>18</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka kire kērīka:

—ĳDako baaerā, “Jiitaki mime”, yire meñu je'e?  
 Tuparā ĩrīkaja imaki jiika. <sup>19</sup> Tuparāka ōñia imajiparika  
 miyaparākareka kijā'meika upakaja miyi'ririjape.  
 Ā'mitirikōrī je'e: “ɸo'imaja jāābekaja. Rōmika  
 imako'omakaja, apekoka wā'imarībekaja. Karee'erimarīa  
 sime. 'Ba'iaja kibaarape', āparaka wapuju aɸerāte  
 bojapakibekaja. ɸo'imajare ba'iaɸiji ɸakitirā naniñerū  
 mija ē'ma'si. Miɸaki, miɸakoreoka jia mija ā'mitiripēabe”,

ãparaka sabojayu Tuþarã majaropũñurã o'oeka. I'sia õnuka mime,— kire kërïka.

<sup>20</sup> I'supaka kãpakã'ã ã'mitiritirã, ikupakã'ã kire kërïka:

—Mia'mitipe wãrõrimaji. Tuþarãte jã'meika õriwa'ri yime'rãrĩrãja jia sayi'ririjarikaki ñime,— kire kërïka.

<sup>21</sup> I'supaka kãpakã'ã ã'mitiriwa'ri, Jesúre kire wayuãaeka mae. Supa imarĩ ikupaka kire kërïka:

—Ĩ'rãba'ikaka mibaarika jariwa'yua ruþu. Miba'irĩjia aþerãte mijipatabe sawaþa tõþoerã. Supabaturã wayuoka baairãte samijibe. Supa mibaarãkareka Tuþarã þõ'irã eyaturã rĩkimabaji sawaþa mitõþorãñu. Supa imarĩ ñãñu upakaja miyi'rirãka be'erõ'õþi yika wãrũrimaji imaokaro'si mi'tabe,— kire kërïka.

<sup>22</sup> I'supaka kire kãpakã'ã ã'mitiritirã, rĩkimakaja ba'irĩjika imaki imarĩ, ba'iaja kipupariwa'rika.

<sup>23</sup> Ke'rika be'erõ'õ kika wãrũrimajare ãaturã ikupaka Jesúre ãrĩka:

—Rĩkimakaja ba'irĩjia rikairãro'si “Tuþarãte takaja yi'riwa'ri kiyapaika upakaja yibaarãñu”, ãrĩþuþajoarika ka'wisika sime,— nare kërïka.

<sup>24-25</sup> I'supaka kãpakã'ã ã'mitiritirã, marãkã'ã marĩwãrũberijika naro'si simaeka. I'supaka nimamaka ikupaka nare kibojaeka ate:

—Mija ã'mitipe yijeyomarã. “Ritaja Tuþarãte yapaika upakaja yibaaye'e”, ãritirã kirirã najayaokaro'si ka'wisitaka sime þo'imajaro'si. Æ'mitirikõrĩ je'e: Camello jo'baki imarĩ, þeruþota koþea kiwaþu'ribeyu. I'supakajaoka “Ñipamaki kimamaka, Tuþarãte takaja yapaika upaka yibaarãñu”, rĩkimaka ba'irĩjia rikairãte ãrĩwãrũbesarãñu,— kërïka.

<sup>26</sup> I'supaka kãpakã'ã ã'mitirikoriberikarã imarĩ, natiyi-aja jaibu'abataka ikupaka narĩka:



—I'supaka simarākareka maki Tuṣarāka ōñia imajiparūkika imabeyuka mirākiyu,— narīka.

<sup>27</sup> I'supaka nimamaka iatirā ikupaka Jesúre nare bojaeka:

—Naṣuṣayariji tārībeyurā ṣo'imaja. I'supaka simako'omakaja kire yi'yurāte Tuṣarā ṣō'irā a'rirūkia, ritaja baawārūiki kimamaka,— nare kērīka.

<sup>28</sup> Suṣa kēpakā'ā, ikupaka Ḑedrote kire yi'rika:

—Jia mia'mitiṣe. Yija ba'irījia ja'atarapārā imarī, mika yija imarijaju,— kire kērīka.

<sup>29-30</sup> Toṣi ikupaka kire kiyi'rika:

—Rita mijare yibojaju. Aṣerāte Tuṣarārika bojarī a'yurā, narīrāre ja'atawa'rirāñurā. Nabe'erō'ōkarā, naṣaki, naṣako, namakarā, nawi'ia suṣabatirā narioaoka naja'atawa'ririjarirāñu, yirika bojariroka bojarī na'ririjarirāka ṣoto. Yirirā imarī yirika bojaokaro'si narīrāre ja'atawa'yurāte, jia Tuṣarāte baarāñu. Maekaka ritaja rikabaraka nima rīkimabaji Tuṣarāte nare ijirāñu. Wi'ia, rioa, nabe'erō'ōkarā, naṣakoarā suṣabatirā rīkimarāja makarāritiirā nimaerā Tuṣarāte nare ja'atarāñu. I'supaka simako'omakaja yire na'mitiripēaika simamaka ba'iaja aṣerāte nare baarāñu. I'supaka naro'si simarāka simako'omakaja ōñia imajiparika Tuṣarāte nare ja'atarāñu. <sup>31</sup> Rīkimarāja maekaka imatiyarimaja imakoṣeirā, Tuṣarā ṣō'irā neyarāka ṣoto imatiyabeyurā najarirāñu. Aṣerā rīkimarājaoka maekaka imatiyarimajamarīrā imarā, Tuṣarā ṣō'irā neyarāka ṣoto imatiyairā najarirāñu,— nare kērīka.

*“Najāārūkika ñime”, āriwa'ri Jesúre nare bojaeka ate*

*(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)*

<sup>32</sup> I'supaka nare kērīka be'erō'ō Jerusalénrā eyairō'ōrā imaeka ma'aṣi na'rika. Torā a'ririjaparaka

kika wārūrimajare kiruṗutawa'rika. Kibe'erō'ōpi a'ṗaraka ikuṗaka najaiḅu'arijarika: “¿Dako baaerā kiruṗu wayuṗi'ribekaja Jerusalénrā ke'yu?”, narīka. Kibe'erō'ōpi i'tarijarikarā ṗo'imaja ṗuri jimarīa ba'iaja ṗuṗarikopekarā. I'suṗaka nimamaka īatirā, kika wārūrimajaka takaja jaiokaro'si, ṗo'imajamatorā nare ke'ewa'rika. Torā eyatirā “Ikuṗaka simarāñu”, āriwa'ri nare kibojaka ba'iaja kire nabaariwā'imarīrā baaekakaka.

<sup>33</sup>—Jia mija ā'mitiṗe. Jerusalénrā ma'rirā baayu. Torā ī'rika imaki ṗo'imaja Ma'mire bojajāārūkika. I'suṗaka kibaamaka kurarāka īṗarimarā ṗō'irā, suṗabatirā Moiséte jā'meka wārōrimaja ṗō'irāoka yire ne'ewa'rirāñu. Suṗa imarī yire ne'etorirāka ṗoto “Majāārūkika kimarū”, yireka narīrāñu. Suṗabatirā “Āja'a, kire mija jāābe”, āriwa'ri judōtatamarīrāte yire nijirāñu. <sup>34</sup> Suṗabatirā ba'iaja yire naṗo'imajī'irāñu. I'suṗakajaoka yire nar-ijo'kapaterāñu. Ajeaṗi yire naṗajerāka be'erō'ō yire najāārāñu. I'suṗaka nabaako'omakaja, maekarakarīmi be'erō'ō ōñia yijariṗe'rirāñu,— nare kērīka.

*Santiago Juan*ṗitiyika “Ikuṗaka yija yaṗayu”, āriwa'ri Jesúre najēñeka

(Mt 20.20-28)

<sup>35</sup> Topi Zebedeo makarā Santiago, Juanṗitiyika Jesús ṗō'irā eyatirā, ikuṗaka kire narīka:

—Mia'mitiṗe wārōrimaji. Mire yija jēñeika miyi'ririka yija yaṗayu,— kire narīka.

<sup>36</sup> I'suṗaka kire naṗakā'ā, ikuṗaka kiyi'rika:

—¿Marākā'ā mijaro'si yibaarika mija yaṗayu?—

<sup>37</sup> I'suṗaka kēṗakā'ā ikuṗaka kire narīka:

—ṗemawa'ribaji wejeareka ritaja ṗo'imajare mijā'merāñurīmi seyarāka ṗoto ikuṗaka yijare mibaarika

yija yaɣayū: Ī'rīkate ritapē'rōto, aɣikate kākopē'rōtopi yijare miruɣarūjebe mire jeyobaabaraka yija imaokaro'si, — kire narīka.

<sup>38</sup> I'suɣaka naɣakā'ā, ikuɣaka nare kērīka:

—Yire mija jēñekopeikakaka jia ōrīwārūbeyurā mija ime. Ba'iaja ɣo'imajare yire jūarūjerāñu. Yijūarāka uɣakaja jūaokaro'si ɣyaje mija rakajepāāwārūjīñu je'e mijaro'sioka?— nare kērīka.

<sup>39</sup> —Ā'ā, rakajepāāwārūjīñurā yija,— kire narīka.

I'suɣaka naɣakā'ā ikuɣaka nare kērīka:

—Rita mijare yibojayu. Ba'iaja yijūarāka uɣakaja ba'iaja mija jūarāñu mijaro'sioka. <sup>40</sup> I'suɣaka simako'omakaja mija yaɣaika uɣaka mijare ñimarūjewārūbeyu. Ritapē'rōto, kākopē'rōtorā yika ruɣarūkirāte Yipaki Tuɣarāte wā'marāñu,— nare kērīka.

<sup>41</sup> I'suɣaka kire narīka, aɣerā Jesúka wārūrimaja īɣapitarakamarā imaekarāte ā'mitirika. Suɣa imarī Santiago, Juanre ā'mitiritirā, “Aɣerāte tērīwa'ribaji yija ime’, noñu ruku”, ārīwa'ri naboebarika. <sup>42</sup> I'suɣaka nimamaka ĩatirā, nare akatirā ikuɣaka Jesúre nare ārīka:

—Ritaja wejeakarā ĩɣarimarā naɣo'imajare jājiapi jā'merijayurā, nayapaika uɣakaja nare baawā'imapaaraka. I'suɣaka nare nabaaika ōñurā mija ime. <sup>43</sup> Mija ɣuri, nuɣaka imabekaja. Yirirā imarāro'si ikuɣaka sime: Mija watopekarā ĩpi imariyapaiki, “Ikuɣaka ɣo'imajare yaɣayū”, ārīwa'ri nayapaika uɣakaja aɣerāte jia kibaajīkareka jia sime. <sup>44</sup> Imatiyarimaji imarika yaɣaiki ɣuri, aɣerāte kijeyobaajīkareka jia sime. I'suɣaka imawa'ri naro'si ba'irabejīrimaji uɣakaja kiba'iraberijarījīkareka jia sime. <sup>45</sup> I'suɣaka simamaka, ɣo'imaja Ma'mi ñimako'omakaja “Yiro'si ɣo'imajare ba'irabejīrū”, ārīwa'rimarīa ō'ōrā yi'taeka. I'suɣaka imabekaja ɣo'imajare jeyobaarimaji imaokaro'si ō'ōrā

yi'taeka. Supa imarĩ ba'iaja nabaaike wapa naro'si reyarĩ õ'õrã yi'taeka,— nare kērĩka.

*Bartimeo ñakoa Jesúre jieka*

*(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)*

<sup>46</sup> Jesús kika wārūrimajapitiyika Jericó wejearã ni-maeka be'erõ'õ, topi na'rika rĩkimarãja aþerãpitiyika. Naka ke'rika ma'arierã ãbeyuka Timeomaki, Bartimeore ruþaeka. Wayuoka baaiki imarĩ, niñerũ aþerãte kijēneroyika. <sup>47</sup> “Jesús Nazaretkaki o'yuka”, naþakã'ã ã'mitiritirã jãjia akasererikapi ãbeyukate kire akaeka.

—Mia'mitiþe Jesús. Īþi David imaekaki riþarãmi mime. Ritaja þo'imajare mijã'meokaro'si Tuþarãte wã'maekaki, yire miwayuĩabe,— ãbeyukate kire ārĩka.

<sup>48</sup> I'supaka kiakaseremaka ã'mitiriwa'ri, rĩkimarãja þo'imajare kire wapeka “Miakaserea'si”, aþaraka. I'supaka narĩkoþeko'omakaja jãjibaji kiakasereka.

—Mia'mitiþe David riþarãmi. Yire miwayuĩabe,— kire kērĩka.

<sup>49</sup> I'supaka kiakasereka ã'mitiritirã, Jesúre tuirĩkaeka mae.

—Kire mija akabe yipõ'irã ki'taokaro'si,— þo'imajare kērĩka.

Supa kēþakã'ã ãbeyukate nakaeka.

—Okajãjia mijape. Supabatirã mimi'mirĩkabe. Jesúre mire akayu,— þo'imajare kire ārĩka.

<sup>50</sup> I'supaka naþakã'ã ã'mitiritirã, þemakato kijariroaka e'etatirã, mi'maari ñojimarĩji Jesús põ'irã ke'rika.

<sup>51</sup> Kipõ'irã keyaeka þoto, ikupaka Jesúre kire ārĩka:

—¿Marãkã'ã mire yibaarika miyaþayu?—

—Mia'mitiþe wārōrimaji. Jia ãaiki yire mijariþe'rirũjerika yiyaþayu ate,— kire kērĩka.

<sup>52</sup> I'supaka kēþakã'ã, ikupaka kire kiyi'rika:

—Yire ã'mitiripēawa'ri “Jesúre yire jierāñu”, merĩpuɔajoamaka, mire yijieyu mae,— kire kērĩka.

I'suɔaka kērĩka ɔotojo ĩabeyukate yoiki jarika mae. Suɔa imarĩ,

—Miɔe'ririyaɔaye'e, miɔe'ɔe mae,— Jesúre kire ārĩka.

I'suɔaka kērĩko'omakaja Jesús be'erō'ō ĩabeyuka imakoɔekakite a'rika.

## 11

### *Jerusalénrã Jesúre eyaeka*

*(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)*

<sup>1-2</sup> Jerusalén i'tara'arĩ Olivos wãmeika ĩmimakarã neyaeka. Torã ĩ'ɔaweje wejea imaeka. Betagé, Betania wãmeika simaeka. Jerusalén koyikurirã eyatirã, ikuɔaka kika wãrũrimaja ĩ'ɔarãte kērĩka:

—Maruɔurō'ōrã imawejeaerã mija a'ɔe. Torã burrowēko makarãka ĩ'rĩka ji'apããeka mija tōɔorañu. Ni'i ĩ'rĩkaoka ɔo'imajire marĩɔeikoribeyuka kime ruɔu. Kire kutetirã, kire mija e'era'abe. <sup>3</sup> Aɔerãte mijare jērĩamaka: “¿Dako baaerã kire mija e'ewa'yu?”, narĩrãka, ikuɔaka mija yi'ɔe: “Maiɔamakire kire yaɔayu. Suɔa imarĩ sayija e'ewa'yu. Ñojimarĩji sakiɔe'atarãñu ate”, ārĩwa'ri nare mija bojabe, — nare kērĩka.

<sup>4-5</sup> I'suɔaka kērĩka ã'mitiritirã, na'rika. Torã eyatirã ma'arã burrowēko makarãka niatōɔoeka. Koɔereka wã'tarã naji'apããekaki kimaeka. Kire tōɔotirã kire nakuteka. I'suɔaka nabaamaka ĩatirã torã imaekarãre ikuɔaka nare jērĩaeka:

—¿Dako baaerã burrowēko makarãka mija kuteyu?— narĩka.

<sup>6</sup> I'suɔaka naɔakã'ã ã'mitiritirã, Jesúre nare ārĩrũjeka uɔakaja nare nayi'rika. Suɔa imarĩ “Jee, samija e'ewa'ɔe”, narĩka burrowēko ba'ĩɔarã. <sup>7</sup> Suɔa imarĩ Jesús

þō'irā sane'ewarika. Suþabatirā sayapāia nacamisa þe-marā nataþiaekapi burrowēko makarā þemarā naþa'aeka. Saþa'aweatirā ne'eeyaeka þotojo saþemarā kimarīro'ika. <sup>8</sup> Rīkimarāja þo'imaja sayapāia þemakato e'etatirā ke'rika wājītāji sanajitapāþeka. “Yija īþamaki mime”, āriwa'ri i'suþaka nabaaeka jiyiþuþaka kire ōriwa'ri. Aþerā we-  
jeriþūnua e'etirā ja'aþāþekarā ke'rika wājītāji. <sup>9</sup> Suþa imarī Jesúre ruþutaekarā, kibe'erō'ō imaekarāoka jimarī najiiwariarika jījimaka imawa'ri.

—“Jīitaki kime Tuþarā!”, þo'imajare āriū. ¡Mare kijā'meokaro'si Maiþamakite þūataekakire etayu! Jia Tuþarāte kire baarū āriwa'ri. <sup>10</sup> Mañeki David imaekaki riþarāmite etayu mae. Suþa imarī jia maro'si sime Tuþarāte maro'si þūataekakipi āriwa'ri. I'suþaka kibaa-maka “Tuþarā, mabo'ikakuripi imaki, tēriwa'ribaji jiika mime”, nimaupatiji þo'imajare āriū,— āriwa'ri najaika jījimaka imawa'ri.

<sup>11</sup> I'suþaka nañuju Jerusalén wejearā Jesúre eyaeka. Torā eyatirā Tuþarāte jiyiþuþaka ōriwi'iarā kikākaeka. Torā kākatirā ritaja kīaþibataeka. I'sia be'erō'ō sarā'irā baamaka, Betaniarā kipe'riwa'rika, ī'þoū'þuarāe'earirakamarā kika wārūrimajapitiyika.

*Rikamarījūki simariþareaja Jesúre higuera kumuþurika (Mt 21.18-19)*

<sup>12</sup> Aþerīmi Betaniawejeapi no'riwa'rika. O'riwa'ritirā na'ririjarika þoto Jesúre kēsirabaeka. <sup>13</sup> Yoepi higuera wāmeika ōteriki ritajūkia ōimaka kīaeka. Jia þūñui-jūki sōimaka “Rīkimakaja rikaika sime je'e”, kēriþuþa-joaeka.\* I'suþaka simako'omakaja sawā'tarā eyatirā saþūñutakaja simamaka kīaeka. Rikamarīa simaeka,

\* 11:13 La apariencia de muchas hojas señala que la higuera carga higos no maduros, pero comestibles.

sarikayu jê'rãmarĩa simaeka imarĩ. <sup>14</sup> Rikamarĩjũki sima-maka ãtirã, ikupaka sakẽrika:

—Apekurioka mirika ÷o'imajare ba'arũkimarĩa mi-marãñu,— ãrĩwa'ri sakikumupurika. I'supaka kijaika kika wãrũirãte ã'mitirika.

Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'iaþi waruarimaja supa-batirã wapañjirimajare Jesúre poataeka

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

<sup>15</sup> Ate Jerusalénwejearã eyatirã Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ipẽte imaekarõ'õrã kikãkaeka kika wãrũrimajapitiyika. Torã kãkaeyatirã waruaparaka, wapañjibaraka imaekarãte kĩaeka. Supabatirã apetatarãrika niñerũ o'ae'ebaraka imaekarãte ãtirãoka nare kipõataeka. Niñerũ o'arimajare naniñerũ peatarũkirõ'õ kituriña'rupateka. Supabatirãoka niñerũ e'eokaro'si okoipakoa† ñjirimaja ruparikũmua kituriña'rũeka. <sup>16</sup> I'supakajaoka, “Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ipẽteþi koyikuriji sime”, ãrĩwa'ri ba'irĩjia ne'ewa'riroyikarõ'õþi nare sake'ewa'rirũjeberika.

<sup>17</sup> Supabatirã ikupaka ÷o'imajare kiwãrõeka:

—Kimajaropũñurã o'oeakarã ikupaka Tuparãte bojayu: “Ritaja tatarãte yika jaiokaro'si narẽrĩrũkiwi'i simarãñu yiw'i'ia”, ãrĩwa'ri sabojayu Tuparãrika o'oeka. Supa imarĩ torã ba'irĩjia ñjiritã niñerũ e'ebaraka mija ima kareba'arimaja wi'i upaka samija baayu,— nare kẽrika.

<sup>18</sup> I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, “¿Marãkã'ã baatirã kire majãñjĩñu?”, kurarãka ñparimarãre ãrĩpupajoaeka, Moiséte jã'meka wãrõrimajaoka. “Jiitaka kiwãrõika”, ãrĩwa'ri ritaja ÷o'imajare jaimaka ã'mitiritirã Jesúre nakikika. <sup>19</sup> Na'irã sajakã'ã Jerusalénrõ'õþi kika wãrũri-majapitiyika Jesúre pe'rika.

† 11:15 Ellos vendieron palomas para los sacrificios.

*Rikamarĩjũki higuera jĩrĩka**(Mt 21.20-22)*

<sup>20</sup> Aperĩmi bikitojo na'rika poto higuerajũki rikamarĩa imaeka wã'tarã neyaeka. Torã eyatirã sarĩkoa pitiyika ritaja jĩrĩpataeka simamaka niaeka. <sup>21</sup> Topi mae Jesũre jaika mirãka Pedrote pupajoatõpoeaka.

—Miabe wãrõrimaji. Samikumupurapaka be'erõ'õ sajĩrika ime mae,— kire kĩrĩka.

<sup>22</sup> I'supaka kũpakã'ã ã'mitiritirã, ikupaka Jesũre bojaeka kika wãrũrimajare:

—Tuparãte mija ã'mitiripẽabe. “Kire yija jẽnerãka kiyi'rirãñu”, ãrĩpupajoirã mija imabe. <sup>23</sup> Rita mijare ñañu. Tuparãte ã'mitiripẽaiki imarĩ, “Imimaka riakarã ka'raña'rĩrũ”, kẽñu upakaja kiro'si sabaarãñu. I'supaka “Tuparãte yiro'si baabesarãñu je'e”, ãrĩpupajoabekaja mija jẽnebe. “Yijẽneika upakaja kiyi'rirãñu”, ãrĩpupajoabaraka kire mija jẽnebe. I'supaka mija pupajoarãkareka mija yapaika upakaja simarãñu. <sup>24</sup> Supa imarĩ Tuparãte jẽnetirã, “Yijẽneika kiyi'ritiyayu”, mija ãrĩpupajoabe mija pupakapi. I'supaka mija baarãkareka “Tuparãte yi'rirãñu”, ãrĩwa'ri mijare yibojayu. <sup>25-26</sup> Tuparãte jaibarakaja, mamarĩ ba'iaja aperãte mijare baaika mija ye'karipe. I'supaka mija baabe, Mapaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mija baaika mijareka kiye'kariaokaro'si. I'supaka simako'omakaja aperãte ba'iaja baaika mija ye'kariberijĩka, Mapaki mabo'ikakurirã imakioka ba'iaja mija baaika ye'kariaberijiki kiro'si,— nare kĩrĩka.

*¿Makire mire jã'memaka i'supaka mibaayu? ãrĩwa'ri Jesũre najẽrĩaeka*

*(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)*



<sup>27</sup> I'sia be'erō'ō Jerusalén wejearā ke'rika ate kika wārūrimajapitiyika. Torā eyatirā Tuṡarāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā kikākaeka ṡoto kurarāka iparimarāre kipō'irā eyarīkaeka, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judīorāka iparimarāoka. <sup>28</sup> Torā eyatirā ikupaka kire najērīaeka:

—¿Dako baaerā Tuṡarāte jiyipupaka ōrīriwi'iapī ṡo'imajare miṡoatarape? Supabatirā ¿makire jā'mekapī i'supaka mibaarape?— kire narīka.

<sup>29</sup> I'supaka napakā'ā, ikupaka nare kiyi'rika:

—Yi'ioka ī'rāba'ikaka mijare jērīariyapaiki. Yire mija yi'pakā'ā ā'mitiritirā, yire jā'meiki wāmea mijare yi-bojarāñu. Ikuṡaka mijare yijērīariyapayu: <sup>30</sup> ¿Juanre ṡo'imajare ruṡuko'a jūjeokaro'si maki kire jā'mekaki? ¿Tuṡarā kire jā'mekakikā'ā? ¿Po'imajaja kire jā'mekarā bai? Yire mija yi'ṡe,— nare kērīka.

<sup>31</sup> I'supaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, natiyiaja najaika.

—¿Marākā'ā kire mayi'rijīñu ruku? “Juanre ṡo'imajare ruṡuko'a jūjerā Tuṡarāte kire pūataeka”, marījīka, “¿Dako baaerā Juanre bojarapaka mija yi'riberape?”, mare kērīrāñu. <sup>32</sup> I'supaka simako'omakaja, “Po'imajaja Juanre jā'mekarā”, marījīka, ṡo'imajare mare boebarirāñu. “Tuṡarā Juanre pūataekaki kiro'si bojaījirimaji kimaokaro'si”, ṡo'imajare ārīpupajoaika simamaka, ¿marākā'ā Jesúre mayi'rirāñu ruku? — natiyiaja najaibu'aeka. <sup>33</sup> Supa imarī,

—Ōrībeyurā yija,— kire narīka.

I'supaka napakā'ā,

—Jee, yire jā'mekaki wāmea mijare bojabesarāki yi'ioka,— nare kērīka.

## 12

“Yire mija yi'ribesarākareka, ‘Aperāte Yimakire yi'rirū’,  
Tuparāte ārīrāñu”, Jesúre nare ārīka

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

<sup>1</sup> Bojawārōrikapi ikupaka þo'imajare kiwārōū'mueka  
ate.

—Īakōrī je'e: Ī'rīka iyarioa oterimajire imaeka.  
Sōteweatirā sakiwaeta'teka. Supabaturā iyaka mukerūkia  
kibaaeka iyaokoa e'eokaro'si. I'supaka baaweatirā  
īmipañakarā wi'ia kibaaeka sīarīþaraka nimarūkirō'ō.  
I'supaka baaweatirā aperāte ikupaka kērika: “Yirioa mija  
tuerākareka iyaka mija e'erākakaka mijare ñijirāñu.”  
Supabaturā turitaparī nare ke'ritapaeka mae. <sup>2</sup> Iyaka  
rērīka þoto ĩ'rīka kiro'si ba'irabejirimajire kipūataeka  
iyaka kiro'si imaeka ke'eokaro'si. <sup>3</sup> Iyarioarā keyaeka  
þoto kire ñi'atirā rioa tuerimajare kire þajeka, kire  
iyaka ijiriyapaberīwa'ri. Topi mae “Me'þe”, kire  
narīka. Supa imarī dakomarīaja kipe'rieyaeka kire  
jā'mepūataekaki þō'irā. <sup>4</sup> Iyaka ke'eetabepakā'ā  
īatirā, apika ba'iraberimajire kipūataeka iyaka kire  
e'erūjebaraka. Iyarioarā keyaeka þoto, kirupuko'arā  
kire napajeta'ruika. I'supaka kire baaturā tīmarīji kire  
najairiwā'imarīka. <sup>5</sup> I'supaka kire nabaamaka īatirā,  
apikate ate rioba'ipite pūataeka. Torā keyamaka,  
rioa tuerimajare kire jāatorika mae. I'supaka nare  
nabaawā'imapakā'ā ĩawa'ri rīkimarāre rioba'ipite  
pūataeka. I'supaka nare kipūatako'omakaja ĩ'rārimarāre  
jājia napajeka, aperāte þuri najāēka.

<sup>6</sup> Supa imarī kimaki ĩ'rīkaja jariwa'rikaki mae. Ji-  
marīa kiwātaki kimaeka. “Yimakire þuri 'Rioba'ipi maki  
kime’, ārīwa'ri kire nayi'rirāñu je'e”, kērīþupajoeka.  
I'supaka þupajoawa'ri kimakire þiyia kipūataeka mae.

<sup>7</sup> I'supaka kipūajoeka simako'omakaja rioba'ipi makire

eyamaka ĩatirā, ikupaka rioa tuerimajare jaibu'aeka: “Ika rioba'ip̄i maki kime. Kipakire reyarāka be'erō'ō kiro'si jariwa'rirūkia sime ika rioa. Kire majāāerā ika rioa maro'si sajariwa'yaokaro'si”, narīka. <sup>8</sup> I'supaka p̄upa-joawa'ri kire ñi'atirā kire najāāeka. Supabatirā kipo'ia riorijerā nataaeka. I'tojirāja sime ika majaroka,— Jesúre nare ārīka.

<sup>9</sup> I'supaka nare bojaweatirā, ikupaka p̄o'imajare ki-jērīaeka:

—¿I'supaka kiro'si ba'iraberimajare baaekarāte marākā'ā rioba'ip̄ite nare baarāñu ruku? Ikuḡaka nare kibaarāñu: Rioa tuerimajare jāārī ke'rirāñu. Supabatirā aḡerāte rioa kīarīrīrūjerāñu.

<sup>10-11</sup> Mija ā'mitipe. Tuparā majarop̄ñu ĩ'rākō'rīmato ikupaka bojaika ¿yaje mija ĩakoyu je'e? Ikuḡaka Tuparāro'si bojaĩjirimajire o'oeka:

“Wi'ia baarimajare āta ĩ'rō taaeka. I'supaka simako'omakaja, aḡika i'sio ātapi wi'ia kibaamaka aḡo āta tērīwa'ribaji imatiyaio sajarika. Nayapaberikao imako'omakaja, i'sioḡi ārīwa'rīji maipamaki Tuparāte jia jiyia wi'ia baaeka. I'supaka baaiki kimamaka, ‘Jiitaka sime’, jĩjimakaḡi marīpupajoayu”, ārīwa'ri kibojaeka Tuparārika o'oekaki.—\*

<sup>12</sup> I'supaka Jesúre āḡakā'ā ā'mitiritirā, judiotata ĩḡari-marāre kire ñi'ariyap̄aeka. “ ‘Rioa ba'iraberimaja upaka nime’, mareka ārīwa'ri i'supaka majaroka Jesúre mare bojako'o”, narīpupajoaeka. I'supaka simako'omakaja

---

\* <sup>12:10-11</sup> Salmo 118.22-23. Estos versículos refieren a Jesús. Así quiere decir: Aunque Jesús fue despreciado por los líderes religiosos de Israel, Dios le hizo la persona más importante; el que salvará a su gente.

ɸo'imajare kikiwa'ri kire nañi'aberika. Suɸa imarĩ toɸi na'rika mae.

“¿Yaje Romawejea ñɸamakire impuesto mawaɸaĩji-jĩñu?”, ariwa'ri Jesúre najerĩaeka

(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

<sup>13</sup> Īrārimaki fariseokaka ɸuɸajoairā, Herodes jeyomarāoka Jesús ɸō'irā eyaekarā, niɸamarāre nare ɸūataeka simamaka. “Jesúre jia yijare yi'riwārūbesarākareka, kire yija okabaarāñu”, ariwa'ri kiɸō'irā neyaeka. <sup>14</sup> Kiɸō'irā eyatirā ikuɸaka narika:

—Mia'mitiɸe wārōrimaji. Rita oyiaja bojaiki mime. ɸo'imajare mire jaiyuyekoɸeika dakoa jo'abeyua mire. Imatiyairā, imatiyabeyurāro'sioka kikiɸekaja Tuɸarārikakaka wārōiki mime. Suɸa imarĩ ikuɸaka mire yija jērīayu: ¿Yaje Romawejeakaki ñɸire jā'meika uɸakaja impuestos kire yija waɸaĩjijĩñu ruku? Kire yija waɸaĩjijikareka ¿Moisés imaekakite jā'meka ba'iaja baairā yija jarijĩñu bai?—

<sup>15</sup> I'suɸaka jiaɸi kire nariko'omakaja kire ɸakirika naɸakatarikoɸeka Jesúre ōrika. Suɸa imarĩ ikuɸaka nare kiyi'rika:

—¿Dako baaerā mijare yiyi'yua ā'mitiritirā yire mija okabaariyaɸayu? Īrāto niñerū† yiro'si mija e'era'abe ñiaokaro'si,— nare kērīka.

<sup>16</sup> I'suɸaka kēɸakā'ā ā'mitiritirā, ĩrāto niñerū kiro'si ne'era'aeka. Siatirā ikuɸaka nare kērīka:

—¿Maki ɸema sime samija ĩamaka? Suɸabatirā, ¿maki wāmea sareka o'oeka sime?— nare kērīka.

I'suɸaka kēɸakā'ā ikuɸaka kire nayi'rika:

—Īɸi César ɸema uɸaka sime,— kire narika.

<sup>17</sup> I'suɸaka naɸakā'ā ā'mitiritirā, ikuɸaka nare kērīka:

† 12:15 Denario

—Īpi César rika ima kire samija ĩjibe. I'supakajaoka Tuparārika ima kireje samija ĩjibe, — nare kērīka.‡ I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā okamarīaja najarika ōrītiyaiki kime ārīwa'ri.

¿Reyaripotojo ōñia þo'imajare jariþe'rirāñu ruku? ārīwa'ri Jesúre najērīaeka

(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

<sup>18</sup> Supa imarī ĩ'rārimaki saduceokaka þupajoairāte eyaeka Jesúka jairī. “Po'imajare reyarāka be'erō'ō ōñia jariþe'ririka imabeyua”, āñurā nimaeka. Supa imarī Jesúre sakaka jērīaokaro'si kipō'irā neyaeka.

<sup>19</sup> —Mia'mitiþe wārōrimaji. Ikuþaka maro'si Moisés imaekakite o'oeka: “Kima'mi makarāmarīaja rūmure kireyataþajīka, kima'mi rūmu mirākote kibe'erō'ōkakire e'ejīka marā imabeyua kika komakarārīrā”, ārīwa'ri Moisés imaekakite o'oeka,— kire narīka.

Supabatirā ikupaka narīka ate:

<sup>20</sup> —Īakōrī je'e: Bikija ĩ'rīkate imaeka. ĩ'rōtēñarirakamarā kibe'erō'ōkarāre imaeka. Mamarī kirōmie'eū'mueka nama'mi. Makarāmarīaja kirūmure kireyataþaeka. <sup>21</sup> Supa imarī kotīmite reyataþamaka kibe'erō'ōkakite kore e'eka ate. I'supakajaoka makarāmarīaja kireyaeka kiro'si. Supa imarī kibe'erō'ōjītekaki koka imaekaki. Nuþakajaoka kireyaeka. <sup>22</sup> I'supakaja oyiaja kirīrāre ritaja koka imakorīþatakoþeka. Koka makarārīrimarīaja nareyaþataeka. Nareyaþataeka be'erō'ō koreyaeka narūmu imakoperoyikako. <sup>23</sup> “Po'imaja reyaripotojo ōñia jariþe'rirāñurā”, āñuka mime. Karemarīa rita bojaiki mimarākareka, ¿ritaja narūmu koimaeka simamaka,

‡ 12:17 Denle entonces al rey lo que es debido a un rey. Y denle a Dios lo que es de Dios: servirle a Él con todo.

ni'ika kotĩmiaritiyarãñu ruku õña kojaripe'rirãka þoto?  
— saduceokaka þupajoirãte ãrĩka Jesúre.

<sup>24-25</sup> I'supaka kire napakã'ã, ikupaka kiyi'rika:

—Tuparã majaropũñurã o'oeka õrĩbeyurã mija ime. Supabatirã “Ritaja baawãrũiki kime Tuparã”, ãrĩwãrũbeyurã mija. I'supaka imarã imarĩ, rukubaka þupajoirã mija ime. Õña najaripe'rirãka þoto rõmie'ebesarãñurã þo'imaja. I'supakajaoka simarãñu rõmijãro'si. Tuparãte imarõ'õkarã ángelrãka upaka þo'imajare imarãñu. <sup>26</sup> Mae reyariþotojo õña þo'imajare jaripe'rirũkiakaka mijare yibojaerã baayu. ¿Moisés imaekakite o'oekakaka ãakoribeyurã mija bai je'e? Yapumakarãka jũ'rẽika watopækapi Tuparãte ikupaka ãrĩka Moisés imaekakite: “Mija ñeki Abraham imaekaki jia yire baarijayuka. I'supakajaoka Isaac supabatirã Jacob imaekarã jia yire baarijayurã”, Tuparãte kire ãrĩka. <sup>27</sup> “Í'rã maekarakamarã jia yire baabaraka imarijayurã”, Tuparãte ãrĩka, õña nimamaka. Tuparã þõ'irã nime, reyaekarã imariþotojo naririberika simamaka. Supa imarĩ “Õña þo'imajare jaripe'ribesarãñu”, ãñurã imarĩ, tẽrĩrikaja rukubaka þupajoirã mija ime,— saduceokaka þupajoirãte kẽrĩka.

*Imatiyairokakaka Tuparãte já'meika Jesúre bojaeka*  
(Mt 22.34-40)

<sup>28</sup> Topi mae saduceokaka þupajoirãte Jesúka jaika þoto Moiséte já'meka wãrõrimajire sã'mitiritirã, “Jia Jesúre nare yi'yu”, kẽrĩþupajoaeka. Supa ãrĩwa'ri Jesús þõ'irã ke'rika kire jẽrĩaokaro'si.

—¿Dika sime Tuparãte já'meika imatiyaika?— ãrĩwa'ri Jesúre kijẽrĩaeka.

<sup>29-30</sup> Supa imarĩ ikupaka kire kiyi'rika:

—Tuparāte jā'meika imatiyaikakaka ikupaka sabojayu: “Mija ā'mitipe Israelka'iakarā. Tuparā ī'rikaja imaki Maipamaki. Aperāte mawayuūaika tērīwa'ribaji jia maipamaki Tuparāte mayi'ririjarijīñu. I'supakajaoka ritaja ōrīripupakirā maimapitiyika jia Tuparāte mayi'rijīñu. Supabatirā ī'rāmijipiji pupajoatirā jia kire mabaarijarijīñu”, āriwa'ri sabojayu imatiyaika Tuparāte jā'meika.<sup>31</sup> I'sia rokajitekaka ikupaka bojaika: “Maṗo'ia mawātaika upakajaoka aperāte mawātajīñu.” Dika aṗea ika ī'pakurikaka Tuparāte jā'meika tērīwa'ribaji imatiyaika imabeyua,— Moiséte jā'meka wārōrimajire kērīka.

<sup>32</sup> Supa kēpakā'ā ikupaka Jesúre kiyi'rika:

—Rita meñu wārōrimaji. Ī'rikaja kime Tuparā. Maki aṗika imabeyuka kiupaka imaki. I'supaka meñua rita sime.<sup>33</sup> “Aperāte mawātaika tērīwa'ribaji jia Tuparāte mayi'ririjarijīñu. Ritaja ōrīripupakirā maimapitiyika jia Tuparāte mayi'rijīñu. Supabatirā ī'rāmijipiji pupajoatirā jia kire mabaarijarijīñu. I'supakajaoka maṗo'ia mawātaika upakaja aperāteoka mawātajīñu”, āriwa'ri mi-bojaika imatiyaika sime. Moisés imaekakite jā'meka upakaja Tuparāte jia baawa'ri wa'iro'si ri'ia kiro'si majoejjiyu. I'supaka mabaaike jia ima simako'omakaja Tuparāte mayi'ririjayua, supabatirā aperāte mawātarijayuaoka, tērīrikaja imatiyaika sime,— kire kērīka.

<sup>34</sup> Jia kiyi'pakā'ā ā'mitiritirā, ikupaka Jesúre kire ārika:

—Yire meñua ña'mitiyuareka, “Tuparā, miyapaika upakatakaja yibaarāñu”, āriwārūrūkika mime. Kirikitaki mimatiyarika kūpajji mire jariwa'yua je'e,— kire kērīka.

I'supaka Jesúre āpakā'ā ā'mitiritirā, ni'i ī'rīkaoka kire jērīaberikaki mae, “Mare tērīwa'ribaji ōñuka kime”, āriṗupajoawa'ri.

“¿Maki riṑarāmi kime ruku Jā'merūkika Tuṑarāte wā'maekaki mijareka?”, āriwa'ri Jesúre nare jērīaeka

(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

<sup>35</sup> Tuṑarāte jiyiṑuṑaka ōriwi'iarā wārōbaraka ki-maekarō'ōṑi ikuṑaka ṑo'imajare kērīka:

—“Jā'merūkika Tuṑarāte wā'maekaki<sup>§</sup> David imaekaki riṑarāmi kimarāñu”, nañu Moiséte jā'meka wārōrimaja. ¿Yaje rita nañu ruku jee? ¿Yaje kiriṑarāmitakioka kimarāñu je'e mijareka? <sup>36</sup> I'suṑaka naṑuṑajoaika simako'omakaja, kiriṑarāmireka iṑi Davidre jaika ṑoto, “Ñiṑamaki mime”, kireka kērīka. I'suṑaka simamaka, David imaekaki Espíritu Santore kire jeyobaekapi ikuṑaka kio'oeka:

“Ñiṑamakire ikuṑaka Tuṑarāte ārika: ‘Ritaja ṑo'imajare jā'merimaji mimarāñu. Suṑa imarī yiritapē'rōtorā miruṑabe. I'suṑaka mimarāka simamaka mimajamarāre yitērīrāñu mire nayi'yaokaro'si', Tuṑarāte kire ārika”, āriwa'ri David imaekakire o'oeka.

<sup>37</sup> “Ñiṑamaki mime”, iṑi Davidre kire āpakā'ā, ¿yaje ruku kiriṑarāmitakiji kime je'e? Davidre tērīwa'ribaji kimema,— nare kērīka.

Jia nare kiwārōmaka ā'mitiritirā, rikimarāja torā imaekarāte jijimaka jarika.

“Moiséte jā'meka wārōrimaja ikuṑaka ba'iaja baari-jayurā”, Jesúre ārika

(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

<sup>38</sup> Ikuṑaka ṑo'imajare kiwārōeka ate:

—Moiséte jā'meka wārōrimajare baarijaya uṑaka mija baakoreka jia mija ṑuṑajoabe. Mija iabe, ikuṑaka nabaarijaya. “Imatiyairā yija ime”, āriṑuṑajoairā imarī, jariooka jía jāātirā ṑo'imajare iaike wājītāji naturirijayu.

§ 12:35 El Mesías



## San Marcos 12:39 73 San Marcos 12:44

Supabatirā wejeñe'metāji na'ririjayu poto jiaꝑi aꝑerāte nare jēñerika nayapayu. <sup>39</sup> Rēriwi'iarā nakākaika poto imatiyarimajare ruꝑarō'ōrā oyiaja naruꝑariyaparijaju. Baya nabaarijaju poto i'suꝑakajaoka imarika nayapayu. <sup>40</sup> “Jia baairā maime”, āriꝑotojo, nañu uꝑakaja baabeyurā nime. Natīmiarāte reyataꝑaekarāte ꝑakitirā, naba'irījia, nawī'iaoka nareka ne'marijaju. I'suꝑaka wayuoka baairāte wayuñabeyurā imariꝑotojo ꝑo'imajare ūaika wājitāji, ñoaka Tuꝑarāka najaiyu. “Tuꝑarāte yaꝑaika uꝑakaja jia baairā nime”, ꝑo'imajare āriꝑuꝑajoarū āriwa'ri i'suꝑaka kika najairijaju. I'suꝑaka nabaakoꝑeika jiamarīa sime. I'suꝑaka ba'iaja nabaaike waꝑa, waꝑaijibaraka jimarīa ba'iaja najūarāñu. Nuꝑaka mija baa'si jia mija ꝑuꝑajoabe,— Jesúre ārika ritaja ꝑo'imajare.

*Tīmite reyataꝑaekako wayuoka baaiko imariꝑotojo niñerū ijikako majaroka*

*(Lc 21.1-4)*

<sup>41</sup> Tuꝑarāte jiyꝑuꝑaka ōriwi'iarā niñerū jāārūkia wā'tarā Jesúre ruꝑaeka. ꝑo'imajare niñerū jāāika kīar-ijarika. Rīkimaka ba'irījia rikairā rīkimakaja niñerū i'sikotorā jāāekarā. <sup>42</sup> I'suꝑaka nabaairō'ōrā wayuoka baaikote eyaeka. Kotīmite reyataꝑaekako koimaeka. Īꝑato niñerū yabirījika i'sikotorā kojāāeka. Cobrekaka simaeka imarī, waꝑajā'rīmarīa simaeka koniñerūjika. <sup>43</sup> Suꝑa imarī kika wārūrimajare akatirā ikuꝑaka nare kērika:

—Jia mija ā'mitiꝑe. Wayuoka baaiko imariꝑotojo jia Tuꝑarāro'si i'kore ijiyu. Rīkimaka ba'irījirā ꝑemajirā ijiko koime. <sup>44</sup> Rīkimakaja ba'irījirā ꝑuri rikimaka niñerū rikairā. Sakaka nijika simako'omakaja rīkimakaja sa-jariwa'yu narika ruꝑu. I'ko ꝑuri wayuoka baaiko imariꝑotojo korikaikajika simaꝑatiji ijipataiko. Ba'arika

kowaɸaijirũkia imakoɸeikaja Tuparãte kõjipatayu,— kika wãrũrimajare kãrĩka.

## 13

Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia nakuyepaterãñu ãrĩwa'ri Jesúre bojaeka

(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

<sup>1</sup>Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia kimaekarõ'õpi kiporika ɸoto ikupaka i'rika kika wãrũrimajire kire ãrĩka:

—Miabe wãrõrimaji. Jiitaka sime i'sia wi'ia. Jia jo'bari'o ãtakaka baaeka sime,— Jesúre kãrĩka.

<sup>2</sup>I'supaka kãɸakã'ã ã'mitiriwa'ri, ikupaka Jesúre kire yi'rika:

—Maekaka jiiwi'i samija ãaika simako'omakaja, ñamajĩ ɸo'imajare kuyepaterũkia sime. Supa imarĩ ika wi'iakaka ãta i'ɸari'o tuapeɸeka ɸeyubesarãka, sariripatarãka simamaka,— nare kãrĩka.

“*Ritatojo wejea ririrã baarãka ruɸu ikupaka simarãñu*”, Jesúre ãrĩka

(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

<sup>3</sup>I'sia be'erõ'õ Olivos wãmeika ãmimaɸemarã eyatirã Jesúre ruɸaeka. I'sia ãmima wãjitãji ñoakuri ɸañakarã Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia imaeka. Pedro, Santiago, Juan, Andrépitiyika Jesús ɸõ'irã na'rika naro'siji kire jãrĩaokaro'si.

<sup>4</sup>—Mibojaika, ¿marãɸate i'supaka simarãñu? I'supaka simarũki ruɸu, ¿dakoã yija ããũ'murãñu ruku? — kire narĩka.

<sup>5</sup>I'supaka naɸakã'ã, ikupaka nare kiyi'rika:

—Jia mija ɸupajoabe aɸerãte mijare ɸakikoreka. <sup>6</sup>Mija ãabe. “*ɸo'imajare yijã'meokaro'si Tuparãte ɸũataekaki ñime*”, ãɸaraka rĩkimarãja ɸakirimajare eyarãñu. I'supaka baawa'ri rĩkimarãja ɸo'imajare naɸakirãñu.

<sup>7</sup> Mija koyikurirā imarāñurāte jīrīrāka ā'mitiritirā, mija kīkia'si. Aḗewejeakarāre pītā'mua jē'rāta'arāka ā'mitiritirā, mija kīkia'sioka. I'supaka simarijarirāka imariḗotojo ñojimarītaka riribesarāka ritatojo wejea ruḗu. <sup>8</sup> Ī'rātata jīrīrāñurā aḗetataka. Supabatirā ĩ'rāka'ireka imarā, aḗeka'ireka imarāḗitiyika jīrīrāñurā. Ī'rārikō'rīmatorā ka'ia iyirāka. Supabatirā ba'arika ḗupakā'ā, ba'arimarīa ḗo'imajare jarirāñu. I'supaka jūairā imariḗotojo satērīwa'ribaji najūarijarirāñu ruḗu.

<sup>9</sup> Rakajekaja mija imabe. Mijare ñi'atirā ĩḗarimarā ḗō'irā mijare ne'ewa'rirāñu. Supabatirā rērīriwi'itōsiarā mijare naḗajeriwā'imarīrāñu. Yire ā'mitiripēairā mija imamaka, ĩḗarimarā wājitāji mijare narīkamarirūjerāñu. Na'mitirirāka wājitāji yirika nare bojabaraka, “Jesúre ā'mitiripēairā yija ime”, mija ārīrāñu. <sup>10</sup> Ritatojo wejea ririrā baarāka ruḗu ritaja ḗo'imajare yirika bojapatarūkia simarāñu. <sup>11</sup> Mijare ñi'atirā ĩḗarimarā wājitāji mijare ne'ewa'ḗakā'ā, kikiwa'ri “¿Marākā'ā nare mayi'rirāñu?”, ārīḗupajoabekaja mija imabe. Mija ārīrūkirō'ōjīte eyarāka ḗoto “Ikupaka nare yija ārīrāñu”, ārīḗupajoairā mija imaokaro'si Espírītu Santore mijare jeyobaarāñu. I'supaka mijare kijeyobaarāka simamaka, ikīḗi ārīwa'ri jia nare mija yi'riwārūrāñu, mija oñu upakaja mija ḗupajoikapimarīa,— nare kērīka.

<sup>12</sup> Ate nare kērīka:

—Yire yi'yurāte ikupaka nabaarāñu. Ī'rīka makarā imariḗotojo yire yi'riḗarea ĩ'rīkate nañi'arūjerāñu kire najāāokaro'si. Supabatirā yire yi'yurā nimamaka naḗakiji kimakarāte jāārūjerāki. I'supakajaoka yire yi'yurāte ā'mijīawa'ri naḗakiarā majamarā jaritirā namakarāja nare jāārūjerāñurā. <sup>13</sup> Yire ā'mitiripēairā mija imamaka ĩawa'ri, ritaja ḗo'imajare mijare ā'mijīarāñu. I'supaka simako'omakaja yire yi'ririĵa'atabeyurāte takaja ba'iaĵa

imarika tiyibeyurō'ōrā a'rirūkirā nimakopekareka Tuparāte nare wayuñarāñu.

<sup>14</sup> Tuparāte bojaijirimaji imaekakite o'oeka upakaja “Īrārīmi Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'iarā ĩrīka ba'iaja baarimaji kimarūkimatorāja kimarāka mija ĩarāñu.” (Yi'i Marcos ika pāpera yo'oika ĩarāñurā, jia samija ōrīwārūbe).<sup>\*</sup> Tuparāte yapaberitiyaika kibaarāka poto Tuparāte jiyipupaka ōrīriwi'ia ba'iaja kijarirūjerāñu. I'supaka simarāka ĩawa'ri, ñojimarīji Judea ka'iarā imarāte pusiārā ru'rimirīrākareka jia naro'si simarāñu.

<sup>15</sup> Kiwi'i pamarā imarāki topi ruitirā, kiba'irījia e'erī kiwi'iarā kākabekaja ñojimarīji kiru'rirū. <sup>16</sup> Rioa ba'irabebarakā imarākioka, wi'iarā ima kicamisa pemapi kijāārijayuto e'erī kipe'riberijīñu. <sup>17</sup> Rōmijā yata imarāñurāro'si ka'wisika simarāñu naru'yaokaro'si.

Ūpubaka me'rāka rikarāñurāro'sioka i'supakaja simarāñu. <sup>18</sup> Pu'ejē'rāka simarāka poto i'supaka simakoreka Tuparāte mija jēñebe. <sup>19</sup> I'supaka simarāka poto ba'itakaja ritaja po'imajare jūarāñu. Tuparāte wejea po'ijiaekarāja ba'iaja najūarijarika pemawa'ribaji ba'iaja po'imajare jūarāñu i'sia poto. I'supaka simarāka be'erō'ōpi pūri apekurioka i'supaka imarūkiaro'si marīa simarāñu mae. <sup>20</sup> I'supaka simako'omakaja

“Ŋoaitakaja i'supaka jūabaraka nima'si, i'tojīrāja simarū”, Tuparāte ārīrūkimarīa simarikareka ritaja, ĩrīkaoka jariwa'rīmarīaja po'imajare pūrijāāeka. I'supaka imarūkia simako'omakaja kiwā'maekarāte wayuīawa'ri ñoaitakamarīaja i'supaka kimarūjerāñu.

<sup>21</sup> “Mija ĩabe ō'ōrā Cristore ime”, ĩrīka mijare ārīpakikoperākite mija ā'mitiripēa'si. Apika ārīkaki, “Mija ĩabe ō'ōrā kime Mesías, Jā'merūkika Tuparāte

---

\* 13:14 Esta advertencia es del escritor, Marcos. No es lo que dijo Jesús.

wā'maekaki kime”, mijare ārīrākiteoka mija yi'ria'si.  
<sup>22</sup> Rīkimarāja pakirimajare eyarāñu. Īrārimarā “Yi'i imaki Jā'merūkika Tuṡarāte wā'maekaki”, ārīrāñurā. Aṡerā imarāñurā “Yi'i imaki Tuṡarāro'si bojaĵirimaji”, āñurā. Suṡabatirā ṡo'imajare ṡakiokaro'si niakoribeyua nare baabearāñurā. Tuṡarāte wā'maekarā ṡariji nare ā'mitiripēarika yaṡawa'ri, i'suṡaka nabaakoṡerāñu. <sup>23</sup> Jia ōrīwārūtirā, “I'suṡaka simarāka”, mija ōrīrā ikuṡaka mijare ñañu. Suṡa imarī rakajekaja mija imabe.

*Po'imaja Ma'mire* ṡe'rietarūkiakaka

(Mt 24.29-35,42-44; Lc 21.25-36)

<sup>24</sup> Ba'iaja ṡo'imajare jūarāka be'erō'ō aiyate ñamita'rirāñu. Ñamikakioka yaaboabesarāki. <sup>25</sup> Tā'ṡia ña'rīrāka. Ritaja wejeṡemareka ima Tuṡarāte rī'merūjerāñu. <sup>26</sup> I'suṡaka simarāka ṡotoĵī ritaja Po'imaja Ma'mire niarāñu ate. Oko ūmakaka watoṡekapi jia yaaboaika, suṡabatirā tērīwa'ribaji yirikapi yi'tarāñu. <sup>27</sup> Tuṡarāte imarō'ōkarā ángelrākare yiṡūatarāñu yiwā'maekarāte narēaokaro'si. I'suṡaka nare yijā'memaka ritatojo wejeareka ṡo'imaja ima upatataja rēarī naṡibirāñu.

<sup>28</sup> Higuera wāmeika ōterikiakaka ṡuṡajoabaraka mijare yiwārōerā baayu mae. Higuera ritajūkia saṡūñua so'aika ĵatirā, “Kūṡajī saĵariwa'yu ijijē'rāka seyarūkia”, marīwārūyu. <sup>29</sup> Suṡa imarī yibojaika uṡakaja simaūmurāka ṡoto, “Kūṡajī saĵariwa'yu Po'imaja Ma'mire etarūkia”, mija ārīwārūrāñu mae. <sup>30</sup> Rita sime ika mijare yibojaika. Yibojaika uṡakaja simarāka ṡoto ĵrārimarā maekaka imarāte ōñia imarāñu ruṡu. <sup>31</sup> Ika ka'ia, wejeṡemaoka ririrūki oyiaja sime. I'suṡaka simako'omakaja yirika† ṡuri ririrūkimarā sime.

† 13:31 El mensaje de Jesús

<sup>32</sup> Maki òrībeyuka yetarũkirĩmikaka. Mabo'ikakurirã imarã ángelrãkaoka òrībeyurã. Yi'i, Tuḡarã Maki imar-  
ipotojo ñorībeyuoka yi'i. Maḡaki Tuḡarã ĩ'rikaja òñuka  
yetarũkirĩmikaka.

<sup>33</sup> I'suḡaka simamaka òrĩweitikaja mija imabe. Sòrībeyurã imarĩ, rakajekaja mija imarijape. <sup>34</sup> Jia mija  
ã'mitiḡe, ika bojawãròrikapi mijare yibojaerã baaika:  
Ī'rika wi'iba'ipi imaekaki. Turitaḡarĩ ke'rika ḡoto,  
kiro'si ba'irabejirimajare wi'ia kãrĩrĩrũjeka. Ke'rirã  
baaeka ruḡu “Ika mija ba'iraberika imarãka”, nare  
kẽrika. Koḡereka tuerimaji “Yire ta'abaraka, ò'òrãja  
wi'ia ĩarĩḡaraka mimabe”, kire kẽrika. <sup>35</sup> Kiḡḡakaja  
ya'rirãñu yiro'sioka. Suḡa imarĩ jia yire ta'abaraka mija  
imabe, yi'tarũkia mija òrībeyua simamaka. “Na'irã, ñami  
ñe'metãji, karaka akarãka ḡotojĩ, wãrĩrika ru'ara'arãka  
ḡoto, i'tojĩte ki'tarãñu”, yireka ãrĩwãrũbeyurã mija  
ime. <sup>36</sup> Ikuḡarò'òḡiji etatirã, “¿Dako baaerã mija  
kãñu, yiyapaika uḡaka baabekaja?”, mijare ñarĩkoreka,  
rakajekaja mija imarijape. <sup>37</sup> Mijaro'sitakamarĩa ikuḡaka  
yibojaweyu ritaja ḡo'imajaro'si. Jia imatikaja yire  
ta'atikaja mija imarijape,— nare kẽrika.

## 14

*“¿Marãkã'ã marĩjĩkareka Jesúre majããrũjejĩñu ruku?”*,  
ãḡaraka najaiibu'aeka

*(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)*

<sup>1</sup> Toḡi mae, ĩ'ḡarĩmi sajariwa'rika ḡascua baya ruḡu.  
Levadura rukeberika ḡan naba'aribaya simaeka. I'sia  
ḡoto ḡo'imajare òrībeyuju Jesúre ñi'arika kurarãka ĩḡari-  
marãre ḡakatarikoḡeka, Moiséte jã'meka wãròrimajapi-  
tiyika. “¿Dikapi kire okabaatirã kire majããrũjejĩñu?”  
ãḡaraka najaiibu'aeka. <sup>2</sup> Ikuḡaka ĩ'rãrimakire ãrĩka:

—Pascua baya simarāka ɸoto Jesúre mañi'ajĩkareka, jimarĩa ɸo'imajare boebarijĩnu. Boebariwa'ri ba'iaja nabaajĩkareka, marākā'ā baatirā nare mokajāāwāruberijĩnu. Supa imarĩ Pascua baya simarāka ɸoto, kire mañi'aberijĩnu ruɸu,— narĩka.

*Rōmore Jesús ruɸuko'a ɸemarā ruɸuko'awearũkia yo'yekako*

*(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)*

<sup>3</sup> I'sia ruɸubaji ɸañaka Betania wejearā kimaeka ɸotojĩ, Simón kāmia rabaeka mirāki wi'iarā Jesúre imaeka. Torā ba'abaraka nimaeka ɸoto ĩ'rāko rōmore napō'irā eyaeka, āta alabastro wāmeikakaka jotoa baaeka rikatirā. Satōsiareka nardo wāmeika iyebaka imaeka jia jiijsiakaka. Supabatirāoka wɸajā'rĩtakakaka simaeka. Alabastrojotoku'rea ɸeparu'ataturā Jesús ruɸuko'arā iyebaka koyo'yeka kire jiyiɸuɸayeewa'ri. <sup>4</sup> I'supaka kire kobaamaka ĩatirā, jimarĩa ĩ'rārimarāre kore boebarika. I'supaka imawa'ri,

—¿Dako baaerā kiruɸuko'arā iyebaka koyo'yeyu? Wɸuju sakowe'wepateyu. <sup>5</sup> I'sia iyebaka trescientos denario rō'ōjĩrā wɸajā'rĩa sime. Sawɸa tōɸotirā wayuoka baairāte koĩjirĩ imakoɸeyu, — āɸaraka ĩ'rārimarāre jaibu'aeka natiyiaja.

I'supaka āɸaraka kore najaiyuyeka.

<sup>6</sup> I'supaka napakā'ā, ikupaka Jesúre nare ārĩka:

—Koimararũ. Jia yire baawa'ri i'supaka kobaayu. <sup>7</sup> Mija watoɸekarā imajiparũkirā nime wayuoka baairā. Supa imarĩ mija yɸarāka ɸotojo nare mija jeyobaarijarijĩnu. Yi'i ɸuri mijaka imajipabesarāki. <sup>8</sup> Iko ɸuri koɸuɸaka kore jiyuika upakaja jia yire baaiko. Yireyarũki ruɸu iyebaka jia jiijsia yire koyo'yeyu. Yire nayayerũkia ɸuɸajoaweiko

uṗaka i'suṗaka yire kobaayu. <sup>9</sup> Rita ika mijare yibojayu. Ritaja wejeareka Tuṗarārika wārōbaraka, jia yire kobaaeka mirāka ṗo'imajare bojarijarirāñu. Suṗa imarī jia kobaaeka ṗuṗajoabaraka, kore naye'kariribesarāñu,— nare kērīka.

*Jesúre nañi'aokaro'si karerō'ōṗi* Judare kire bojajāēka  
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)

<sup>10</sup> Torājirā mae kurarāka iṗarimarāka jairī Judas Iscariotere a'rika. Jesúka wārūrimaja i'ṗou'ṗuarāe'earirakamarākaki imaki kimaeka. “Jesúre mija ñi'aokaro'si, kimarō'ōrā mijare ye'ewa'rirāñu”, nare kērīka. <sup>11</sup> I'suṗaka nare kibojamaka ā'mitiritirā, jījimaka najarika. I'suṗaka jariwa'ri,

—Niñerū mire yija iṗirāñu,— kire narīka.

Suṗa imarī “ṗo'imajamatorā Jesúre nañi'aerā, ¿marākā'ā nare yibaarūjerāñu ruku?”, Judare āriṗuṗajoau'mueka.

*Jesúre ṗiyia ba'aekakaka*  
(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1 Co 11.23-26)

<sup>12</sup> Ṗascua baya ū'muroyikarīmi levadura rukeberika ṗan naba'aribaya seyaeka. I'sirīmi oveja makarāka jāātirā naba'aroyika. Egiptoka'iarā nañekiarāte imaeka ṗoto Tuṗarāte nare tāēka ṗuṗajoabaraka i'suṗaka nabaaroyika. Suṗa imarī kika wārūrimajare ikuṗaka kire jērīaeka:

—¿No'orā ba'arika baaweirī yija a'ririka miyapayū, Ṗascua baya ṗoto maba'arūkia?— kire narīka.

<sup>13</sup> Toṗi i'ṗarā kika wārūrimajare ṗūataweibaraka ikuṗaka nare kērīka:

—Wejearā mija eyarāka ṗoto torā i'rīka jotoṗi okoa kōkewa'yukate mija iatōṗorāñu. Kibe'erō'ō mija a'ṗe. <sup>14</sup> Kibe'erō'ō a'ritirā, wi'iarā kikākarāñurō'ō



ĩatirã, ikupaka ãparaka saba'ipite mija jẽrĩabe: “Yijare wãrõrimaji ikupaka ãrĩko'oka: ‘¿No'orã sime yika wãrõrimajaka, Pascua baya þoto ba'arũkia nabaaweirũkirõ'õ?”, kẽrĩko'o”, mija ãpe. <sup>15</sup> I'supaka mija ãpakã'ã ã'mitiritirã, ĩmipẽ'rõtorã ima kuraraka jo'barõ'õjite mijare kibearãnu. Kopakaja najietikarõ'õ simarãnu. Supa imarĩ i'sia kurarakarã maba'arũkia mija baaweibe,— nare kẽrĩka.

<sup>16</sup> I'supaka nare kẽrĩka be'erõ'õ, torã na'rika. Torã eyatirã Jesúre nare bojaeka upakaja simamaka niaeka. Torã Pascua bayarĩmi naba'arũkia nabaaeaka mae.

<sup>17</sup> Rã'iwa'ri neipupurõ'õ sajarika þoto Jesúre torã eyaeka kika wãrõrimaja, ĩ'þou'þuarã'earirakamarã kika imaroyikarãpitijika. <sup>18</sup> Naka ba'abaraka ikupaka nare kibojaeka:

—Mija ã'mitipe. Rita mijare yibojayu mae. Mawatoþekarã ĩ'rika imaki maka ba'aripotojo, yimajamarãre yire ñi'aokaro'si yire bojajããrũkika,— nare kẽrĩka.

<sup>19</sup> I'supaka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, ba'iaja naþuparika. Topi mae nimarakamakiji ikupaka kire ãparaka najẽrĩaũ'mueka:

—¿Yi'imarĩka i'supaka baarãki ruku?— ãparaka kire najẽrĩaeka.

<sup>20</sup> Topi mae ikupaka nare kiyi'rika:

—Ĩ'þou'þuarã'earirakamaki seroarã yika þan ñu'aba'airãkaki kime. <sup>21</sup> Tuþarã majaropũñurã sabojaika upakaja simaerã baayu yiro'si. Po'imaja Ma'mi ñime. Yire ñi'atirã þo'imajare yire jããrãnu. “Aþerãte kire ñi'arũ”, ãrĩwa'ri yire bojajããrãki þuri, jimarĩa ba'iaja jũarãki. I'supaka simamaka imaberiri kimakoþeka,— nare kẽrĩka.

<sup>22</sup> Ba'abaraka nimekã'ãja þan Jesúre e'eka. Sarikatirã, “Jia mibaayu Tuþarã”, kẽrĩka. I'supaka ãrĩtirã sañakatarutirã nare sakĩjika.

—Āja'a, samija ba'abe. Ika ꝑan koꝑakaja yiꝑo'ia sime,— nare kērika.

<sup>23-24</sup> Toꝑi ate ko'a ke'eka. Sarikatiṛā, “Jia mibaayu Tuꝑarā”, kērika. I'suꝑaka āṛitiṛā nare sakijika. Suꝑa imarī nimirakamakiji sanukueka be'erō'ō ikuꝑaka nare kērika:

—Ika iyaokoa koꝑakaja yiriwea sime. Riweajurubaraka yireyarākapi āriwa'ri rikimarāre Tuꝑarāte tāārāñu. I'suꝑaka yireyamaka iatirā, “Ba'iaja nabaaika yijūjerāñu”, Tuꝑarāte ārika uꝑakaja kibaarāñu mae. <sup>25</sup> Rita mijare ñañu mae, Tuꝑarāte yire jā'merūjerūkia seyabeyukaji iyaokoa mijaka ukuokaro'simarā ñime. Yijā'meū'murāñurīmi seyarāka ꝑoto ꝑuri, aꝑeꝑaka, mamaka iyaokoa yukurāñu mae,— nare kērika.

“*Jesúre ōṛibeyuka yi'i, yireka merīrāñu*”, *ꝑedrote kērika*  
(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

<sup>26</sup> Suꝑa imarī Tuꝑarā baya koyaweatirā Olivos wāmeika ꝑusiarā na'rika. <sup>27</sup> Torā na'rika ꝑoto ikuꝑaka nare kērika:

—Yire ā'mitiriꝑēairā imariꝑotojo yire mija ja'atarāñu. Suꝑa imarī yire ja'atawa'ri rakakaja mija ꝑibiꝑaterāñu. Tuꝑarā majaroꝑūñurā āñu uꝑakaja simarāñu. Ā'mitirikōṛi je'e: “Oveja iāriṛimajire yijāārāñu. I'suꝑaka yibaamaka kioveja ru'riꝑatarāka”, āriwa'ri sabojayu. <sup>28</sup> Suꝑa imarī yire najāāko'omakaja ōñia yijariꝑe'rirāñu. I'suꝑaka imatirā mija ruꝑubaji Galileaka'iarā yeyarāñu. Suꝑabatirā torā mijare ye'etorirāñu,— nare kērika.

<sup>29</sup> I'suꝑaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikuꝑaka ꝑedrote kire ārika:

—Aꝑerā ꝑuri nimirakamakiji mire ja'atarāñurā je'e. Yi'i ꝑuri mire ja'atabesarāki,— kire kērika.

<sup>30</sup> I'suꝑaka kēpakā'ā ā'mitiritirā, ikuꝑaka Jesúre kire ārika:

—Rita mire ñañu. Ire ñamiji karaka ñ'pakuri akaerã baarãka ruþubaji, maekarakakuri, “Jesúre òrĩbeyuka yi'i”, nare merĩrãñu,— Pedrote kērika.

<sup>31</sup> I'supaka Jesúre kire ārĩko'omakaja, ikupaka Pedrote kire ārĩka:

—Jēno'otaka, “Mire ñorĩbeyu”, ārĩbesarãki yi'i. Mikaja reyarũkika þariji ñima simamaka, “Jesúre òrĩbeyuka yi'i”, ñarĩbesarãñu,— Pedrote kire ārĩka.

Pedrote ārĩka upaka oyiaja ñ'rĩka upakaja narĩka aþerãoka.

*Getsemaní wãmeirõ'õrã Tuþarãka jairĩ Jesúre a'rika*  
(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

<sup>32</sup> Toþi mae Getsemaní wãmeirõ'õrã na'rika. Torã eyatirã kika imaekarãre ikupaka kērika:

—I'torã Tuþarãka jairĩ ya'yu. Õ'õrãja mija ruþabe ruþu, — nare kērika.

<sup>33</sup> Torãjĩrã Pedro, Santiago supabatirã Juanre, kika ke'ewa'rika. Torã na'ririjayukã'ãja jimarĩ kiwayupi'riũ'mueka. <sup>34</sup> I'supaka imawa'ri ikupaka nare kērika:

—Yiþupakapi yiwayupi'ritiyayu “Reyatiyaerã yibaayu”, ãñurõ'õjĩrã. Õ'õrã mija tuibe ruþu. Kãpekaja yire mija ta'abe,— nare kērika.

<sup>35</sup> Supabatirã ñoakuripañakarã ke'rika. Torã eyatirã ka'iarã mo'ipãñatirã, Tuþarãka kijaika ba'iaja ã'mika jũarika yaþaberikopewa'ri. <sup>36</sup> Kika jaibaraka ikupaka kire kērika:

—A'bi, ritaja baawãrũiki mime. Supa imarĩ yire na-jããkoreka, yire mijeyobaarika yiyapayu. I'supaka mire yi-jēñeko'omakaja yiyapaika upakamarĩa mibaakoþejikaoka marã imabeyua. Miyapaika upakaja simarũ,— Tuþarãte kērika.

<sup>37</sup> Tuṕarāka jaiweatirā kiṕe'riwa'rika maekaraka-marāte imaekarō'ōrā. Kārīrikarekaja nosika ṕotojī napō'irā keyaeka. I'suṕaka nimamaka ĩatirā, ikuṕaka Ṕedrore kērīka:

—¿Simón, dako baaerā mikāñu? ¿Ī'rākuri aiyajērā rō'ōjīrājīkaja kāṕekaja imaberijīka mime bai je'e?

<sup>38</sup> Rakajekaja Tuṕarāte jēñebaraka mija imabe, ba'iaja mija baakoreka. “Tuṕarāte yaṕaika uṕakaja yija baarāñu”, āñurā imariṕotojo, mija ṕo'iaṕi ṕuri samija rakajepāāwārūbeyu. Suṕa imarī Tuṕarāte yaṕaika uṕakaja mija baawārūbeyu,— nare kērīka.

<sup>39</sup> I'suṕaka nare ārīweatirā Tuṕarāka jairī ke'rika ate. Mamarī kire kijēñeka uṕakajaoka kire kērīka ate.

<sup>40</sup> I'suṕaka baaweatirā kijeyomarā ṕō'irā kiṕe'riwa'rika. Jimarīa ōōmaka nare baaeka simamaka kārīkarā nimaeka. I'suṕaka nimaekarō'ōrā napō'irā keyamaka, tūrūtirā kiruṕu ni'yōṕi'rika. Suṕa imarī marākā'ā kire ārīwārūberijīñurā nimaeka. <sup>41</sup> Suṕa nimekā'āja Tuṕarāka jairī ke'rika ate. I'sia be'erō'ō napō'irā etatirā,

—¿I'suṕakaja kāṕarakaja mija imañuju ruṕu? Koṕakaja yire nañi'arijē'rāka seyayu mae. Ṕo'imaja Ma'mite nañi'aokaro'si bojajāārimajire koṕakaja etayuju mae. Ba'iaja baarimajare yire kiñi'arūjerā baayu. <sup>42</sup> Mija mi'mibe. Dajoa kire matoyari, — kika wārūrimajare kērīka.

### *Jesúre nañi'aeka majaroka*

*(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)*

<sup>43</sup> I'suṕaka Jesúre jaiyuju Judare etaeka. Jesúka wārūrimaji i'ṕoū'ṕuarāe'earirakamarākaki Judare imaeka. Rīki-marāja ṕo'imajare i'taeka kika. Sara, yaṕua rikabaraka Jesúre ñi'arī ni'taeka. Kurarāka ĩṕarimarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, suṕabatirā judīorāka ĩṕarimarāre

pũataekarã nimaeka. <sup>44</sup> “Ikuṣaka kire yibaarãñu”,  
ãrĩwa'ri Judare nare bojatikarã nimaeka.

—Jesúre mija ĩawārũokaro'si u'surikaṣi kire  
yijēñerãñu. I'suṣaka yibaarãka be'erõ'õ kire ñi'atirã  
jia kire mija ĩarĩrĩwa'ṣe,— nare kērĩka.

<sup>45</sup> I'suṣaka nare kērĩweaeka be'erõ'õ Jesús ṑõ'irã ey-  
atirã ikuṣaka kire kērĩka:

—¿Yaje mime wārõrimaji?—

I'suṣaka kire arĩtirã kire kiu'sueka. <sup>46</sup> I'suṣaka kibaa-  
maka ĩatirã, Jesúre nañi'aeka.

<sup>47</sup> I'suṣaka kire nabaamaka ĩatirã, Jesús wã'tarã rĩka-  
marikaki sara baiwararĩ ke'etaeka. Saṣi kurarãka ĩṑamaki  
imatiyaiki ba'irabeĩjirimaji ã'mua kitoakõrõtaeka.

<sup>48</sup> —¿Dako baaerã sara, yaṑuaṑitiyika yire ñi'arĩ  
mija i'tayu? ¿Karee'erimajire ñi'arirokaṣi yire mija  
ñi'arĩṑakatayu bai? <sup>49</sup> ĩ'rãrĩmi jariwa'ririmarĩaja mija  
watoṑekarã Tuṑarãte jiyiṑuṑaka õrĩriwi'iareka mijare  
wãrõbaraka ñimaroyi. Torã ñimarijarãṑaka ṑoto yire  
ñi'arĩ mija etaberãṑe ruṑu. Yire mija ñi'aika, Tuṑarã  
majaroṑũñurã sabojaika uṑakaja sime yiro'si,— Jesúre  
nare arĩka.

<sup>50</sup> Suṑa imarĩ kire nañi'amaka ĩatirã, kika wãrũrimajare  
nimauṑatiji kire ru'ritãṑawa'rika. <sup>51</sup> Kire ne'ewa'rika  
ṑoto ĩ'rĩka bikirimaji kibe'erõ'õṑi a'ririṑarikaki. Sayãṑai-  
jĩka takaja wã'oji'atirã kimaeka. Kibe'erõ'õ ke'ririṑarika  
ṑoto torã imaekarãte kire ñi'ãṑe'rotaeka. <sup>52</sup> I'suṣaka  
kire baakoṑewa'ri kisayããitakaja kireka naba'itatamaka,  
dakomarĩaja kiru'riwa'rika.

*Judiotatarã* ĩṑarimarã imatiyaitata imaekarã, “Oka  
mireka ima”, Jesúre narĩka

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55,63-71; Jn 18.12-14,19-24)

<sup>53</sup> Suṑabatirã kurarãka ĩṑamaki imatiyaiki imaekaki  
wi'iarã Jesúre ne'ewa'rika. Kire ne'eeyaeka ṑoto

kurarāka ĩparimarāre nimaupatiji torā rērika. Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatirā judíorāka ĩparimarāoka rērikarā.\* <sup>54</sup> I'supaka nabaaeka poto Pedrore ñoakuriþi a'ririjaparaka kurarāka ĩþamaki imatiyaiki wi'i þēteta'teka imaekarō'ōrā keyaeka. Torā kākaturā Tuparāte jiyiþupaka ōrīriwi'ia tuerimajaka kipekajūrīrupaeka.

<sup>55</sup> I'supaka simaeka poto kurarāka ĩparimarā, supabatirā judíotatarā ĩparimarā imatiyaitataoka “¿Dakoþi Jesúre majāārūjejīñu?”, āriwa'ri jaibu'abarakana nimaeka. Supa imarī “Ikupaka ba'iaja Jesúre baarape”, āriwa'ri bojarūkirāte nayapakopeka. I'supaka nayapaeka simako'omakaja ba'iaja oka kireka imaeka natōþoberika. <sup>56</sup> “Ika ba'iaja Jesúre baarape”, rīkimarāja narīþakiko'omakaja ĩ'rīkate bojaeka upakamarīa nabopakopeka. <sup>57-58</sup> ĩ'rārimarā mi'mirīkatirā imabeyuþiji ikupaka āparaka kire nokabaaeka:

—“Tuparāte jiyiþupaka ōrīriwi'ia þo'imajare baaeka yiþoapaterāñu. I'supaka simako'omakaja maekarakarīmi be'erō'ōjo ate sayibaarāñu, þo'imajare baaekamarīa”, Jesúre āþakā'ā yija ā'mitirape,— narīka.

<sup>59</sup> I'supaka bojaripotojo ĩ'rīka upakamarīa rukubaka oyiaja nabopakikopeka ruþu.

<sup>60</sup> Supa imarī kurarāka ĩþamaki imatiyaiki nimaupati wājītāji mi'mirīkatirā ikupaka Jesúre kijērīaeka:

—¿Dako baaerā nare miokae'eberitiyayu je'e? ¿Dakoþi āriwa'ri i'supaka tīmarītakaja mire nokabaayu je'e? — kurarāka ĩþamakire kire ārika.

<sup>61</sup> I'supaka kērīko'omakaja Jesúre kire okae'eberika. I'supaka kimekā'āja ikupaka kurarāka ĩþamakite kire jērīaeka ate:

---

\* 14:53 La Junta Suprema (Sanedrín) de líderes judíos que gobernaba asuntos religiosos.

—¿Mi'iji bai mime Jā'merūkika Kiwā'maekaki,† Tuḡarā Maki?— kire kērīka.

<sup>62</sup> I'suḡaka kire kēḡakā'ā ikuḡaka Jesúre kire yi'rika mae:

—Ā'ā, yi'iji nīme. Suḡabatirā nīmajī Tuḡarā ḡō'i ritapē'rōtorā ḡo'imaja Ma'mite ruḡamaka mija ĩarāñu. Suḡabatirā ĩmiḡi oko ũmaka watoḡekapi yiruirā'amakaoka mija ĩarāñu,— kire kērīka.

<sup>63</sup> I'suḡaka kēḡakā'ā ā'mitiritirā, boebariwa'ri kiōñu upakaja kijariroaka ḡemakato kurarāka ĩḡamakire baibebataeka. “ ‘Tuḡarā upakaja nīme’, kēñu ruku”, āñiwa'ri i'suḡaka kibaaeka. I'suḡaka baawa'ri ikuḡaka aḡerā ĩḡarimarāre kērīka:

—Dika ba'iaja baaiki kime aḡerāte āñirūkia jariwa'ribeyua mae, koḡakaja ritaja ba'iaja kēñua morīwārūḡatayu. <sup>64</sup> Mijaoka ā'mitiriko'orā ba'iaja Tuḡarāreka kijaiko'a. Suḡa imarī ¿marākā'ā kire mabaarāñu je'e mijareka? — āñiwa'ri kijērīaeka kīḡarimarā jeyomarā imaekarāte.

I'suḡaka kēḡakā'ā ā'mitiritirā,

—Oka ba'iaja kiro'si ima simamaka jāārikaja sime kire, — nimirakamakiji narīḡataeka.

<sup>65</sup> Suḡabatirā ĩ'rārimarā Jesúre rijo'katapatebaraka kiñakoa ḡi'ḡetātetirā kire naḡajeka. Kire ḡajebaraka ikuḡaka kire najērīaroyika:

—¿Maki mire ḡajeiki? Karemarīa Tuḡarāte mire bojarākareka, “Iki yire ḡajeko'oka”, merīrāñu, — kire narīwā'imarīka.

Kire e'ewa'ḡaraka Tuḡarāte jiyiḡuḡaka ōñiriwi'ia tuerimajaoka kiḡema ḡajerijarīkarā.

*“Jesúre ōñibeyuka yi'i”, ḡedrote āñīkarō'ō  
(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18,25-29)*

† 14:61 Mesías

<sup>66</sup> I'supaka ba'iaja Jesúre baabaraka wi'itōsiarã nimaeka þoto þeterãja Pedrote imaeka ruþu. Torã kimaeka þoto kurarãka iþamaki imatiyaikiro'si ba'iraberirōmore kipō'irã etaeka. <sup>67</sup> Pedrote þekaō'to wã'tarã jūriruþamaka ãtirã, ñoaka kire koyoirikaeka. Toþi ikupaka kire kōrika:

—Mi'ioaka Jesús Nazaretkakika turiroyirapaki mime,— kire kōrika.

<sup>68</sup> I'supaka kire kōþakã'ã, ikupaka kore kiyi'rika:

—I'supaka meñua õribeyuka yi'i, mijaikaoka ã'mitiriwãrübeyuka yi'i,— kore kērika.

I'supaka kore ãrīweatirã, koþereka imaekarō'õpi kiporiwa'rika þoto karaka akaeka. <sup>69</sup> Toþi ate kire ãtõþotirã ikupaka torã imaekarãte kōrika:

—Ï'ï imaki Jesúka wãrürimajakakijioka kime,— nare kōrika.

<sup>70</sup> I'supaka kōþakã'ã “Kika wãrürimajimariki yi'i”, Pedrote ãrika ate. Ñoapañaka imatirã ate torã imaekarãte ikupaka kire ãrika:

—Mi'ioaka naka imaekaki, Galileakaki mime je'e aþeyari,— kire narika.‡

<sup>71</sup> I'supaka napakã'ã ikupaka nare kiyi'rika:

—j'supaka mija añukate õriberitiyaiki're yi'i! Waþuju yipakijikareka ba'iaja Tuparãte yire baajĩnu,— kērika.

<sup>72</sup> I'supaka kēñukã'ãja ate karaka akaeka. Sakamaka ã'mitiritirã, Jesúre kire bojaeka kipupakarã kire ña'rjãirarika, “Ï'þakuri karaka akaerã baarãka ruþu maekarakakuri, ‘Jesúre õribeyuka yi'i’, merĩrãñu.” I'supaka Jesúre ãrika kire ña'rjãirapakã'ã, jimarã Pedrote orika.

---

‡ 14:70 Por el acento de Pedro, adivinaron que él era de Galilea. Todos los discípulos de Jesús eran de Galilea menos Judas.



## 15

*Pilato* pō'irā Jesúre ne'eeyaeka

(Mt 27.1-2,11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

<sup>1</sup> Supabatorā aperiimi bikitojo iparimarā imatiyarimaja nimaupatiji rērikarā ate. Kurarāka ipamarā, Moiséte jā'meka wārōrimaja, supabatorā judiorāka iparimarāoka torā nimaeka. Rēritirā “Ikupaka Jesúre mabaajĩnu”, āparaka najaibu'aeka. Topi mae, Jesús pitaka pi'petirā Pilato pō'irā kire ne'ewa'rika. <sup>2</sup> Kipō'irā kire ne'eeyaeka poto ikupaka Pilatore kire jērīaeka:

—¿Mi'i bai judiotatarā ipamaki?— kire kērīka.

I'supaka kire kēpakā'ā, ikupaka Jesúre kire ārīka:

—Mi'iji ānuka i'supaka,— kire kērīka.\*

<sup>3</sup> Supabatorā kurarāka ipamarā rikimaka ba'iaja Pilato wājitāji Jesúre nokabaaeka. <sup>4</sup> Supa imarī ikupaka Pilatore kire jērīaeka ate:

—¿Dako baaerā miokae'eberitiyayu je'e? ¿Ritaja mire nokabaaika mia'mitiribeyu bai je'e?— kire kērīka.

<sup>5</sup> I'supaka kire kērīko'omakaja Jesúre okae'eberika ruḡu. Kiokae'ebepakā'ā i'awa'ri, i'supaka imaekakite i'akoriberiroyikaki imarī, marākā'ā ārīberijika Pilatore jarika.

“*Jesúre najāāparū*”, narīkakaka

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

<sup>6</sup> Īrākuri wejejērā rakakaja Pascua baya simaroyika poto ĩrīka wēkomaka imariwi'iarā imakite Pilatore poataroyika. I'supaka kibaaroyika simamaka ĩrīka sareka imaekakite kipoatarika po'imajare yapaeka. <sup>7</sup> I'supaka nabaaeka poto wēkomaka imariwi'iarā Barrabásre

\* 15:2 La respuesta puede entenderse como “Sí, como usted dice”, o “Usted es quien lo dice.” Probablemente Jesús no afirmó claramente que era rey de los judíos para que Pilato no pensara que él refiere a un rey político como César o Herodes.

imaeka kika ba'iaja baaekarãpitiyika. Roma ïpamakire yi'riberiwari tokarã surararãkaka jïparaka ðo'imajare jãäeka mirãki kimaeka. <sup>8</sup> Suða imarĩ rikimarãja eyaekarã ikupaka Pilatore narĩka:

—Mibaarijariroyika upakaja, i'rikate miþoatarika yija yaþayu,— kire narĩka.

<sup>9</sup> I'suða kire napakã'ã ikupaka nare kërĩka:

—¿Makire yiþoatarika mija yaþayu? ¿Yaje judíotatarã ïpamakire yiþoatarika mija yaþayu je'e?— nare kërĩka.

<sup>10</sup> “Jesúre ã'mijãirã imarĩ, yiþõ'irã kurarãka ïpamarãre kire e'eetayu”, ãrĩþuþajoekaki imarĩ, kire þoatarika yaþakoþekaki imarĩ, i'suða kërĩka. <sup>11</sup> Jesúre þoatarika kiyapako'omakaja kurarãka ïparimarã þuri jãjirokapi ikupaka ritaja ðo'imajare ãrĩkarã:

—“Barrabásre miþoatabe Jesús õ'toarã”, Pilatore mija ãþe,— kurarãka ïpamarãre ãrĩka.

<sup>12</sup> “Barrabásre miþoatabe”, napakã'ã ã'mitiritirã ikupaka Pilatore nare yi'rika:

—I'suða yibaarãkareka, “Judíotatarã ïpamaki”, mija ãñukate þuri ¿marãkã'ã yibaarãñu je'e?— nare kërĩka.

<sup>13</sup> I'suða këþakã'ã ã'mitiritirã, akasererikapi,

—¿Yaþua tetaekarã kire miþatakĩarũjeþabe!— kire narĩka.

<sup>14</sup> I'suða narĩko'omakaja,

—¿Dakoa ba'iaja kibaaeka je'e?— nare kërĩka.

I'suða këþakã'ã, jãjibaji nakasereka ate,

—¿Yaþua tetaekarã kire miþatakĩarũjeþe!— narĩka.

<sup>15</sup> Suða imarĩ ðo'imajaka jia imarika yaþawa'ri Barrabásre kiþoataeka mae. Jesúre þuri, ajeakaka þajerũkia nabaaeka imaroyikapi surararãkare kiþajerũjeka. I'suða kire nabaaeka be'erõ'õþi, “Yaþua tetaekarã kire þatakĩarĩ mija e'ewa'þe”, Pilatore nare ãrĩka.

<sup>16</sup> I'supaka kijā'meka simamaka topi a'ritirā ĩpi Pilato wi'itōsiarā† nakākaeka mae. Supabatirā torā imaekarā surararākare nakaeka nimaupatiji Jesús pō'irā narēñaokaro'si. <sup>17-18</sup> Wi'itōsiarā nimaupatiji rēripatatirā jairopemakato iyayapea upaka ōika Jesúre najāāwā'imarīka, ĩpire jāāroyikakaka. Supabatirā potatākobu'ya baatirā, kirupuko'arā tuatirā ikupaka kire nawaperiwā'imarīka:

—Jia ritaja mire najiyipupayeerū, judiōtata ĩpamaki,— kire āparaka, ba'iaja kire najaiwā'imarīka.

<sup>19</sup> Supabatirā yapuapi kirupuko'arā pajerijaparaka kire narijo'katapaterijarika. Kiwājitāji ĩkukurupatirā eewā'imaaparaka kire nawapeka. “¿Mi'i imaki ĩpi imatiyaiki bai?”, āparaka kire nawapeka. <sup>20</sup> Kire eewā'imarīweatirā kijairopemakato iyayapea upaka ōika e'etirā mamarī kijāāekatojo kire najāāeka ate. Supabatirā yapua tetaekarā patakīarī kire ne'ewa'rika mae.

Yapua tetaekarā Jesúre patakīarī ne'ewa'rika  
(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

<sup>21</sup> Kire ne'ewa'rika poto Simón, Cirenewejeakakire napō'irā etaeka. Alejandro, Rufopitiyika ĩ'parā paki ki-maeka. Jerusalénwejearā eyatirā Jesús wā'tapi Simónre o'riwa'rirā baaeka poto Jesúre napatakīarūkia yapua tetaeka surararākare kire kōkerūjeka.

<sup>22</sup> Supabatirā Gólgota wāmeirō'ōrā Jesúre ne'ewa'rika. “Rupuko'a ū'ā pusia”, ārīrika simaeka Gólgota. <sup>23</sup> Torā eyatirā iyaokoa, mirra ĩkoa rukeka‡ kire nasīamaka sak-iukuberika. <sup>24</sup> Torājirā mae Jesúre kijariroaka e'etatirā, yapua tetaekarā kire napatakīaeka. Kijariroaka yapawa'ri ikupaka narīka: “Ni'i kijariroaka e'erika mairā”, āparaka

† 15:16 Llamado pretorio en latín. ‡ 15:23 Un sedante para que no sufra tanto

barewã'imarĩrikapĩ surararãkare sakorika. I'supaka barewã'imarĩrirokapĩ kijarirooka kijããekato ne'eka mae.

<sup>25</sup> Bikitojo botarakaoteñarirakakuri aiyajērã eyawa'rika poto kire napatakĩaeka mae. <sup>26</sup> Kirupuko'a bo'irã yapupãia o'oeka najĩ'ataeka. “Oka kireka imaeka pareaja i'supaka kijũayu”, narĩrũ ãrĩwa'ri i'supaka nabaaka. “Ĩĩ kime judiotata ĩpamaki”, ãrĩwa'ri sarã no'ojĩ'aeka simaeka. <sup>27</sup> Torã ĩ'parã karee'erimajareoka napatakĩaeka. ĩ'rika kiritapē'rōtopi, apika kikãkopē'rōtorã nimaeka. <sup>28</sup> I'supaka Tuparã majaropũñureka sabojatika simamaka i'supaka kiro'si simaeka. Ā'mitirikōrĩ je'e: “Ba'iaja baairãpitiyika kimamaka, ba'iaja baaike kime kiro'si”, pō'imajare kireka ãrĩrãñu, ãrĩwa'ri o'oeka simaeka.

<sup>29</sup> Jesús wã'tapĩ o'rikarã kire jiyipupayeeberwa'ri narupuko'a narĩ'meka. Ikuþaka ãrĩroyikarã:

—jYaa! “Tuparãte jiyipupaka õrĩriwi'ia yipoapaterãñu. I'supaka baatirã, maekarakarĩmi be'erõ'õ sayibaarãñu ate”, merãpe. <sup>30</sup> I'supaka baaike mimaye'e, mirikapĩ miõñu upakaja miþo'ia mitãbe. Supabatirãoka yapua tetaekarã mire napatakĩaikapioke miruira'abe,— jaiyuyebarakã kire narĩka.

<sup>31-32</sup> Kurarãka ĩparimarã, Moiséte jã'meka wãrõrimajaoka ikupaka ãparaka kire jaiyuyekarã:

—Aperãte tããekaki imariþotojo kiõñu upakaja kiþo'ia þuri kitãwãrũbeyu. Karemarĩa Mesías, Israelka'iakarã ĩpamakitaki kimarãkareka, kiruirãñu. Yapua tetaekapĩ kiruimaka ĩatirã, “Rita, ikiji mime”, kire marĩrãñu,— pō'imajare narĩka.

Jesús wã'tarã yapua tetaekarã þatakĩaekarãoka naka ĩ'rãtiji kire jaiyuyekarã.

*Jesúre* þuparirika

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

<sup>33</sup> Wājītāji aiyate eyawa'rika ꝑoto wejea ñamita'rika. Maekarakakuri aiyajērā be'erō'ōjīrā savorika ate.

<sup>34</sup> Savorika ꝑoto jājirokāꝑi ikupaka Jesúre jaiwataeka:

—Eloí, Eloí, ¿lama sabactani?— kērīka. (Hebreo okāꝑi ikupaka ārīrika simaeka: “Tuᝑarā, Yīꝑaki, ¿dako baaerā yire miarīrīrija'atayu?”, ārīrika simaeka).

<sup>35</sup> Kire ā'mitiritirā, ī'rārimarā torā imaekarāte ikupaka ārīka:

—Tuᝑarāte bojaījirimaji imaekaki Elíasre kiakakoyu,— narīka.

<sup>36</sup> Suᝑa imarī ī'rīka torā imaekaki okoarā samañu'amaka u'rie'eika<sup>§</sup> e'erī rīrīwa'rikaki. Se'eetatirā iyaokoa kā'marīkarā sakiñu'aeka. Suᝑabatirā Jesús rijearā yaᝑuāꝑi sakitaarupakoꝑeka sakimi'mirītaokaro'si. I'suᝑaka kire baakoꝑetirā ikupaka ꝑo'imajare kērīka:

—Jaika ruᝑu mija ta'abe. Elías imaekakire kire rueta-maka mairā,— nare kērīka.

<sup>37</sup> I'suᝑaka kērīka be'erō'ō jājirokāꝑi akaseretirā Jesúre ꝑuᝑaririka mae. <sup>38</sup> Kīꝑuᝑarīrikarō'ōjīte Tuᝑarāte jiy-īꝑuᝑaka ōrīriwi'iarā, sayāꝑāia mo'rīa baata'teka imaeka īmīꝑi beriruika ka'iarā eyabaka. <sup>39</sup> Jesúre ꝑuᝑaririka ꝑoto surararāka īꝑamakire yaᝑua tetaeka wājītāji yoirīka-marīka. Kīꝑuᝑarīpakā'ā īatirā,

—Tuᝑarā Makitakiji ī'īre imakoꝑeka mirākiyu,— kērīka.

<sup>40</sup> Ñoakurīꝑañakāꝑi rōmijā ī'rārimarāoka kīꝑuᝑarīpakā'ā kire īaekarā. Nawatoꝑekarā nimaeka ikarakamarā aꝑerā: María Magdalena, suᝑabatirā María, José, kirī'ī Santiago ī'ꝑarā ꝑako koimaeka María. Suᝑabatirā aꝑeko Salomé imaekako. <sup>41</sup> Galileawejeearā Jesúre imataꝑaeka ꝑoto kire jeyobaaeka mirārā nimaeka ī'rā rōmijā. Rīkīmarāja rōmitika Jerusalénrā kika eyaekarāoka kīꝑuᝑarīpakā'ā īaekarā.

<sup>§</sup> 15:36 Esponja

*Jesúre* p̄paripakã'ã ãtatrã ãta wi'iarã kire ne'ewa'rika  
(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

<sup>42-43</sup> Torã ap̄ika, José Arimateawejeakakire imaeka. (Judíotatarã ãparimarã imatiyaitatakaki kimaeka). Sup̄abatirãoka jiyip̄up̄aka p̄o'imajare kire õñuka kimaeka. “Tup̄arãte wã'maekaki imarĩ, ritaja p̄o'imajare jia Jesúre jã'merãñu”, ãrĩrikaoka õñuka Josere imaeka. Jesúre p̄paririka p̄oto rã'irikoyiaja sajaritika simamaka, kũp̄ajji sajariwa'rika jẽritarirĩmi rūpu jieweibaraka nimaroyikarĩmi p̄uririka. Sup̄a imarĩ ñojimarĩji ãta wi'iarã Jesús majaka natariyapaeka. Sup̄a simamaka okajãja jaritirã kĩkirimarĩaja Pilato p̄õ'irã a'ritirã Jesús p̄o'ia Josere jẽñeka. <sup>44-45</sup> I'sup̄aka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, “Yee, ¿kopakaja kip̄up̄ariritiyu bai?”, Pilatore ãrĩp̄up̄ajoaeka. Sup̄a imarĩ surara ãpamakire Pilatore akaeka “¿Yaje rita simatiyayu?”, kire ãñaokaro'si. “Rita sime”, surararãka ãpamakire kire ãrĩka ã'mitiritirã, Jesús p̄o'ia Josere ke'erũjeka. <sup>46</sup> I'sup̄aka kẽpakã'ã ã'mitiritirã, Jesúre buteokaro'si ã'rãto sayapãia boia jíakaka Josere wapaĩjika. Sup̄abatirã kip̄o'ia ruerĩ ke'rika mae. Kire ruewetrã sayapãiāpi Josere kire buteka. I'sup̄aka kire baatrã ãta wi'ia p̄o'imajare baaekarã kire kitaeka. Sarã kire tatrã ãta jo'bakapi sakitãteka. <sup>47</sup> Marĩa Magdalena, Marĩa, José pakop̄itiyika kire kitaekarõ'õ niaeka.

## 16

*Õña Jesúre jaripe'rika*

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

<sup>1</sup> Jẽritarirĩmi, aiyate ka'raeka be'erõ'õ Marĩa Magdalena, Marĩa Santiago p̄ako sup̄abatirã Salomé wãmeikop̄itiyika maekarakakorã rūpuko'a wearũkia jia jiijsia nawapaĩjika, Jesús p̄o'iarã yo'yeokaro'si.

<sup>2</sup> Ba'irabeũ'murirĩmi\* bikitojo wārĩrika ña'rĩpataeka poto na'rika āta wi'iarā. Aiyate warara'aekarō'ōjite torā na'ririJarika. <sup>3-4</sup> Suḅabatirā natiyiaja ikupaka najaibu'arijarika:

—Āta jo'bakapi āta wi'ia natāteka, ĵmaki maro'si se'etarāki ruku?— narĩbu'arijarika.

Torā neyaeka poto āta jo'baka aḅerō'ōrā satapa-maka niaeka. <sup>5</sup> Āta aḅerō'ōrā tapamaka ĩatirā, sarā nakākawa'rika. Torā kākawa'ritirā ĩaḅũataerā baakōrĩ nakākawa'rika koḅeritaḅē'rōtoḅi, ĩ'rĩka bikirimaji saya boia jāaikite ruḅamaka niaeka. Kire ĩatirā rōmijāte ḅuḅatatiyaeka. <sup>6</sup> Naḅuḅatamaka ĩawa'ri, ikupaka nare kērika:

—Mija ḅuḅata'si. Jesús Nazaretkaki yaḅua tetaekarā naḅatakĩarapa kite mo'arĩ mija i'tayu. I'suḅaka simako'omakaja kimabeyu ō'ōrā. Kiḅuḅariḅakā'ā ō'ōrā kire nayayerapa kaja be'erō'ō koḅakaja ōñia kijariḅe'yu. Mia, ō'ōrā kire natakoḅerapaḅerō'ōrā karemarĩa kimajĩka. <sup>7</sup> Mija a'ḅe. Kika wārũrimaja mirārāte, suḅabatirā ḅedroreoka ikupaka mija bojape: “Mija ruḅubajirā Galilearā eyaokaro'si a'riweitiki Jesús. Mijare kibojatika upakaja torā kire mija ĩatōḅorāñũ”, ārĩwa'ri nare mija bojabe,— nare kērika.

<sup>8</sup> I'suḅaka kērika ā'mitiritirā, ḅuḅatatiyawa'ri tarabaraka rōmijāte ru'riḅoriwa'rika. I'suḅaka simaeka ĩatirā naḅuḅataeka simamaka, aḅerāte samajaroka nabojaḅibaberika.

*Ōñia kijariḅe'rika be'erō'ō María Magdalena wāmeika imaekakote Jesúre ḅemakotowirika*  
(Jn 20.11-18)

---

\* 16:2 Domingo

<sup>9</sup> Najērītaroyikarīmi be'erō'ōkarīmi bikitojo ōñia Jesúre jaripe'rika. Bikitojo ñamiji ōñia jaripe'ritirā María Magdalena pō'irā mamarītaka Jesúre pemakotowiriū'mueka. Ī'potēñarirakamaki Satanárika ima koreka ña'rījāikarāte kīpoataeka mirāko koimaeka. <sup>10-11</sup> Kire ĩatirā, kika turitapaeka mirārāte bojarī ko'rika. Ba'iaja pūpariwa'ri oparaka nimaekarō'ō naṗō'irā eyatirā ikupaka nare kōrika: “Ōñia Jesúre jayu ate. Kire ñiako'a simamaka ñañu”, āparaka nare kobojakoṗeka. I'supaka nare kobojako'omakaja kore nayi'riberika.

*Kika wārūeka mirārā ĩ'parā pō'irā Jesúre pemakotowirika*

*(Lc 24.13-35)*

<sup>12</sup> I'supaka nare kōrikoṗeka be'erō'ō ĩ'parā Jesúka wārūeka mirārā Jerusalénpi na'ririjarika ṗoto nare kīpe-makotowirika aṗeaja ĩoiki jaritirā. <sup>13</sup> Pe'riwa'ritirā aṗerā Jesúka wārūeka mirārāte sanabojaeka. “Jesúre yija ĩako'o”, nare nabojako'omakaja nare nayi'riberika ate.

*“Ikupaka yirika ṗo'imajare mija wārōrāñu”, āriwa'ri Jesúre bojaeka*

*(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)*

<sup>14</sup> I'sia be'erō'ō kika wārūeka mirārā ĩ'rōū'puarāe'earirakamaki imaekarāre ba'aruṗaekarō'ōrā Jesúre pemakotowirika. Naṗō'irā pemakotowiritirā, ikupaka nare kērika:

—Ōñia yijaripe'rapaka be'erō'ō, ¿dako baaerā aṗerā yire ĩaraparāte bojarapaka mija yi'ririyaṗaberitiyarape?— āriwa'ri nare kiwaṗeka.

<sup>15</sup> I'supaka nare āritirā, ikupaka nare kērika:

—Ritatojo wejearā mija a'ṗe, yirika ritaja ṗo'imajare ōrīṗatarū, āriwa'ri nare sabojatapaokaro'si. <sup>16</sup> Yirika ā'mitiripēawa'ri, “Jesúre yi'yuka ñime mae”, āriwa'ri



kirupuko'a jūjerūjeiki, ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā a'ribesarāki. I'supaka simako'omakaja yirika ā'mitiripēabeyukaro'si p̄uri ba'iaja kibaaika wapa ba'iaja imarika tiyibeyurō'ōrā Tuparāte kire p̄uatarāñu. <sup>17</sup> Mija īabe. Ikupaka yire ā'mitiripēairāte nabaabearāñu: Yirirā nimamaka tērīwa'ribaji yirikapi Satanārika ima ña'rījāikarāreka p̄oatarijarirāñurā. Supabatiṛāoka aṗerā oka norībeyua najairāñu. <sup>18</sup> Āñaka nañi'akop̄erāka, supabatiṛā okoa rīmaka nukukop̄erākaoka dakoa nare o'ribesarāñu. P̄o'imaja jīñurā p̄o'iarā napitaka naja'aṗearāka p̄otojo p̄o'imajare jājirijarirāñu, — nare kērīka.

*Mabo'ikakurirā Jesúre a'rika*

*(Lc 24.50-53)*

<sup>19</sup> I'supaka maipamaki Jesúre nare ārīka be'erō'ō Tuparāte mabo'ikakurirā kire e'emiawa'rika. Supa imarī kipō'irā kiritap̄ē'rōtopi Jesúre ruṗe mae, tērīrikaja jiyipupaka ōrīrūkika imarī. <sup>20</sup> Kimirīwa'rika be'erō'ō kika wārūeka mirārāte kirika bojataparī a'rika. I'supaka bojatapabaraka nimaeka p̄oto, niakoribeyua p̄o'imajare nabeaokaro'si Maipamakite nare jeyobaaroyika, “Rita sime nabojaika”, p̄o'imajare āñaokaro'si.

I'tojīrāja sime ruṗu.

## Tuṡarã Majaroka NT Portions in Tanimuca-Retuara

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tanimuca-Retuara

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

### Copyright Information

© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The Portion only

in Tanimuca-Retuara

**© 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

---

